

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

ÇOCUK İSTİSMARI HABERLERİNİN YAZILI
BASINDA SUNUMU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan:
Esin Ece ÖZDEMİR

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Nazife GÜNGÖR

ANKARA - 2012

ONAY

Esin Ece ÖZDEMİR tarafından **hazırlanan “Çocuk İstismarı Haberlerinin Yazılı Basında Sunumu”** başlıklı bu çalışma 6 Ocak 2012 tarihinde yapılan savunma sınav sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Gazetecilik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Nazife GÜNGÖR (Tez Danışmanı)

.....

Prof. Dr. Mehmet YÜKSEL

.....

Doç. Dr. Cengiz ANIK

.....

ÖNSÖZ

Çocukluk dönemi insanlığın gelişimindeki en önemli süreci içerisinde barındırmaktadır. Medya, bu süreçte dahil olmak üzere yaşamımızın her alanında yer almaktadır. Toplum bilgilendirmek ve kamuoyu oluşturmak medyanın temel görevleri arasındadır. Medya bu temel görevini yerine getirirken çocukları göz ardı etmemelidir. Ancak medya bu anlamda çocukları bilgilendirici onları eğitici haber yapmak yerine daha çok çocuğa yapılan istismar, şiddet, suç ve mağduriyet içerikleri haberlere yer vermektedir. Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımıza sahip çıkmak toplumsal yapı içerisinde nasıl herkesin sorumluluğunda ise medyanın da en önemli görevlerinden birisidir. Ülkemizde her geçen gün artış gösteren çocuk istismarına basının ne kadar duyarlılık gösterdiğinin anlaşılmaya çalışıldığı bu tezde, çocuğa yönelik istismar içeriği taşıyan olayların hangilerinin, ne kadar ve ne şekilde yazılı basında sunulduğu araştırılmıştır.

Her zaman olduğu gibi bu çalışmada da bana yol gösteren tez danışmanın Prof. Dr. Nazife GÜNGÖR'e, sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca verdikleri fikirlerle çalışmam süresince beni destekleyen arkadaşlarım Onur Dursun'a ve Hikmet İpek'e teşekkür ederim.

Lisans ve lisansüstü eğitim sürecim boyunca her anlamda bana destek olan Aileme ve çalışmam sürecinde manevi açıdan her türlü desteği sağlayan Eşim Öğr. Gör. Mehmet ÖZDEMİR'e çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
EKLER.....	v
KISALTMALAR CETVELİ.....	vii
TABLolar DİZİNİ.....	viii
GRAFİKLER DİZİNİ.....	ix
GİRİŞ.....	1
Çalışmanın Konusu ve Önemi.....	4
Çalışmanın Amacı ve Kapsamı.....	4
Çalışmanın Yöntemi	5
Çalışmanın Varsayımları.....	7
Çalışmanın Planı.....	8

BÖLÜM I

ÇOCUK VE İSTİSMAR

1.1. ÇOCUK OLGUSU VE TARİHTE ÇOCUK.....	9
1.2. ÇOCUKLARIN TEMEL YASAL HAKLARI.....	15
1.2.1. Eğitim Hakkı.....	17
1.2.2. Sağlık Hakkı.....	20
1.2.3. Güvenlik veya Korunma Hakkı.....	22
1.2.4. Barınma Hakkı.....	24
1.3. ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERDE ÇOCUK HAKLARI.....	24
1.4. TÜRKİYE'DE ÇOCUK HUKUKU İLE İLGİLİ GELİŞMELER.....	29
1.5. TOPLUMSALLAŞMA SÜRECİNDE ÇOCUK.....	32
1.6. İSTİSMAR KAVRAMI VE ÇOCUK İSTİSMARI.....	38
1.6.1. Fiziksel İstismar.....	41
1.6.2. Cinsel İstismar.....	43
1.6.3. Duygusal İstismar.....	45
1.6.4. İhmal.....	47

1.6.5. Ekonomik İstismar.....	49
-------------------------------	----

BÖLÜM II

MEDYADA HABER ÜRETİM SÜRECİ VE ÇOCUK İSTİSMARI

2.1. MEDYANIN TOPLUMSAL SORUMLULUĞU.....	52
2.1.1. Toplum Bilgilendirmek.....	53
2.1.2. Eğitim Görevi.....	55
2.1.3. Toplumsal Yaşamda Denetimi Sağlamak.....	56
2.1.4. Kamuoyu Oluşturma.....	57
2.2. HABER ÜRETİM SÜRECİ.....	58
2.2.1. Haberlerde Çocukların Sunumu.....	61
2.2.2. Haberin Öznesi Olarak Çocuk.....	62
2.2.3. Haberlerde Çocukların Araçsallaştırılması.....	63
2.2.4. Metin Düzeyinde Çocuk İstismarı.....	64
2.2.5. Fotoğraf Düzeyinde İstismar.....	66

BÖLÜM III

ÇALIŞMANIN BULGULARI

3.1. ÇOCUK İSTİSMARI HABERLERİNİN GAZETELERE GÖRE DAĞILIMI.....	70
3.1.1. Çocuk İstismarı Haberlerine Konu Olan Çocukların Özellikleri.....	74
3.1.2. Haberlerde Yer Alan İstismarcıların Özellikleri.....	81
3.2. HABER METİNLERİNDE VE GÖRSEL İÇERİKLERDE ÇOCUK İSTİSMARI.....	85
3.2.1. Cinsel İstismar Haberleri Açısından Gazeteler.....	86
3.2.1.1. Cumhuriyet	86
3.2.1.2. Hürriyet	87
3.2.1.3. Milliyet	88
3.2.1.4. Posta	89

3.2.1.5. Sabah	90
3.2.1.6. Yeni Şafak	91
3.2.1.7. Zaman.....	92
3.2.2. Duygusal İstismar Haberleri Açısından Gazeteler	94
3.2.2.1. Cumhuriyet	94
3.2.2.2. Hürriyet.....	94
3.2.2.3. Milliyet.....	95
3.2.2.4. Posta	95
3.2.2.5. Sabah	96
3.2.2.6. Zaman	97
3.2.3. Ekonomik İstismar Açısından Gazeteler.....	98
3.2.3.1. Cumhuriyet	98
3.2.3.2. Hürriyet	98
3.2.3.3. Sabah	99
3.2.4. Fiziksel İstismar Açısından Gazeteler.....	100
3.2.4.1. Cumhuriyet	100
3.2.4.2. Hürriyet.....	100
3.2.4.3. Milliyet	101
3.2.4.3. Posta	102
3.2.4.5. Sabah	103
3.2.4.5. Yeni Şafak	103
3.2.4.6. Zaman	104
3.3. BULGULARA İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRME.....	105
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	113
KAYNAKÇA.....	117
EKLER.....	122
ÖZET.....	126
ABSTRACT.....	127

EKLER

EK 1.....	122
EK 2.....	123
EK 3.....	124
EK 4.....	125

KISALTMALAR CETVELİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNİCEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklar Yardım Fonu
YY	: Yüzyıl

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1:	Çocuk İstismarı Haberlerinin Gazetelere Göre Dağılımı.....	70
Tablo 2:	Gazetelere Göre Çocuk İstismarı Haber Kaynaklarının Dağılımı.....	72
Tablo 3:	İstismar Türlerinin Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı.....	73
Tablo 4:	Haberlerin Yer Aldıkları Sütunların Gazetelere Göre Dağılımı.....	74
Tablo 5:	Çocukların Cinsiyetine Göre Haberlere Konu Olan İstismar Türlerinin Dağılımı.....	76
Tablo 6:	Haberlere Konu Olan Çocukların Yaş Gruplarına Göre İstismar Türlerinin Dağılımı.....	77
Tablo 7:	İstismar Türlerinin Çocuğun Adının Belirtilip Belirtilmemesine Göre Dağılımı	78
Tablo 8:	Gazetelerin Çocuklarının Adlarının Belirtilip Belirtilmemesine Göre Dağılımı.....	79
Tablo 9:	İstismar Türlerinin Çocuğun Fotoğrafının Yer Alıp Almamasına Göre Dağılımı.....	80
Tablo 10:	Gazetelerin Çocuğun Fotoğrafının Yer Alıp Almamasına Göre Dağılımı.....	81
Tablo 11:	İstismarcıların Cinsiyetleri.....	82
Tablo 12:	İstismar Türlerinin İstismarcının Cinsiyetine Göre Dağılımı.....	83
Tablo 13:	İstismarcıların Kimlikleri.....	84
Tablo 14:	İstismarcının Fotoğrafının Olup Olmamasına Göre İstismar Türlerinin Dağılımı.....	85

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1:	Haberlerin İstismar Türlerine Göre Dağılımı.....	71
Grafik 2:	Mağdur Çocukların Cinsiyetleri.....	75

GİRİŞ

21. yüzyılın modern toplumlarında kitle iletişim araçlarına birçok görev yüklenmektedir. Bu görevlerin içerisinde en önemlisi ise genel kuramsal yaklaşımlara göre kitle iletişim sistemlerinin, toplumu bilgilendirmesi, eğitmesi ve söz konusu toplumda tarafsız ve sağlıklı bir kamuoyunun oluşmasını sağlamasıdır. Aynı şekilde, toplumsal varlık olan bireylerin sosyal, siyasal ve ekonomik hakları konusunda farkındalıklarının olması konusunda da yine medyaya büyük görevlerin düştüğü, kitle iletişim teorisyenlerince kabul edilen görüşler arasındadır.

Bu bağlamda kitle iletişim sistemleri sorgulandığında görevlerini kısmen yerine getirdikleri söylenebilir. Kuramsal kabuller ve uygulamadaki çelişkiler, yaşamın her alanında olduğu gibi kitle iletişim sistemlerinde de mevcuttur. Modern medya olarak nitelendirilen günümüz kitle iletişim sistemleri, çeşitli nedenlerden dolayı, kuramsal medya anlayışlarının dışına çıkarak yayın hayatlarını sürdürmektedirler. Bu durumlardan dolayı, medyadan beklenenler hiçbir şekilde doğrudan verilememekte ve hatta aksi uygulamalara rastlanabilmektedir.

Genel olarak kitle iletişim sistemleri –özelde de basın- haber üretim sürecinde, bilgiyi enformasyona dönüştürme aşamasında toplumların hassas olduğu noktalara dikkat etmemekte, var olan toplumsal yapıda yapıcı bir rol üstlenmekten ziyade, toplumların temel dinamiklerine zararlar verebilmektedir.

Toplumların, geleneklerini, göreneklerini, kültürünü vb. öğelerini korumak ve onların olumlu yönde gelişimini sağlamakla da aslında

yükümlü olan medya organları, bu noktada bir nevi öğretici pozisyonunu yüklenmekte, toplumların eğitimini kendilerine özgü yöntemlerle sağlamaları beklenmektedir.

Ayrıca 21. yüzyılın modern demokratik toplumlarının medya yapılarının da modern ve demokratik olması ve aynı şekilde var olan demokrasi ortamını da geliştirmesi beklenmektedir. Bu noktada kitle iletişim sistemlerinin eğitici rolü ön plana çıkmaktadır. Aslında toplumların medya sistemlerinden beklenen en önemli özelliğinin de bu olduğu bilinmekte ve genel olarak kabul görmektedir. Yine bu noktada medya yapıları sorgulandığında ki özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde- kitle iletişim sistemlerinin, eğitici bir rol üstlenmediği, aksine toplumsal yapıyı olumsuz yönde etkileyici örnekleri oldukça fazla kullanarak olumsuz bir yayın anlayışı sergilediği gözlemlenmektedir. Kitle iletişim sistemlerinin önemli bir ayağını temsil eden basın da değinilen durumlardan farklı bir yayın anlayışına sahip değildir. Özellikle günlük siyasi yaygın basın olarak bilinen gazeteler, insanların olumsuz bir şekilde etkileneceği olayları-olguları içeriklerine taşımakta ve bu içerikleri sunarken de ajite edici, küçük düşürücü, psikoloji bozucu ifadeler kullanabilmektedir. Fakat gazetelerden beklenen, günlük yayınlarında toplumsal sorunlar hakkında toplumu bilgilendirmek ve bunu yaparken de söz konusu sorunsalın çözümüne yönelik de alternatifler sunabilmektir.

Yukarıda ifade edilen, kabuller ve düşünceler doğrultusunda, medya-çocuk ilişkisi düşünüldüğünde beklenmedik ve istenmedik durumlarla karşılaşmaktadır. Kitle iletişim sistemleri, çocuklarla ilgili haberleri içeriklerine taşıırken çeşitli sosyal ve yasal ilkeleri ihlal edebilmektedir. Bu tutumlar ise genel olarak, psikoloji literatüründe çocukların çeşitli yönde istismarı olarak nitelendirilmektedir.

Medyanın bu şekilde çocukları istismar etmesi doğru değildir. Çocuklarla ilgili yapılan hukuki ve toplumsal kurallar, çocuğun hak ve özgürlüklerinin istismar edilmemesi gerektiğini anlatmaktadır. Mesaj alıcı konumda kamuoyunun, medyanın sunduğu sansasyonel haberleri daha çok okuduğu bilinen bir gerçektir. Basın da bu yoldan hareketle toplumu bilgilendiren çocuk istismarı ve çocuk hakları ile ilgili haberler yapmak yerine; cinsel, fiziksel, ruhsal ve ekonomik istismara uğramış çocukların haberlerine sayfalarında daha çok yer vermektedir. Bu da basının temel görevlerini ve etik ilkelerini yerine getirmedığının bir göstergesi olmaktadır.

Ülkemizde son yıllarda çocuklara yönelen şiddet, suç, çocukların suça veya sokağa itilmelerinde ciddi bir artış olmasına karşın yaygın medya bu soruna bir hayli duyarsız kalmaktadır. Dahası suça veya sokağa itilen çocuklara, sosyal düzeni tehdit eden küçüklere arada bir haberlerinde yer vermektedirler. Medya organlarında sıklıkla tanık olduğumuz şiddet veya cinsel istismar mağduru çocuklar ise medyanın forumlarında bir kez daha örselenmektedir. Bu nedenle çalışmada sorunsallaştırılan Türkiye'deki gazetelerde çocukları ve çocuk sorunlarını konu alan haberlerin kuruluş biçimidir. Haber yazmanın kendi içerisinde kuralları vardır. Bu kurallar uygulanırken habere konu olanlara zarar vermeme konusunda dikkatli olunması gerekmektedir.

Çocukların suça itilmelerinin veya onlara yönelen şiddette artışın nedenleri ve sonuçları ayrı bir uzmanlık alanının konusu olduğu için bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

Çalışmanın Konusu ve Önemi

Bu çalışmada 'Çocuk İstismarı Haberlerinin' yazılı basında sunumu incelenmiştir. Böylelikle çocuk istismarı ile ilgili yazılı basında çıkan haberler incelenerek, basının bu konuya yaklaşımı tespit edilmiştir. Araştırma sayesinde; hem çocuklarla ilgili yapılan haberlerin özellikleri değerlendirilmiş hem de haberde çocuğun istismar edilmemesine yönelik bulgular ortaya konulmuştur. Çalışmanın önemi, haberin üretimi ve sunumu sürecinde kitle iletişim araçlarının haberi alıcıyla buluştururken yapılabilecek hataları belirleyebilmektir. Bu sayede haber yapanların yani muhabirlerin, çocuklarla ilgili haberler yaparken nelere dikkat etmeleri gerektiği sunulacaktır.

Çalışmanın Amacı ve Kapsamı

Günümüzde çocuk istismarı hem davranış bilimleri hem de tıp bilimlerinin önemli bir alt uğraş alanı haline gelmiş bulunuyor. Toplumu ve insanı ilgilendiren bu denli kritik konuların iletişim gibi kapsayıcı bir alanın ilgi sınırlarının dışında kalması da düşünülemez. Çocuk istismarına ilişkin haberlerin medyada veriliş biçimi, yorum ve değerlendirme metinlerinin yer alışı konunun kamuya aktarılması sürecinin önemli göstergeleri olarak görülmelidir. Konunun kendi içinde önemli olmasının yanı sıra toplum veya kamuya aktarılma, toplum ve kamunun gündemini meşgul etme biçim ve oranına bakılması da konuya ilişkin değerlendirmelerin daha sağlıklı olabilmesi açısından büyük önem taşır. Bu çalışma da bu amaçla hazırlandı. Çocuk istismarı gibi günümüzde ciddiyeti giderek artan bir konunun medya aracılığıyla kamuya nasıl ve ne oranda aktarıldığı, konuya ilişkin haberlerin nasıl inşa edildiği, basında ne oranda yer aldıkları incelenerek konunun bir de medyayla ilişkili olarak değerlendirilmesine çalışılacaktır. Böylece bir yandan çocuk istismarı gibi birey ve toplum sağlığı açısından kritik önemdeki bir konunun iletişim alanıyla ilişkili

olarak bir kez daha değerlendirme süzgecinden geçirilmesi sağlanacak. Diğer yandan da çocuk istismarı konusundaki haberleri inşa ediş ve sunuş biçiminden hareketle medyanın bu konuya ilişkin duyarlılığı irdelenmiş olacaktır. Bunlardan hareketle de medyanın insana ve topluma ilişkin sorumluluğu konusundaki duyarlılığına ilişkin birtakım genel çıkarımlarda bulunulması amaçlanmaktadır.

Konunun yüksek lisans tezi kapsamında değerlendirilmesi dikkate alınarak çözümlemenin yazılı basınla sınırlandırılması yeterli görüldü. Özellikle de haber metinlerinin değerlendirilmesine çalışıldı. Çünkü haber metinleri çoğu zaman yoruma dayalı birtakım değerlendirmeleri dışarıda tutarak, konuya veya olaya ilişkin doğrudan bilgi aktarımını gerçekleştirmeye dönük metinlerdir. Konunun elektronik ve görsel medya metinleri bağlamında ele alınması ise çok daha kapsamlı başka çalışmaların konusu olabilir.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada basının çocuk istismarı haberlerini nasıl sunduğu incelenmektedir. Çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan kesiti konuya ilişkin literatür taramasından oluşmaktadır. Çocuk istismarı konusu, literatür taraması sonucu elde edilen kaynaklardan da destek alınarak kavramsal bir çerçeve içerisinde ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci kesiti ise içerik çözümlemesinden oluşmaktadır. Gazetelerde çocuk istismarına ilişkin olarak yer alan haber metinleri içerik çözümlemesi tekniği kullanılarak analiz edilmektedir. Bilindiği gibi içerik çözümlemesi günümüzde medya metinlerinin çözümlemesinde en yaygın kullanılan bir çözümleme tekniğidir. İlk olarak Amerikalı bilim insanı Bernard Berelson tarafından hazırlanan *İçerik Analizi (Content Analysis)* adlı kitapla iletişim alanında tanınmaya başlanan içerik analizi tekniğinin günümüzde hala tam olarak aşılamadığı, hala oldukça revaçta olduğu görülmektedir. Biz de bu çalışmada en verimli

özmlleme tekniğinin içerik analizi olacağı dşnncesiyle bu çalışmada da uygulamaya karar verdik.

Çalışmanın rneklemine ise ulusal nitelikteki yedi gazete oluşturmaktadır. Gazetelerin seçiminde göz önüne alınan iki temel kriter ulusallık ve tirajdır. Ulusal düzeyde yayımlanan, tiraj açısından da en iyi durumda olan yedi gazete çalışmanın örneklemine oluşturmaktadır. Örneklem kapsamına alınan gazetelerde ise ocuk istismarı haberleri çözümlleme kapsamına alındı.

Araştırma kapsamında, ocuk istismarı haberlerinin yazılı basında nasıl sunulduğunu belirlemek amacıyla *Cumhuriyet*, *Hürriyet*, *Milliyet*, *Posta*, *Sabah*, *Yeni şafak* ve *Zaman* gazetelerinin 1 Ocak- 31 Aralık 2010 tarihleri arasındaki nüshaları ele alınmıştır. Bu gazeteler Ocak 2010 yılı itibariyle tirajı 100.000'inin altında, 100.000 - 400.000 arasında ve 400.000'inin üzerinde olan gazeteler arasından seçildi. rnek olarak ele alınan gazetelerde konuya ilişkin haberler ve habere ilişkin fotoğrafların bir yıllık süreçte sayısal olarak oranları çıkartılarak içerik analizi tekniğinin nicel aşaması uygulandı. Nicel değeriendirme sonuçları nitel değeriendirmeyeyle desteklenerek çalışmanın sonal bulgularına ulaşıldı. İncelenen gazetelerin ekleri ve gazetelerde yer alan köşe yazıları çözümlleme dışı bırakıldı. özmlleme ana gazeteye ve haber metinlerine uygulandı. Böylece gazeteler arasında temsil açısından da bir denge sağlanmasına çalışıldı.

Çalışmanın Varsayımları

Geçmişten günümüze çocuğa yönelik şiddet artarak devam etmektedir. Bilişim ve iletişim teknolojileri de her geçen gün gelişerek, mesajını ilettiği kitlesini genişletmektedir. Bu anlamda kamuoyunu yönlendiren, kamuoyuna bilgi veren ve kamuoyunu eğitime görevini yerine getirmekte önemli bir sorumluluğa sahip olan medyanın, son dönemde çocuk istismarı ile ilgili haberleri sunumunda yaşanan problemler araştırmanın varsayımını oluşturmaktadır. Gazetelerde, çocuklarla ilgili çıkan haberlerin kullanımı ve sunumunda yapılabileceği düşünülen hatalar araştırmanın ana omurgasını oluşturmaktadır. Bu çıkarım doğrultusunda çalışmayı yönlendirmek üzere şu varsayımlar geliştirildi.

- 1- Gazeteler cinsel istismar haberlerine diğer istismar haberlerine oranla daha fazla yer vermektedir.
- 2- Gazeteler toplumu bilgilendiren ya da eğiten istismar haberleri yerine daha çok sansasyonel istismar haberlerini sunmayı tercih etmektedir.
- 3- Çocuğa yönelik istismar kan bağı gözetilmeksizin herkes tarafından yapılmaktadır.
- 4- Çocuk istismarı haberlerinde fotoğraf kullanımında birey ve toplumun ruh sağlığı göz ardı edilmektedir.
- 5- Çocuk istismarı haberleri gazetelerin genellikle üçüncü sayfalarında verilmektedir.
- 6- Çocuk istismarı ile ilgili haber sayısı her geçen gün artmaktadır.

Bu özel varsayımlar doğrultusunda çalışmaya yön vermek üzere şu temel varsayım geliştirildi.

Medyanın, çocuk istismarı haberlerinin sunumunda da görüldüğü üzere haber inşasında ve sunumunda genel toplum sağlığı konusunda yeterince duyarlı olmadığı görülmektedir.

Çalışmanın Planı

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde çocuk ve istismar kavramlarından ne anlaşılması gerektiği, çocuğun gelişim süreci ve çocuğa yönelik istismarın hangi türde ortaya çıktığı, dünyada ve Türkiye’de yasal süreçte çocuk haklarına nasıl yer verildiği ele alınmaktadır. Basında çocukların temsili konusunu ele alan ikinci bölümde ise haber üretim süreci, basının görevleri, çocukların haber metni ve haber fotoğraflarında kullanımı ve istismarı konuları irdelenmektedir. Çalışmanın bulgularından oluşan üçüncü bölümde ise çalışmanın örneklemini oluşturan gazetelerin çocuk istismarına ilişkin haberleri üzerinde içerik analizi tekniği kullanılarak çözümleme yapılmaktadır.

BÖLÜM I

ÇOCUK VE İSTİSMAR

Yeni yüzyılda toplumsal ve sosyal düşüncenin kendini kuvvetle hissettirdiği alanlardan biri de çocuk gelişimi ve eğitimi alanıdır. Özellikle ülkemizde yeni bir ekonomik, siyasi ve kültürel oluşum olan Avrupa Birliği'ne uyum amacıyla toplumsal yaşamda ve toplumsal sistemde oldukça kapsamlı değişimler gerçekleşmektedir. Bu çerçevede, çocukların korunması, yetiştirilmesi, öğrenimleri, çocuk hakları, çocuk suçluluğunu önleyici tedbirler, çocukların bakımı ve korunmasının son yıllarda önem kazandığı görülmektedir.

Bu bölümde çocukların temel hakları ve ihtiyaçları önemle ele alınmakla birlikte çözüm bulunamayan birçok sorunun olduğu anlatılmaktadır. Ayrıca toplumsallık duygusu ile çocuğa verilen önemin yanı sıra, toplumda çocuğun ruh sağlığını etkileyen kültürel faktörler, toplumsal sınıf farklılıkları, yoksulluk ile iletişim araçlarının çocuk üzerindeki etkilerinden bahsedilmektedir.

1.1.ÇOCUK OLGUSU VE TARİHTE ÇOCUK

Çocuk olgusu kendi içerisinde farklı şekillerde tanımlanmaktadır. Herkesin kendine göre bir çocuk tanımı vardır. Çocuk, doğduğu andan itibaren devamlı gelişen, olgunlaşmamış, reşit sayılmayan küçük bir yurttıştır (Yörükoğlu, 1989: 13). Çocuk, doğanın insanlığa sunduğu bir hatıradır (Elkin, 1995: 17). Çocukluk ise üst sınırı belli olmayan bir çağdır. Çocukluk, oyun ve öğrenim yıllarını kapsayan tüketici dönem olarak tanımlanırsa, bunun üst sınırı 12 yaş da olabilir, 25 yaş da olabilir. Bedensel ve zihinsel belirtilerin ergenlik çağına ulaşması ile çocukluk dönemi sona ermektedir (Yörükoğlu, 1989: 13).

Büyümekte olan çocuğun gelişimi çeşitli biçimlerde gerçekleşmektedir. Fiziksel olarak ağırlaşan, uzayan, güçlenen çocuk bunların yanı sıra yürüme, konuşma, yazma, bisiklete binme daha ileriki yaşlarda da cinsel etkinlikler vb. yetiler kazanmaktadır. Zihinsel olarak da şiir ezberleme, soru çözme, aşkı hayal etme, kendisine bir meslek kazandıracak çeşitli becerileri edinmeye dönük olarak bilgilenmektedir. Diğer yandan, utangaç, alçakgönüllü, cesur, inatçı, tutumlu, cana yakın, sevecen vb. özellikler taşıyan kendine özgü bir kişilik de geliştirmektedir (Elkin, 1995: 9). Ama bireysel gelişimin bütün bu aşamaları bireyin, içinde yer aldığı toplumdaki işlevlerini açıklamada yeterli olmamaktadır. Onun için bir çocuğun duyguları, beklentileri, başkalarının ondan neler bekledikleri konusunda ya da çocuğun istemeyerek yaptığı bir kabalık veya sınavında uğradığı bir başarısızlık sırasında içinde bulunduğu durumu haklılaştırmak ya da haksızlaştırmak anlamında belirli ölçütler saptanmış değildir. (1995: 9).

Çocukların nasıl tasarlandığına karşıt olarak, nasıl algılandığı her zaman toplumsal, tarihsel bir bakış açısını yansıtmaktadır. Yeni bir görüş olan çocukluğun yetişkinlikten tamamen farklı olduğu ve olması gerektiği ve yetişkin yaşamının yalnızca sınırlı bir versiyonu olmadığı görüşü batı dünyasına ilk olarak 17. yüzyılda sunulmuştur. Yalnızca o dönemde çocuklar, ilk defa, minyatür yetişkin gibi çizilmekten farklı olarak çizilmişlerdir. Çocukluğun modern yaratımı, zorunlu olarak, Rönesans ve aydınlanmayı izleyen üç yüzyılın temel varsayımlarını ve inançlarını yansıtmaktadır. Bizler ise kabaca 19. yüzyılın ortalarından itibaren postmodern çağa girmekteyiz, çağdaş bakış açımızı ve koşullarımızı yansıtmak için çocukluğu yeniden yaratmaktayız. Bu yaratımları kısaca özetler ve karşılaştıracak olursak, modernlik, ırk, kültürel etniklik gözetmeksizin tüm çocukların evrensel bir çocuk doğasına sahip olduğuna inanmaktaydık. Şimdi ise evrensel bir çocuk doğası sanısını bıraktığımız ve tüm çocukların bazı açılardan

birbirlerine benzediğini ama bazı açılardan diğerlerinden oldukça farklı olduğunu takdir ettiğimiz post-modern çağa girmiştir. (Elkin, 1995: 17).

Çocukluğun tarihine baktığımızda, bir karabasandan farksız olduğunu görmekteyizdir. İnsanlık bu karabasandan, ancak yirminci yüzyılda uyanabilmiştir. Eski çağlarda çocuğun yazgısının, annesinin yazgısına sıkı sıkıya bağlı olduğu görülmektedir. Her ikisi de toplumda, kölelerden biraz daha iyi durumda görülmekteydiler. Ama bu durum, her ikisinin de satılmasını, horlanmasını, dövülmesini, sakat bırakılmasını önleyebilir nitelikte görülmemektedir. Eski Yunan ve Roma'da, babaların çocukları üzerindeki hakimiyeti tartışılmazdır. Romalı baba (Pater Familias), çocuğunu dilediği gibi cezalandırabilir, dövebilir, satabilirdi. İlginç olan şudur ki, birçok batı dilinde ortak olan ve aile anlamına gelen familia (familia, famille, family) sözü, köle demek olan Latince famulus sözünden türemiştir. Familia, bir babanın kölelerinden, çoluk çocuğundan oluşan bir topluluktur. Babanın oğlu üzerindeki egemenliği ölünceye dek, kızı üstündeki ise evleninceye dek sürerdi. Bu salt egemenlik, evlendikten sonra kocaya aktarılmaktaydı. Buradan da anlaşıldığı üzere çocuk, yıllar yılı istismara uğramıştır. Bu istismarın türü zamanla değişmiştir. Bazen fiziksel, bazen cinsel, bazen ruhsal bazen ekonomik olmaktadır.

Romalı filozof Seneca, çocukların evden atılmalarını, sakat bırakılıp dilendirilmelerini onaylıyor ve şöyle diyordu:

"Sokakları dolduran sakat, çarpık, kötürüm çocuk sürüsüne bakınca, insanın gülesi geliyor. Ana babalar sokağa atmakla aslında onlara iyilik ediyorlar. Bu durumdan Cumhuriyetin zarar göreceğini hiç sanmıyorum."

Demokrasi ve eğitim konusunda, önemli adımlar atmış olan eski Yunan'da ise, çocuğun değerinin daha farklı olduğu görülmemektedir. Onlara güzel sanatlar öğretiliyor, spor dallarında yetiştiriliyor, öte yandan genç oğlanlar yetişkin erkeklere sunuluyorlardı. Aristo gibi bir düşünür bile, babaların çocukları üzerinde sınırsız hakkını, şu sözlerle haklı göstermekteydi:

“Bir efendinin kölesi, bir babanın da oğlu üzerindeki hakkı bir mülkiyet hakkıdır. Bu nedenle mülkiyete haksızlık söz konusu olamaz.” (Yörükoğlu, 1989: 22).

Çocukları öldürmek, özellikle sakat doğanları ve kız çocuklarını bebekken yok etmenin her çağda ve her yerde yaygın olduğu görülmektedir. Örneğin Çin'de 20. yüzyıla kadar fazla görülen kız bebekleri öldürmek doğal sayılmaktadır. Aynı dönemde Japonya'da yeni doğan çocuğun yaşayıp yaşamama kararı aileye bırakılmaktadır. Afrika'da, 1990'larda da süren bir uygulama, çocuğun istenmemesi durumunda ormana bırakılmasıdır. Ya da çocuk suya atılmakta, ölmez sağ kalırsa yaşamaya değer bulunmaktadır. Ortaçağ Avrupa'sında ise istenmeyen çocuklar dereye atılmış. Eskimolar bebekleri buzlu suya atar, Araplar kuma gömerlermiş. Bilinçli olmayan ülkelerde ise en yaygın çocuk öldürme yöntemi, çocuğun beslenip bakılmayarak ölüme terk edilmesidir. Eski Ön Asya aileleri çocuğa çok düşkündür. Aile içindeki çocuk sayısının sınırlı tutulmasına da büyük özen gösterilmiştir. Yazılı belgelere bakılırsa en kalabalık ailelerde bile çocuk sayısı 5-6 civarındadır. Evlilikte eğer kadın çocuk doğuramazsa aile içine kuma sokulmaktadır. Bu kuma çok defa doğuramayan kadın tarafından sağlanmaktadır. Çocuklar anne ve babalarına karşı her zaman saygılı olmak mecburiyetindedir ve çocuk babanın boyunduruğu altında olmak zorundadır.

Okul, Eski Mezopotamya'nın temel kuruluşları içinde çok büyük önem taşımaktadır. Herkes çocuğunu okula gönderme hakkına sahiptir. Okul yolunun herkese açık olmasına rağmen, daha çok aydın ve varlıklı kişilerin çocukları bu imkândan yararlanmaktadır. Diğer aileler çocuklarına baba mesleğini öğretmekte veya tarlada çalıştırmaktadır (Erkanal, 2001: 120).

Hristiyanlığın doğuşuyla birlikte acıma, düşküne ve güçsüze yardım etme duyguları topluma yayılmaya başlamıştır. Öldürme, çalma ve zina büyük günahlar arasında sayılmıştır. Tanrı korkusuyla da olsa, insancıl davranışlar oluşmaya başlamıştır. Bunun sonucunda ise, çocuklar daha fazla kollanmaya başlanmıştır. Kilise kimsesiz çocukları alıp, din yolunda eğitmeye başlamıştır, çok geçmeden ise çocuklar kilise boyunduruğundan ezilmeye başlamışlardır. İncil, çocukların günah ürünleri olduğunu yazmakta, anne babaların görevi ise, onları bu günahlarından ve cehennemden kurtarmaktır. Çocukta doğuştan var olan günahları çıkarmak için ise, onu dövmek gerekmektedir. Bunun için anne baba sopayı elden bırakmazdı ve ölen çocuk, ölmüş değil kurtulmuş sayılırdı. Yeniden doğuş çağında, Rönesans'ta İtalya'da yeni doğan çocukların enseleri kızgın demirle dağlanırdı. Romalılardan başlayarak 19. yüzyıla dek Avrupa'da, çocuklar güçlü olsun diye soğuk suya sokulup çıkarılırlardı. İtalya'da kilise korosunda şarkı söyleyen erkek çocuklar, ergenlik çağında sesleri bozulmasın diye iğdiş edilirlerdi. Din adına uygulanan bu işlem 19. yüzyılın ortalarına kadar süregelmiştir. Bunların yanında İslam dini, çocuklara karşı diğer dinlerden daha hoşgörülü olmaktadır. Örneğin Kur-an yetimlere kardeş gibi davranmayı, mallarına el sürmemeyi öğütlemektedir. Çocukların ve kadın eşlerin üstünlüğüne önem verilmektedir. Bunların yanı sıra çocukların anne babaya sonsuz itaati gerekmekte ve başkaldırı günah sayılmaktadır. Yani her ne kadar anne babalar, hasta,

ayyaş ve zalim bile olsalar, onlara boyun eğmek gerekmektedir (Yörük-oğlu, 1989: 24).

Çocuğu günah ürünü ve doğuştan kötü gören Hristiyanlık anlayışına karşı, Aydınlanma Çağı'nda karşıt bir görüş belirtmeye başlamıştır. Bu görüş, çocuğun doğuştan iyi ve saf olduğu görüşüdür. Bu çağın ünlü düşünürlerinden J. Locke'a göre çocuğun zihni boş bir levhaya benzer. Bu boş levhaya ne yazılırsa, o kalır. Çocuk istendiği gibi yoğrulup, istendiği biçime sokulabilir. Bu görüşe göre, çocuk iyi ve temiz doğar ama eğitilmezse kötüye gider. Bu yeni çocuk kavramı, Rousseau'da en ateşli sözcüsünü bulmuştur. O, çocuğu küçük adam gibi ele alan bağınaz anlayışa kafa tutmuş, çocuğun toplumda ve insanların elinde bozuluyor olduğunu söylemiştir. Çocuğa ve çocukluğa saygı duyulması gerektiğini coşkuyla söylemiş ve "bırakın, çocuklar önce çocukluklarını yaşasınlar" demiştir. Böylece, çocuk eğitimi dinin tekeline sınırlanmış ve toplum çocuğu tanımaya ve keşfetmeye yönlendirilmiştir. Daha sonraları ise, Rousseau gibi düşünen eğitimciler (Pestalozzi, Froebel, J. Dewey gibi) onun izinden yürümüşlerdir.

Darwin'in evrim kuramı, her alanda olduğu gibi, ruhbilim alanında da etkisini göstermiştir. Bu görüşe göre çocuk, doğuştan ne iyi ne de kötüdür. Yalnızca, değişen ve gelişen çevre şartlarına diğer canlılar gibi uyum sağlamaktadır. Hayvan türüne özgü dürtülerle olduğu gibi, insan türüne özgü yeteneklerle de donatılmıştır. Erişkin çağa, insanoğlunun geçirdiği evrim basamaklarından geçerek ulaşır, iyiye de kötüye de açıktır. Bunun sağlanması için ise, eğitim ve yaşantılar gerekmektedir. Günümüzde geçerli olan yaklaşım ise, bu yaklaşımdır (Yörük-oğlu, 1989: 27).

Çocuk küçüktür, akli ermez, bilgisizdir, deneyimsizdir, saftır. Sevimli, cana yakın, sokulgan, neşeli yaratıklardır. Safça soruları, değişik yorumları, meraklı bakışları, içten davranışlarıyla ilgi çeker,

sevgi toplarlar. Çocuklar, ailenin mutluluk kaynağı, tüm ilgilerin ve aynı zamanda da kaygıların odaklarıdır. Aile ocağını tütüren ateşlerdir. Çocuklar, en bencil kimselere bile özverili olmayı öğretebilen varlıklardır. Anne babanın yaşam savaşının itici gücüdürler. Çocuk tüm çabaları anlamlı kılar, yorgunlukları ve sıkıntıları unutturur. Aile için, çocuğun ilk gülümsemesinden ilk diş çıkışına, ilk adımından ilk kelimesini söyleyişine kadar her gelişme basamağı ayrı bir mutluluk kaynağıdır. Önlüğünü giyip okula başladığı ilk gün, ilk karnesini alışı, anne babasına benzeme çabaları, ailesine övünçle karışık sevinç verir. Çocuklarımız, sonlu hayatımızda gerçekten en büyük gurur ve mutluluk kaynağımızdır. Anne babaların katıksız mutluluk nedeni, toplumun geleceğidirler. Çocuklarımızdan, sağlık ve huzurlarından başka karşılık beklemez, karşılıksız severiz. Özlemlerini çeker, sevinçlerini paylaşır, başarılarıyla övünürüz. Biliriz ki, bizlerden alacaklarını ve aldıklarını, kendi biricik çocuklarına, torunlarımıza aktaracaklardır (Yörükoğlu, 1989: 14-15).

Yukarıda çocuğun tanımı yapılarak, tarihsel çerçeve içerisinde hangi aşamalardan geçtiği anlatılmaktadır. Görüldüğü gibi çocuk, çağın her döneminde çeşitli problemlerle karşılaşmaktadır. Bu problemlerin çözümüne yönelik çeşitli çalışmalar yapılmış olsa da günümüzde de çocuğa yönelik çeşitli olumsuz faaliyetler bulunmaktadır.

1.2.ÇOCUKLARIN TEMEL YASAL HAKLARI

Çocukluk kullanıldığı bilim alanına göre farklı yaşam yıllarını kapsamaktadır. Hukukta çocuk kavramı iki anlamda kullanılmıştır. Birinci anlamda, küçüğü yetişkinden ayırmak, ikinci anlamda ise ana-babaya olan soy bağıını belirtmek amacıyla kullanılmaktadır. Biz bundan sonraki açıklamalarımızda birinci anlamda kullanılan çocuk kavramından yani küçüklerden söz edeceğiz.

Hukukta belli bir yaşın altındakiler çocuk yani küçük olarak kabul edilir. Ancak çeşitli hukuk dallarında çocukların fizik, ruh ve ahlâk bütünlüğünü korumak amacıyla söz konusu yaşın (18 yaş) altında da yaş sınırlamaları yapılmıştır. Örneğın; çocuğun cezai ehliyeti bakımından, 11 yaşın altındaki küçüklerin cezai ehliyeti yoktur. 11-18 yaş arasındaki çocuklar için de cezai sorumluluk açısından farklı kurallar getirilmiştir. Çocuğa karşı suç işlenmesi durumunda ise farklı yaş gruplarına göre çocuk korunmaktadır. İş hukukunda belirli bir yaştan küçük çocuklar çalıştırılmazlar. Eğitim hukukunda, çocuğun okula başlama ve zorunlu eğitim döneminin sona ermesi bakımından yaş sınırlamaları yapılmaktadır. Çocuğun rüşt yaşına ulaşmadan önce ana-babasının ya da vasisinin rızası ile evlenebileceğı daha küçük yaşlarda Medeni Kanunda belirlenmiştir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocuğu 18 yaşından küçük insan olarak tanımlamaktadır.

Çocuk doğduğu andan itibaren çeşitli temel haklarla donatılmaktadır. Çocuk hukuku, devletçe tanınmış ve herkesçe uyulması yine devletçe zorla (yaptırımla) sağlanmış olan toplumsal davranış kuralları anlamına gelen “hukukun” çocuklara özgü dalıdır (Serozan, 2005: 1). Çocuk hukuku ve çocuğun temel yasal hakları adından da anlaşılacağı gibi çocuklarla ilgili hukuk kurallarından, ayrıca bu kuralların uygulanmasından ve öğretisinden oluşmaktadır. Bu hukukun, Medeni Kanun ya da Ceza Kanununun benzeri bir kodu, hatta bizdeki Tüketiciyi Koruma Kanunu ya da Batıdaki Gençliğı Koruma Kanunu gibi özel bir küçük, kısa yasası bile yoktur. Bu hukuk dalı değışik kodlara ve yasalara dağılmış tek tek, ayrı ayrı kuralların öğretilerinde derlenip toplanmasından oluşturulmuştur (2005: 1). Yalnız 20 Kasım 1989 günü Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’dir ki çocuk haklarını tek bir dizide derleyip toparlamış ve böylece aynı zamanda bağımsız bir çocuk hukukunun temeli atılmıştır. Eğer bu uluslararası sözleşmenin TBMM’ce onaylanarak ve Bakanlar

Kurulunca yürürlüğe sokularak iç hukuka da aktarıldığı düşünülürse, artık çocuk hukukunun da bir özel kodunun bulunduğunu söylemek mümkündür.

Çocuk hukukunun başlıca konusu çocuk haklarıdır. Çocuk hukukunun çocuk hakları ile özdeşleştirilmesi de bundandır. Çocuk hakları, insan haklarının ve anayasal temel hakların on sekiz yaşından küçük çocuklara da tanınmasıyla ortaya çıkmıştır. Çocuğun düşünce ve inanç özgürlükleri benzeri klasik özgürlükleri, temel öğrenime katkı payını talep gibi sosyal istemleri, kendisini ilgilendiren önemli konularda görüşünü bildirme, hatta olurlu verme soyundan katılım hakları hep böylesine çocuk haklarındandır. Sadece çocuklara özgü haklar bu klasik statü haklarına eklenirler.

Özetlemek gerekirse; çocuk hukuku genelde on sekiz yaşından küçük çocuklara ilişkin hukuk kurallarından, uygulamasından ve öğretisinden oluşmaktadır. Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde derlenip toparlanmış, yepyeni, çok yönlü ve sosyal boyutlu bir hukuk dalıdır. Amacı çocukları özel haklarla güçlendirmektir; özel koruyucularla korumaktır (2005: 11).

Araştırma kapsamında çocukların temel yasal hakları; eğitim, sağlık, güvenlik ve koruma ile barınma olmak üzere dört başlık halinde incelenmiştir.

1.2.1. Eğitim Hakkı

Çocuğun en temel haklarından birisi eğitim hakkıdır. UNICEF'in 1999 raporunda da belirtildiği gibi okuma yazma bilmeme çok ciddi sorunlara neden olmaktadır. Anne ve çocuk ölümlerinin önde gelen etkenlerinden biri, annenin eğitim düzeyinin düşüklüğü ya da hiç okuma yazma bilmemesidir. Kız çocuklarının okullaşma oranındaki 10 puanlık bir artış

sonunda bebek ölüm hızı binde 4,1 azalmaktadır (Akyüz, 2001: 151). Şu halde, çocuğun en temel hakkı olan yaşama hakkı ile eğitim hakkı arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Yaşam hakkının yanı sıra çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlâk gelişimi için eğitime gereksinimi vardır. İnsanın doğuştan getirdiği yetenekleri geliştiren en önemli araç eğitimidir. Eğitim olmadan insanlar üretken biçimde çalışamazlar, sağlıklarına özen gösteremezler, kendilerini ve ailelerini gereği gibi koruyamazlar ve kültürel açıdan zengin bir yaşam sürdüremezler (2001: 151). Okuma yazma bilmemek, insanların yaşadıkları toplumlarda, bütün halklar ve gruplar arasında anlayışı, barışı ve hoşgörüyü, iki cinsiyet grubu arasında eşitliği öngören bir ruhla yer almalarını güçleştirir. Konu toplumun bütünü açısından ele alındığında, eğitim hakkının gerçekleştirilmemesi demokrasi ve toplumsal ilerlemeye, böylece de uluslararası barışa ve güvenliğe zarar verecektir.

Özgürlükçü demokratik düzeni benimsemiş ülkelerde eğitim, kişilerde yaratıcı ve eleştirel düşünce yeteneğini geliştirir, çocukların ilgi ve yeteneklerini değerlendirir. Onlara geniş bir dünya görüşü ve hoşgörü kazandırmaktadır. Ülkeler, sağlıklı ve çağdaş bir eğitim aracılığı ile kalkınmanın gerektirdiği sayı ve nitelikte insan gücünü yetiştirirler. Böylece, eğitilmiş insanlar tarafından ülke kaynakları daha etkili ve planlı bir biçimde değerlendirilir, ülke zenginleşir, insanlar daha mutlu ve rahat bir yaşam sürdürürler. Şu halde hem bireyin hem toplumun gelişmesi; herkese yeteneği, kapasitesi ve ilgisi doğrultusunda eğitim görme hakkının sağlanmasına bağlıdır. Ayrıca, insan hakları ile ilgili uluslararası belgelerin ve anayasaların temel ilkeleri olan hürriyet, eşitlik ve demokrasi, bireyin ve toplumun gelişmesi sağlanmadıkça gerçekleştirilemez. Çünkü insan hakları ve demokrasi, ancak halkın belli bir eğitim düzeyine ulaştırılmasıyla korunup gerçekleştirilebilmektedir.

İşte eğitimin bu önemi nedeniyle ki, eğitim hakkı 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi başta olmak üzere, o tarihten bu yana

uluslararası pek çok bildirge ve sözleşmede yer almış, Birleşmiş Milletler' in son on yılda yaptığı bütün önemli zirve ve toplantılarda ele alınıp tartışılmıştır. Eğitim hakkının 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yer alması, Birleşmiş Milletler'in sosyal, ekonomik ve kültürel hakları, medeni ve siyasal haklarla uyumlu olarak geliştirme yönündeki kapsamlı çabalarının başlangıcını oluşturmuştur. Bu hakların bölünmezliği 20 Kasım 1989 tarihli Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de güvence altına alınmıştır.

Sözleşme ile bir zamanlar çocukların gereksinimleri olarak kabul edilen hususlar artık hak sayılarak, devletten ve uluslararası topluluktan istenebilir duruma gelmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 28. maddesi, çocukların eğitim hakkını tanımakta, taraf devletleri, çocuklara ücretsiz zorunlu temel eğitim sağlamak, ortaöğretimi genel ve mesleki olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlemek ve bunları tüm çocuklara açık bulundurmakla yükümlü tutmuştur. Bunların yanında devletlere uygun bütün araçları kullanarak yükseköğretimin, yetenekleri doğrultusunda tüm çocuklara açık duruma getirilmesi, eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliğin bütün çocuklar tarafından elde edilebilmesi, disiplinle ilgili her konuda, çocuğun insan olarak sahip olduğu saygınlığın korunması görevlerini vermektedir (2001:153). Sözleşme'nin 29. maddesi ise devletlerden, çocuğun kişiliğinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesini, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygı duyarak anlayış, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla yetiştirilmesini ve özgür bir toplumda etkin bir yaşantıya, sorumluluk üstlenecek biçimde hazırlanmasını istemektedir.

Sözleşme'nin nitelikli eğitime ilişkin yaklaşımı ise çocukların bilişsel gereksinimlerini gözetmenin yanında fiziksel, toplumsal, duygusal, moral ve manevi gelişimlerini gözetmektir. Eğitim hakkını düzenleyen 28. ve 29. maddeler Sözleşme'deki tüm hakları kapsayan dört temel ilkeyle birlikte uygulanmalıdır. Bu ilkelerin hepsi, bir eğitim sisteminin ya da belirli bir

okulun nasıl biçimlendirileceği başta olmak üzere gerek fiziksel çevre, gerekse programlar bakımından kapsamlı bir çerçeveye sahiptir.

1.2.2. Sağlık Hakkı

Yaşama, insanların en temel haklarından birisidir. Canlılığın sürdürebilmesi yaşama hakkının var olduğu ortamlarda olanaklıdır. Yaşama hakkının işlerlik kazanabilmesinde, sağlığın korunup geliştirilmesine yönelik hakları tanımlayan Sağlık Hakkı oldukça önemlidir (Alptekin, 2004, 132). Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocuğun en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetleri veren kuruluşlardan yararlanma hakkı olduğu ifade edilmektedir. Çocuğun bu hakkından yararlanması için devletin gerekli çabayı göstermesi gerekmektedir. Bu amaçla devletin, bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi; bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın sunulması, besleyici yiyecekler, temiz içme suyu ve temiz çevre sağlanması; doğum öncesi ve sonrası annenin bakımının yapılması; topluma, ana - babalara ve çocuklara çocuk sağlığı ile ilgili temel bilgilerin verilmesi gibi konularda uygun ve etkili her türlü önlemi alması gerekmektedir (Madde 24).

Sağlık tedbiri, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbi bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına yönelik tedbirdir. Bu tedbir Sağlık Bakanlığı tarafından yerine getirilmektedir (Balo, 2005: 176).

Çocuk Hakları Bildirgesi'nde -henüz dünyada hiçbir ülkenin tam olarak gereklerini yerine getiremediği bu bildirgede- çocukların sağlıkla ilgili hakları 2., 4. ve 5. maddede açık biçimde ortaya konulmaktadır. Bu maddelerde çocuğun gelişmesi, gereksinim duyduğu bakım ve korunma

olanaklarının sağlanması ve "sakatlar" dahil eğitim hakkının gereklerinin yerine getirilmesi şöyle ifade ediliyor:

Madde 2: Çocuk, özel olarak korunur ve yasalar ve başka yollarla sağlıklı ve normal biçimde ve özgürlük ve saygınlık koşullarında bedensel, zihinsel, ahlaki, manevi ve toplumsal olarak gelişmesine olanak sağlayacak fırsat ve kolaylıklardan yararlanır. Bu amaçla çıkarılacak yasalarda, çocuğun çıkarları önde gelir.

Madde 4: Çocuk toplumsal güvenlik olanaklarından yararlanır. Sağlık içinde gelişme ve yetiştirme hakkı vardır, bu amaçla kendisine ve annesine özel bakım ve korunma olanakları sağlanır. Bu olanaklar doğum öncesi ve doğum sonrası bakımı da içerir. Çocuğun yeterli beslenme, konut, eğlenme ve sağlık hizmetlerinde hakları vardır.

Madde 5: Bedensel, zihinsel ve toplumsal bakımdan özürli çocuğa özel durumunun gerektirdiği gibi davranılır ve özel eğitim ve bakım sağlanır.

Görüldüğü gibi bu düzenlemelerin tümü belirli bir sağlık hizmetine ulaşma ve yararlanmayı gerektirmektedir. Eğer bu bildirge yalnız kâğıt üzerinde yazılı kalsın diye oluşturulmamışsa, devlet burada yer verilen hükümlerin gereklerini yerine getirmek zorundadır. Bu maddeler çocukların sağlık hakkı ve sağlık hizmetlerinden yararlanmasını sağlarken söz konusu olan hakları da garanti altına almaktadır.

1.2.3. Güvenlik veya Korunma Hakkı

Çocuğun güvenliği hukukun temel ilkelerinden biridir. Çocuğun güvenliğini korumak ilk planda anne ve babanın görevidir. Anne – baba yoksa ya da görevlerini yerine getirmiyorsa, bazı kuruluşlar yoluyla devlet ve toplumun bu görevleri üstlenmesi gerekmektedir. Medeni Kanun’da çocuğun beden, ruh ve ahlak bakımından korunmasına ilişkin ayrıntılı hükümler bulunmaktadır. Medeni Kanun’un 272. Maddesine göre ana – baba çocuğu yetiştirme görevlerini yerine getirmediği takdirde, hakim çocuğun korunması için uygun tedbirleri almaktadır (Akyüz, 2000: 710). Kanunun 273. Maddesine göre ise çocuğun bedensel ya da fikişsel güvenliği tehlikeye düşer veya çocuk manen terkedilmiş olursa hakim çocuğu ana - babadan alarak bir aile veya kuruma yerleştirebilmektedir. 274. Madde velayetin kaldırılmasını düzenlemektedir. Ana - babaların velayeti kullanmaktan aciz olmaları, hacir altına alınmaları, çocuğa karşı olan görevlerini ağır biçimde ihmal etmeleri veya çocuk üzerindeki yetkilerini ağır biçimde kötüye kullanmaları halinde hakim velayeti kaldırmaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 20. Maddesinde geçici ya da sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuğun devletin özel yardım ve korumasını isteme hakkına sahip olduğu belirtilmektedir.

Yukarıdaki değeriendirmeden sonra 15.07.2005 tarihinde çıkan ‘Çocuk Koruma’ kanunundan da bahsetmek gerekmektedir. Bu Kanunun amacı, korunma ihtiyacı olan veya suçla sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. Bu Kanun, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suçla sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usul ve esaslarına, çocuk

mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri kapsamaktadır.

Bu kanunun temel ilkeleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

Madde 4 - (1) Bu Kanunun uygulanmasında, çocuğun haklarının korunması amacıyla;

- a) Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması,
- b) Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi,
- c) Çocuğun herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmaması,
- d) Çocuk ve ailesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılımlarının sağlanması,
- e) Çocuğun, ailesinin ilgililerin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmaları,
- f) İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usul izlenmesi,
- g) Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi,
- h) Kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimi ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunun geliştirmesinin desteklenmesi,
- i) Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması,
- j) Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması,
- k) Çocukların bakılıp gözetildiği, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları,
- l) Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde kimliğinin başkaları tarafından belirlenemesine yönelik önlemler alınması, İlkeleri gözetilir.

Çocukların güvenlik ve korunma hakkının devlet ve toplumsal örgütler tarafından sağlanıp sağlanmadığı tartışma konusudur. Ancak ulusal ve uluslararası örgütlerin çocukların güvenlik ve korunma hakkıyla ilgili hukuki kurallarının bir kısmı yukarıda anlatılanlar gibidir. Yukarıdaki anlatılanlardan da anlaşıldığı üzere çocukların güvenliği önce anne babaları tarafından sonra da devlet tarafından sağlanmalıdır.

1.2.4. Barınma Hakkı

Barınma hakkı, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya yönelik tedbirdir. Bu tedbirler Mili Eğitim Bakanlığı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ve yerel yönetimler tarafından yerine getirilmektedir (Balo, 2005: 179). Çocukların yaşamlarını sürdürebilmeleri, sağlıklı yaşayabilmeleri için öncelikli olarak barınmalarının sağlanması gerekmektedir. Çocukların barınmalarını sağlamak amacıyla Çocuk Esirgeme Kurumları oluşturulmuştur.

1.3. ULUSLARARASI SÖZLEŞMELERDE ÇOCUK HAKLARI

Çocuk, eski devirlerden beri toplumların ilgilendiği bir varlıktır. Ancak, bu ilginin niteliği, kapsamı ve biçimi tarihsel gelişimde farklılıklar göstermektedir. Söz konusu farklılıklar, toplumların sosyal, kültürel gelişmesine, örgütlenmesine ve toplum içindeki egemenlik koşullarına bağlı bulunmaktadır. İlkel toplumlarda çocuğa, ekonomik yarar sağlayan bir varlık olarak bakılmaktaydı. Üyesi olduğu ailenin çok kullanışlı bir malı olarak kabul edilirdi. Bu düşünce istenen çocuk ve istenmeyen çocuk ayrımına önem kazandırmıştır. Örneğin, bir erkek çocuk balık tutarak, kız çocuk ev işlerine yardım ederek ya da evlenirken başlık parası alınarak aileye ekonomik yarar sağlayabilirdi.

Aynı ekonomik nedenler çocuğu bir yük haline de getirebilmekteydi. Özellikle ekonomik bunalım dönemlerinde çocuk yetiştirmenin ağır bir külfet olarak görölmesi, çocuğa karşı olumsuz bir tutum takınılmasına neden olmaktaydı. Kendisinden ekonomik yarar sağlanamayacak durumda bulunan sakat, zayıf, hastalıklı çocuklar ile bakımını üstlenecek kimsesi bulunmayan çocukların toplum dışına itilmesi, hatta yok edilmesi olağan olaylardandı. Öte yandan, aile devlet ilişkilerinde çok işlevli ailenin ağır bastığı dönemlerde, yukarıdaki düşüncelerin de etkisiyle çocuk üzerinde aile reisinin sınırsız etkisi bulunuyordu. Çocuğun korunmasından çok onun toplumsal rolüne uygun olarak statüsünün belirlenmesi asıl önem taşıyan husustu.

Çocuk sorununa böyle yaklaşılnca, çocuğu ilgilendiren her türlü ilişkiler bakımından, ana-babanın ve ailenin yararları dolaylı biçimde etkilenebilecek diğer kişilerin yararlarının çocuğunkilerden önce gelmesi, hatta çocuğun yararlarının hiç dikkate alınmaması doğaldı. Ailenin işlev kaybı, buna karşılık devletin aile karşısında güçlenmesi yönünde bir değişme başlayınca, devlet aileyi kontrol etme olanağını elde etmiştir. Devlet, kendi çıkarları doğrultusunda aileyi denetlemeye başlayınca, toplumsal ilgi çocuğun korunması yönünde yoğunlaşmıştır. Çocuğun korunması yönündeki toplumsal ilgi önceleri dinsel etkiler altında ve dinsel nitelikteki kuruluşlar aracılığı ile olmuştur. Bu ilginin dini etkenler dışında toplum çerçevesinde kurumsallaşması 19. yüzyılda başlamıştır.

Bu gelişme içinde aile reisinin çocuk üzerindeki sınırsız egemenliği giderek çocuğa karşı bakım ve koruma yükümlölüğüne dönüşmüştür. Devlet, zamanla bu yükümlölüğün yerine getirilmesi konusunda aktif bir denetim yürütmeye başlamıştır. Böylece, çocuk sorununu konu alan yasal düzenlemelerde çocuğun yararları, söz konusu olabilecek bütün diğer yararları geriye iterek başlı başına önem kazanmıştır.

Modern hukuk sistemlerinde çocuk, bir birey olarak devlet tarafından yasalarla korunmaktadır. Ancak bu yasaların doğal ve evrensel hukuk kurallarına uygun olması için uluslararası normlar geliştirilmiştir.

İlk kez Birleşmiş Milletler 'in 1959'da yayımladığı Uluslararası Çocuk Hakları Bildirgesi ile uluslararası düzeyde gündeme gelen çocuk hakları, 1979'un Dünya Çocuk Yılı ilan edilmesiyle hemen her ülkede sıcak bir tartışma konusu yaratmıştır. Dünyamızda hala milyonlarca çocuk eğitim olanaklarından yararlanamamaktadır. Çeşitli hastalıklardan küçük yaşta yaşamını yitirmekte ya da savaşlarda ölmektedir. Birleşmiş Milletler 'in 20 Kasım 1989'da oybirliğiyle kabul ettiği Uluslararası Çocuk Hakları Anlaşması 18 yaşından küçük herkesin sahip olduğu hakları ve devletleri çocuklara karşı yerine getirmesi gereken görevleri saptamıştır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Asamblesi tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilerek 2 Eylül 1990 tarihinde de yürürlüğe konulmuştur (Serozan, 2005: 49). Kongre hem sivil hem de politik alanda ekonomik, sosyal ve kültürel haklar açısından Uluslararası İnsan Hakları'nın uygulamalı tek çalışması olma özelliği taşımaktadır. Anlaşmaya göre devletler bu haklara saygı göstereceklerini imza koyarak kabul etmektedirler. Çocuk Hakları Sözleşmesi halen var olan en geniş uluslararası kabul görmüş ve en fazla katılımlı sözleşmedir. Devletlerin büyük çoğunluğunun bu sözleşmenin prensiplerine katılmış olduğu görülmektedir (<http://www.uslanmam.com/hukuk/202777-cocuk-haklari-ve-cocuk-haklari-sozlesmesi.html>).

Genel Kurulun gerçekleştirdiği ilk çalışmalardan biri bugün çocuklara yönelik uluslararası, yardım çalışmalarının temel direği durumunda olan Birleşmiş Milletler Çocuklar Yardım Fonu'nun (UNICEF) kurulması olmuştur. Genel Kurul tarafından 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, çocukların özel olarak özen ve bakıma kavuşturmaları gerektiğini kabul etmiştir. O dönemden sonra Birleşmiş Milletler, çocuk

haklarına yönelik olarak 1959 yılında Çocuk Hakları Bildirisi'ni kabul etmiştir. Bu bildiride yer verilen çocuk haklarına, uluslararası yasa gücünü kazandıran ilke metin ise Çocuk Haklarına Dair Sözleşmedir. Bu sözleşme 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda oybirliği ile kabul edilmiştir.

Polonya otoriteleri, Uluslararası Çocuk Yılı (1979) öncesinde, bir Çocuk Hakları Sözleşmesi hazırlanması için öneride bulunurken, çocuk haklarının tutarlı ve bağlayıcı yasalar bütününe dayanması gerekçesini öne sürmüşlerdir. Yapılan çalışmalar sonucunda hazırlanan sözleşme metni, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından, 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edildikten sonra, 26 Ocak 1990 tarihinde imzaya açılmıştır. Sözleşme, daha imzaya açılışının ilk gününde 61 devlet tarafından imzalanmıştır. Sözleşme, 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir (<http://www.uslanmam.com/hukuk/202777-cocuk-haklari-ve-cocuk-haklari-sozlesmesi.html>).

Bu bölümde sözleşmenin yapısına kısaca değinmenin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Sözleşme başlangıçla, üç bölümden oluşmaktadır. Başlangıç bölümünde, sözleşmenin ele aldığı soruna ilişkin temel ilkeler tespit edilmiştir. Birinci bölüm, usulüne uygun olarak sözleşmeyi onaylayan devletlerin üçüncü bölümde ise, sözleşmeye uyulmasının nasıl sağlanıp, denetleneceğini tanımlayan ve hangi koşullar altında yürürlüğe gireceğini belirleyen uygulama maddeleri bulunmaktadır. Sözleşmenin başlangıç' kısmı ele alındığında, sözleşmenin dayandığı esaslar şu şekilde tespit edilmiştir:

- Dünyada özgürlük, barış ve adaletin temeli olan, bütün insanların doğuştan insan haysiyetine sahip olmaları ile eşitliğin ve hakların devredilmez niteliği.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesi'nin herkesin hak ve özgürlüklerden, özellikle ırk, renk, cinsiyet, dil ve din, siyasi ya da öteki inançlarla, toplumsal ya da ulusal kökenler, zenginlik veya doğuştan ya da başka bir durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil hiçbir ayırım gözetmeksizin yararlanacağına dahil ilkesi.
- İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin bütün çocukların özel bakım ve yardıma hakkı olduğuna dair ilkesi.
- Çocukların büyümeleri ve esenlikleri için doğal ortam olan ailenin, toplum içindeki işlerini tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli yardım ve koruma görmesinin zorunlu olduğu gerçeği.
- Çocuğun kişiliğinin uyumlu bir biçimde gelişmesi için bir aile ortamında, mutluluk, sevgi ve anlayış havası içinde büyümesi ihtiyacı.
- Çocuğun toplum içinde kişiliğine özgü bir yaşam sürebilmesi için hazırlanması, barış, saygınlık, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma düşüncesi içinde yetiştirilmesi düşüncesi.

Sözleşme, çocuklara yönelik tutum ve davranışlara ilişkin evrensel standartları derleyip, tek bir hukuki metinde toplayan ve bağlayıcı olan ilk belge olma özelliğini taşımaktadır. Yaşam, sağlık ve eğitim alanlarında gözetilecek standartları belirlemenin yanı sıra bu sözleşme, evde ya da iş yerinde, savaş sırasında ya da iç çatışma dönemlerinde, fiziksel ve cinsel nitelikte olanlar da dahil olmak üzere, şiddet ve istismara karşı çocuklara açık bir koruma getirmeyi amaçlanmaktadır (Serozan, 2005: 50).

Sözleşmenin yapısından anlaşıldığı üzere, genel olarak insan hakları ile bağlantılı bütün haklar çocuklara tanınmıştır.

1.4. TÜRKİYE’DE ÇOCUK HUKUKU İLE İLGİLİ GELİŞMELER

Türkiye’de çocuk hukuku ile ilgili gelişmelerin başlangıcı 19. yüzyıldır. Bu alandaki önemli gelişmeler gerçek anlamda Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir. Diğer hukuk sistemlerinin aksine Türk Hukuk Sisteminde çocukların korunmasına ait kurallar, esasları bakımından, doğrudan doğruya kanunlarla da desteklenmiştir. Bu kanunun model alındığı İsviçre kanunlarında da ayrı şekilde gözükmektedir.

Modern hukuk sistemlerinde çocukların korunması, çocuğun da bir şahsiyet yani insan olarak sevgiye ve şefkate layık olması ve birlik yani çocuğun, toplumun, milletin, devletin bir parçasını oluşturması ve kamu yararına korunması fikrine dayanır.

Memleketimizde ise uzun yıllar sosyal yardım ve bunun içinde çocuğun korunması dini kurumlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Osmanlı Devletinde bu sosyal kurumlar, ‘Vakıflar’ tarafından oluşturulmuştur.

Türkiye’de çocuğa önem vermek, onu ve haklarını korumaya yönelik kurumların kurulmaya başlanması 19.yüzyıla rastlamaktadır. Mithat Paşa, Tuna Eyaleti Valisi iken çocuk ıslahhanelerine ait bir tüzük düzenlemiş ve aynı tüzük uygulanmak üzere Dahiliye Nezaretince 1868 yılında bütün valiliklere tamim edilmiştir. Sokaklarda dilenen çocuklarla, sakat erkek ve kadınların dilenmekten kurtarılmaları için Darülacezeler kurulması 1890 yılında Halil Rıfat Paşanın sadrazamlığı zamanında düşünülmüş ve gerçekleşmesini II. Abdülhamit emretmiştir. Yine 1894 yılında çıkarılan “dilenciliğin mealine dair tüzük” o zamanlar için bu sahada küçümsenmeyecek önlemleri içermektedir. Cumhuriyetle birlikte, Türk

Medeni Kanunuyla çocukların haklarına ilişkin hükümler düzenlenmiş ve daha sonraları ise çıkarılan özel kanunlarla, medeni kanundaki haklar tamamlanmaya çalışılmıştır. Ülkemizde çocuğun ve haklarının korunmasıyla ilgili olarak çıkarılan ilk özel kanun 5387 no'lu, Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun olup, 23 Mayıs 1949'da çıkarılmıştır. Daha sonra 1979 yılında 'Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un kabulü ile çocuk yargılamasına özel bir statü kazandırılmıştır. Ancak yasa 1 Haziran 1982'de yürürlüğe girebilmiş ve yasada öngörülen çocuk mahkemeler ise 1988 yılında kurulabilmiştir. 27 Mayıs 1983 tarihinde ise "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu" yürürlüğe girmiş böylelikle de korunmaya muhtaç çocuklar hakkında kanun yürürlükten kaldırılmıştır. 1986 yılında ise çıraklık ve mesleki eğitim kanunu çıkarılmıştır. Son olarak, çocukların korunmasıyla ilgili olarak çıkarılan önemli yasalardan birisi de özel eğitime muhtaç çocuklar kanunudur. Daha sonra Türkiye 26 Ocak 1990 tarihinde imzaya açılan Çocuk Hakları Sözleşmesini, 30 Eylül 1990 tarihinde imzalayarak sözleşmeyi, Ocak 1995 yılında onaylamıştır.

Türkiye sözleşmeyi imzaladıktan sonra bu süreçte sözleşmenin çekince sürülmesine izin verilen bazı maddelerine çekince koymuştur. Türkiye sözleşmeyi imzası sırasındaki çekince bildiriminde, sözleşmenin 17., 29. ve 30. maddelerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 Lozan Antlaşması'nın ifade ve ruhuna uygun olarak yorumlayıp, uygulama hakkını saklı tuttuğunu ifade etmiştir. Çekince sürülen bu maddelerde, etnik azınlık" ve 'yerli halk' dan olan çocukların konuşma dillerini, televizyon ve radyo gibi kitle iletişimi araçları ile okullarda kullanmaları öngörülmüştür.

Türkiye bakımından azınlık" sıfatı, sadece, uluslararası antlaşmalar ile kendilerine bu nitelik tanınan topluluklara aittir. Türkiye azınlık olarak sadece, Rum, Ermeni, Musevi ve Bulgar azınlıkları tanımakta, bunların

dışında milli azınlık tanımamaktadır. 24.7.1923 Lozan Antlaşması ile 18 Ekim 1925 Türkiye-Bulgaristan Dostluk Antlaşması dışında hiç bir uluslararası belge Türkiye'yi, ülkesinde herhangi bir "milli azınlık"ın varlığını tanımak ve onlara şu veya bu hakları vermek yükümünü getirmemektedir. Bu nedenle Türkiye, Sözleşmenin azınlık grubu", "yerli ahalî" ifadesini taşıyan 17, 29 ve 30.maddelerine çekince koyarak belgeyi imzalamış ve Ocak 1995'te de T.B.M.M.'de onaylanmıştır. Onay sırasında imza edilirken konulmuş olan çekinceler korunmuştur.

Bundan sonraki dönemde Türkiye sözleşmenin hükümleri ışığında iç hukuk normlarını gözden geçirerek, sözleşmeyle çelişen hükümleri saptayarak gerekli değişiklikleri yapmak durumundadır.

Ülkemizde ise çocuklar bakımından en büyük problem onların halen bir birey olarak algılanmamaları, dolayısıyla bir insan olarak önemsenmemeleri ve dikkate alınmamalarıdır. Her ne kadar herkes "çocukların geleceğimiz "olduğu düşüncesinde anlaşılmaktaysa da öyle anlaşıyor ki çocukların bugünleri düzenleme bakımından hem de toplumsal gelenekler ve inanışlar bakımından çocuklar, toplumun özgür ve eşit bileşenleri değildir. Çocukların hakları değil yetişkinlerce belirlenen halleri vardır. Yapılanlar bugünler için değil büyüklerinin uygun gördüğü yarınları için yapılmaktadır. Birey olma önemli olmayıp devlet, millet ve aile için var olmaları önemlidir. Kendileri için her konuda yetersiz ve zayıf oldukları öngörüsü geçerlidir. Bu nedenle, her konuda büyüklerin koruma ve gözetimlerine gereksinimleri vardır. Kendileri için alınması gerekli kararları da bu nedenle büyükleri alır. Zaten çocukluk dönemi geçici bir dönem olarak algılanmakta, asıl yaşamın ilerde yetişkinlikte başlayacağı görüşü kabul edilmektedir.

Yukarıdaki düşünüş ve tutumlar yüzünden çocuklar, toplumsal yaşama eşit haklı ve özgür bireyler olarak katılamamakta, kendi potansiyellerini geliştirecek ve yaşayacak şekilde bir yaşam sürememekte ve bu durum her türlü istismarın ve ihmalin zeminini oluşturmaktadır. Bu nedenle öncelikle, çocuğa bakış açısının değişmesi, onun öncelikle bir insan ve birey olduğunun kavranması ve toplumsal yaşama katılımı sağlanmalıdır. Bu nedenle hukuki düzenlemelerin, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'yle uyumlulaştırılacak şekilde yeniden biçimlendirilmesi acil bir gereksinim olarak gözükmektedir.

1.5. TOPLUMSALLAŞMA SÜRECİNDE ÇOCUK

Çocuğun toplumsallaşmasını tartışırken özel bir kültürle ilgilenilmemektedir (Elkin, 1995: 29). Gerçi toplumların davranış ve değerleri bir toplum içerisindeki alt kümeler arasında birçok farklılık bulunmaktadır, ancak sürecin temel unsurları nerede olursa olsun tüm insanlar için aynıdır.

Toplumsallaşma sürecini açıklamak üzere birçok kuram geliştirilmektedir. Bunların bir kısmı toplumumuzdaki normal çocuklar üzerine yapılan araştırmalardan, diğer bir kısmı normal olmayan çocuklar üzerinde yapılan birtakım gözlemlerden, bazıları laboratuvar koşullarında çocuklar ve hayvanlar üzerinde yapılan deneylerden ve bazıları da ilk çağlara ait fosiller üzerinde yapılan incelemelerden elde edilen bulgulardır (1995:29). Bu nedenle de farklı kaynaklardan elde edilen bilgilere dayanan bütün bu fikirlerin, görüşlerin, açıklamaların böylesine birbirinden farklı olmalarını doğal karşılamak gerekmektedir.

Öte yandan konuya gösterilen yoğun ilgiler konunun gittikçe karmaşıklaşmasına da neden olmaktadır. Genelde insanlar zaman zaman günlük yaşamlarına ilişkin sorunlarıyla ve onlara verilen

geleneksel yanıtlarıyla araştırma merakının artmasına neden olmakta ve uzmanların genel kanılarını etkilemektedir. Ancak her şeye karşın tüm sorulara yanıt verilmesi kolay değildir. Üstelik de gerek soruların geleneksel çözüm yollarında gerekse uzmanların önerdikleri çözümlerde her on yıldan on yıla ve her uzman grubundan diğerine sürekli değişimler gözlenmektedir ((1995:30). Dolayısıyla da toplumsallaşma ile ilgili tartışmamızda unutmamalıyız ki kurumların hiç biri tam bir uyum, bütünlük ve kesinlik taşıyamamaktadır. Her zaman onların ya tümüne ya da belirli yönlerine karşı çıkılabilmektedir.

Toplumsallaşmayı çeşitli aşamalarda incelemek mümkündür. Çocuk toplumsallaşırken, davranışlarındaki örgütlenme de gittikçe karmaşıklaşmaktadır. O, fiziksel yapısındaki değişimleri konumsal ilişkiler, bilişsel ve duygusal dünyasındaki gelişmeler ile bütünleştirmek durumundadır. Toplumsallaşmada belirli aşamaların birbirini izlemeleri gerekse de zaman zaman bu sıranın bozulduğu görülmektedir. Örneğin çocuk bu gelişim sırasında geçici bir durgunluk ya da gelişim düzeyinde bir ara duraklayıp sonra yeni bir takım etkenlerle yeni bir düzene ya da yeni bir durgunluk aşamasına girebilmektedir. Gelişmelerin aşamalar biçiminde izlenmesi, bu gelişim sırasında ortaya çıkan sorunları daha açık seçik bir biçimde görmemizi sağlamaktadır (1995:29).

Toplumsallaşma sürecinin ilk aşaması doğumla başlamaktadır. Buna kısaca birinci toplumsallaşma süreci denilmektedir. Çocuk, ilk önce çevresini algılamayı öğrenir ve yavaş yavaş birtakım alışkanlıklar geliştirir. Dürtülere karşı olan ilk hareketleri birer tepkidir. Çevresindeki yakınlarının yüz hareketlerinden, ses tonlarından mutlu olmayı ya da mutsuz olmayı öğrenmeye başlamaktadır. Kendisi de gülerek ya da ağlayarak çevresiyle iletişim kurmaya çalışmaktadır. Çocuğun ilk bildirişim aracı ya da çevresiyle ilk iletişim aracı sürekli olarak yinelenen ağlama ya da gülme davranışlarıdır, iki yaşına doğru dil temel

iletişim aracı olmaya başlamaktadır. Çocuk çeşitli sesler ve sözcüklerle belirli nesneler ve olaylar arasında başlantılar kurar. Çevresindeki nesneler ve olayların isimlendirilmesi çocuğun tasarımında düzenli bir biçim alarak, düşünce ve genelleştirme sürecine yol açmaktadır. Böylece, çocuğun çevresiyle davranışsal iletişim kurması, davranışlarını denetleyerek bunları amaçlı bir biçimde yönlendirmesi, dili kavraması ve çevresini isimlendirmesi, kişilik yapısının gelişmesindeki ilk öğelerdir. Çocuğun çevresine olan başlılığı ve bağımlılığı tamamen duygusaldır. Buna başlı olarak ilk öğrendiğı sözcükler de duygusal yönelişe başlı sözcüklerdir. Bu yüzden çocuk, kendisine yapılan bilgi aktarımlarını en etkili biçimde, duygusal olarak başlı olduğı insanlardan öğrenir. Bu nedenle kişilik yapısının ilk olduğı çevre aile çevresidir. Başka bir deyişle aile, çocuğun toplumsallaşmasında ve kişilik kazanmasında ilk ve en önemli toplumsal çerçevedir (<http://www.sosyoloji.com.tr/toplumsal-lasma-surecinin-yapisi-2445/>).

Toplumsallaşmanın gerçekteşmesinde en önemli etmenlerden biri de dildir. Dil, çocuğun düşünce düzeyinde de olsa, temel bir işleve sahiptir. Bu temel işlev, toplumsal değerlerin, toplumsal normların, kanıların, düşünce ve anlam başlılıklarının oluşması işlevidir. Başka bir deyişle, kültür ve kültürel nesnelerin ve değerlerin çocuğun toplumsal benliğine yerleşmesinde dilin önemli bir işlevi vardır. Dil aynı zamanda, çocuğun toplumsal birtakım davranışlar kazanmasına da hizmet etmektedir. Bu duruma ancak toplumsal bir çevrede tanık olunmaktadır. Dilsiz bir ortamda yetişen bir çocuk, anlamlı bir dil oluşturamadığı gibi toplumsal değer ölçütlerinden de yoksun ya da uzak kalır. Belki de insanı öteki canlılardan ayıran temel niteliklerden biri de, insanın dil yardımıyla iletişim süreci içine girmesidir. Çocuk çevresinden duyduğı sesleri, sözcükleri ve daha sonra da tümceleri öykünme yoluyla yineler ve böylece dili öğrenir. Dil toplumsal çevrenin

belirleyici öğelerinden biri olmak nedeniyle, toplumsal kümelerin dünya görüşlerinin ve düşünce biçimlerinin oluşumunda etkili bir rol oynar. Bu nedenle aile yapısı ile kişilik yapısı arasında yaşamsal bir ilişki vardır. Sağlıklı ilişkilerin egemen olduğu demokratik aile tiplerinin kişiliğin gelişmesine katkıda bulunduğu, otokratik aile yapısının egemen olduğu toplumlarda kişilik yapısının sağlıklı olmadığı gözlenmektedir.

Bu ilk toplumsallaşma süreci boyunca bireyin doğuştan getirdiği kimi nitelikler süzgeçten geçmektedir. Genelde, çocuğun çevre tarafından onanan ve destek gören tepki ve davranışları pekişirken, onanmayan davranışların da körlendiği görülmektedir. Oyun, çocuğun çevresini tanımasında ve toplumsallaşmasında önemli bir etkidir. Oyunda çocuk kendisini başkalarının yerine koyarak, onların rollerini öykünerek öğrenme sürecini pekiştirir. Oyun yardımıyla paylaşmayı ve toplumsal davranış örüntülerini öğrenir ve çözümler. Çocuğun yaşamında ilk karşılaştığı toplumsal küme ailesi ise ikincisi de arkadaşlık ve oyun kümeleridir.

Toplumsallaşma sürecinin ikinci aşaması ise, genelde beş altı yaşından sonra çocuğun toplumsal kurumlar yoluyla kişilik kazanma sürecidir. İkinci toplumsallaşma süreci ile birey bir kişi olmuştur. Toplum içinde belli statüleri olan ve bu statülere uygun görevler yüklenen bir insan olmaya başlar. İkinci toplumsallaşma süreci genellikle birinci toplumsallaşma sürecinin üzerine kurulur ve onun bir uzantısı ve tamamlayıcısı olarak ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, birinci ve ikinci toplumsallaşma süreçleri, kişilik yapısının oluşumunu sağlayan bir bütün, bir sistemdir. Ancak, ilk toplumsallaşma süreci yaşamsal bir önem taşır. İkinci toplumsallaşma süreci birinci toplumsallaşma sürecinin sonuçlarını geliştirip pekiştirebilir, fakat bunları kökünden değiştiremez. Çünkü Piaget'in de belirttiği gibi beş altı yaşına kadar kişilik yapısının temel çizgileri ortaya çıkmıştır. Buna karşılık birinci toplumsallaşma sürecinin süresi çok kısa olmasına

karşın, ikincisinin süresi çok uzundur, bireyin ölümüne dek sürmektedir (<http://www.sosyoloji.com.tr/toplumsallasma-surecinin-yapisi-2445/>).

İkinci toplumsallaşma sürecini, bireyin daha sonraları yeni karşılaştığı kümelerden aldığı yeni rolleri edinme süreci diye tanımlarsak, bu toplumsallaşma sürecinde birey, kendisini duygusal olarak bağlayan rollerin yanı sıra, nesnel bir takım roller de edinmeye başlamaktadır. Bu rollerin çoğu uzmanlık ve işbölümü sonucu ortaya çıkan mesleki rollerdir. Çocukluk rolü, arkadaşlık rolü yanında zamanla öğrencilik rolü ve iş yaşamıyla gelen öteki roller devreye girmektedir. Başka bir deyişle, insan yaşam süreci boyunca sürekli olarak yeni statüler edinir ve bu statülerin gerektirdiği yeni rolleri yerine getirmek durumunda kalmaktadır.

İkinci toplumsallaşma sürecindeki rollerin çeşitliliği, toplumdaki işbölümünün ve toplumun karmaşık örgütsel yapısının bir sonucudur. Toplumda her toplumsal rol bir bilgi birikimi ve belli bir davranış örüntüsü öngörür. Bu bilgi birikimi ya eğitim kurumları yoluyla bireye daha önce öğretilir, ya da birey o rolle ilgili bilgi birikimini, rolü yüklendikten sonra toplamaya başlar. Duygusal olmayan rollerin çoğu bireye bir öğretim ya da uygulama-alıştırma süreci içinde aktarılırken, duygusal rolleri öğretmenin sistematik bir kurumu yoktur.

Birinci toplumsallaşma sürecinde, birey toplumsal çevresiyle, kendi isteği olmasa da uyuma zorlanmaktadır. Çoğu kez çocuğun edilgen durumda olduğu görülmektedir. Oysa, ikinci toplumsallaşma sürecinde, bireyin toplumsal rolleri seçme ve benimseme olanağı, her ne kadar bireyin toplumsal çevresi nedeniyle kısıtlı olsa da, birincisine oranla bireyin bilinçli tepkisi nedeniyle daha esnektir. Çünkü bu süreç içinde birey artık aktif bir toplumsal varlık niteliği kazanmıştır.

Gerçekten toplumsallaşma süreci, bu sürecin bilincine varılması, toplumsal rollerin toplumsal yaşamdaki öneminin birey tarafından kabullenmesiyle kökleşip, pekişmekte ve olgunlaşmaktadır. Ancak, toplumsal rolleri de durağan olarak görmemek gerekmektedir. Toplumun yapısındaki gelişme ve değişmeye bağlı olarak toplumsal roller de değişmektedir. Her toplumsal davranışın bir rol davranışı biçiminde anlaşılması ve toplumsal yaşamın kapalı bir rol sistemi olarak nitelenmesi, davranış değişikliklerinin açıklanmasını zorlaştırmaktadır. Toplumsal rollerin ortaya çıktığını, geliştiğini, değiştiğini ve hatta zamanla ortadan kalkabileceğini de unutmamak gerekmektedir.

Çocuğun doğumundan hemen sonra çevresel faktörler çocuk üzerinde etkili olmaya başlamaktadır. Çocuk bebeklik sürecinde, aile içerisindeki bireylerin hal ve hareketlerini benimsemektedir. Bu süreç çocuğun yaşı ilerledikçe dış çevredeki faktörlerin de etkisini artırmaktadır. Çocuğu yetiştiren bireylerin özellikle anne ve babanın çocuk üzerindeki etkisinin en fazla olduğu düşünüldüğünde; bu kişilerin toplumsal yapı içerisindeki rollerinden tutun da eğitim öğretim seviyelerine kadar her şey çocuk için oldukça önemlidir. Çocuk bulunduğu iç ve dış çevre faktörlerinin etkisi altında büyümektedir. Çocuğun bu büyüme süreci gerçekleşirken, eğer ona toplumsal yapı içerisindeki doğrular öğretilmez ise çocuğun geleceği olumsuz şekillenecektir.

Kitle iletişim araçları da çocuğun toplumsallaşması anlamında en önemli görevi üstlenmektedir. Çocuk evde, anne ve babasından sonra kitle iletişim araçları ile tanışmaktadır. Bunların en önünde televizyon gelmektedir. Çocuğu oyalarken ona ya televizyon izlettiriliyor ya da bilgisayar oyunları ile ilgilenmesini sağlanıyor. Kitle iletişim araçlarının oyun ya da filmlerde sunduğu mesajların içeriğine bakmadan, çocuk sanal alemde yalnız bırakılmaktadır. Yalnız kalan bu çocuk kitle iletişim

araçlarının sunduğu mesajların doğru ya da yanlış olduğuna bakmadan bu mesajları beyinde yorumlamaktadır. Bu yorumlanan mesajlar daha sonra toplumsal yapı içerisinde çocuğun davranışlarına yansımaktadır. Çocuğu yetiştirirken, iç çevre, dış çevre, kitle iletişim araçları ve toplum oldukça önemlidir.

1.6. İSTİSMAR KAVRAMI VE ÇOCUK İSTİSMARI

Türk Dil Kurumuna göre 'istismar' sözcüğü Arapça kökenli bir sözcüktür. Anlamı ise; birinin iyi niyetini kötüye kullanma olarak tanımlanmaktadır (<http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=istismar>). Kişilere göre de istismar kavramı büyük ölçüde farklılıklar göstermektedir ki bu farklılıklar kişilerin dinsel inançlarına, görgü ve deneyimlerine, anne-babalık yaklaşımlarına, sosyo-ekonomik ve kültürel temellerine göre farklılık gösterebilmektedir (Polat, 2001: 86).

Araştırmanın ana omurgasını istismar kavramı oluşturmadığı için, bu kavram üzerinde yoğunlaşmak yerine 'çocuk istismarı' kavramı daha ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Çocuk istismarı, erişkin bireylerin bakmakla yükümlü oldukları çocukların sağlık ve iyilik hallerini sağlamakta yetersiz kaldıkları durumları tanımlamaktadır. Bir sendrom olarak kabul edilebilecek olan çocuk istismarı olgusu tıbbi, hukuki, gelişimsel ve psiko-sosyal açılardan irdelenebilmektedir. Kısacası çocuk istismarı konusu geniş bir yelpazede değerlendirilmektedir (Polat, 2001: 85). Konunun uzmanlarının çocuk istismarı ile ilgili tanımları aşağıdaki gibidir;

Avery ve First'e göre:

“Çocuk İstismarı çocuklara karşı uygulanan her türlü kötü tutumdur”

Chadwick'e göre:

“Bir erişkin tarafından gerçekleştirilen, herhangi bir çocuğun zarar görmesine neden olabilecek bir tutum veya davranış ya da yine çocuğun zarar görmesiyle sonuçlanabilecek olan ilgi eksikliği istismar olarak tanımlanabilmektedir.”

Helfer'e göre:

“Aile bireyleri arasındaki iletişimin ya da iletişim eksikliğinin çocukların fiziksel ve ruhsal gelişimine zarar vermesidir.”

Ludwig'e göre:

“İstismar olgusunun kısa tanımlarının çoğu yetersiz kalmaktadır ve olguyu tam olarak açıklamamaktadır. İstismar olgusu bireysel, ailesel, toplumsal ve sosyal bir fenomen olarak ele alınmalıdır.”

Çocuk istismarı, erişkinlerin henüz reşit olmamış yaştaki kişilere karşı doğrudan ve dolaylı olarak gerçekleştirdikleri her türlü kötü muamele şeklinde tanımlanmaktadır (Aral, 1997:104). Çocuk istismarı kavramının tanımlarını çoğaltmak mümkündür. Ancak yukarıdaki tanımlardan da anlaşıldığı üzere, çocuk istismarı kavramını, hukuki süreçte çocuk olarak kabul edilen bireylerin birçok anlamda zarar görmesi olarak tanımlayabiliriz.

Burada dikkat edilmesi gereken bir başka konu ise; istismar ve ihmal kavramlarıdır. Bu iki kavramı birbirinden ayırmak gerekir. Günümüzde insanlar bu kavramları birbirinin aynısı gibi kullanmaktadır. Oysa; istismar, çocuğun bakımıyla ilgilenenlerin çocukları cezalandırma, disiplin altına alma ve kontrol etme gibi gözetici haklarını sömürme olarak tanımlanırken ihmal, koruma, bakım ve söz konusu denetimleri içine alan görevleri yapmadaki başarısızlıklar olarak tanımlanmaktadır (Yenibaş-Şirin, 2007:1).

Prof. Dr. Oğuz Polat'a göre çocuk istismarında üç farklı düzey vardır:

1. Çocuk bakımındaki kültürel farklılıklar, içinde bulunulan toplum tarafından normal bulunup farklı kültürlerin temsilcileri tarafından içinde bulunulan durum eleştirilmektedir.
2. Kişinin bireysel kültürünün devamı olarak sergilediği davranışlar; kültürel olarak kabul edilebilir sınıflar içinde bireysel istismar sinyalleri veren davranışlardır.
3. Toplumsal zarar (çocuğa yönelik); toplumsal fakirlik, yetersiz konutlaşma, zayıf sağlık hizmetleri, yetersiz besin kaynakları gibi global boyutta olan olaylardır.

Dünya Sağlık Örgütü, 1985 yılında bütün tanımları toplayarak ortak bir tanım oluşturmuştur. Bu tanıma göre; çocuğun sağlığını, fiziksel gelişimini, psiko-sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen bir yetişkin, toplum veya ülkesi tarafından bilerek veya bilmeyerek yapılan davranışlar, çocuk istismarı olarak kabul edilir. Tanım aynı zamanda çocuğun istismar veya şiddet olarak algılamadığı veya yetişkinlerin istismar kabul etmediği davranışları da içine alır. Davranışın mutlaka çocuk tarafından algılanması veya yetişkin tarafından bilinçli olarak yapılması şarttır.

Çocuk istismarını 5 kategoride sınıflandırmak mümkündür. Bunlar fiziksel, cinsel, ekonomik, duygusal ve psikolojik istismar ile son olarak da çocuğu ihmal etmektir.

1.6.1. Fiziksel İstismar

Çocuk istismarı tipleri içinde fiziksel ve cinsel istismar tipleri en çok dikkat çeken istismar türleri arasında yer almaktadır. Fiziksel istismar, istismarın en iyi tanınan şeklidir ve ‘bir kaza olmaksızın, fiziksel travma ya da yaralanmalarla sonuçlanan herhangi bir davranış biçimi’ olarak tanımlanır (Cüceloğlu, 1993: 374). Fiziksel istismar yaralanmaları çimdikleme, ısırma, vurma, tekmeleme, yakma, ağzı kapatarak boğmaya teşebbüs etme, şiddetli bir şekilde sarsma ya da herhangi bir başka şekilde çocuğun bedenine zarar vermektir. Bu yaralanmaların bir kısmı çocuk oyun oynarken kaza ile olmuş olabilir; ancak yaraların yeri, yaralanmanın sıklığı fiziksel istismardan şüphelenmeye yönlendirmektedir.

Her yıl binlerce çocuğun ebeveynleri ya da yakın akrabaları tarafından fiziksel olarak istismar edildiği, bu çocukların arasında ciddi şekilde yaralananlar ve hatta yaşamını yitirenler olduğu bilinmektedir. Fiziksel istismarın yol açtığı duygusal travmanın, fiziksel yaralar kadar çabuk iyileşmediği de bilinmektedir. Duygusal zararın etkisi genellikle ergenlikte ya da daha sonra fiziksel olarak istismar edilen pek çok çocuğun istismar eden bir ebeveyn olduğunda ortaya çıkmaktadır.

Fiziksel istismarın sonuçlarını da aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

Kısa dönemde görülenler:

- *Morluklar, yaralar, kırıklar*

Uzun dönemde görülenler:

- *Düşük benlik saygısı:* Fiziksel istismara uğrayan çocukların çoğunun düşük ya da zayıf benlik saygısına sahip olduğu gözlemlenmektedir. Bu çocukların çoğu, arkadaşlarıyla sosyal etkinliklere girmeyi reddedebilir ve kendilerine yönelik zarar verici davranışlara götürebilecek çaresizlik ya da umutsuzluk duyguları yaşayabilirler.
- *Saldırgan, yıkıcı ve bazen yasal olmayan davranışlar:* Şiddet içeren davranışlar, diğer davranışlar gibi öğrenilmektedirler. Aile içi şiddet davranışlarına şahit olan ya da bu davranışlara maruz kalan çocukların, problem ya da çatışma çözme davranışları olarak bu yolu benimseme olasılığı çok yüksektir. Tehditler, kendine ve çevresine yönelik saldırgan davranışlar, kesici alet taşıma...
- *Öfke ve intikam duygular*
- *Başkalarına güvenme ve başkalarını sevme becerisinden yoksun olma ve yeni ilişkilere girmeye korkma:* Şiddet içeren bir ortamda büyüyen çocuklar yetişkin olduklarında sağlıklı ve yakın ilişkiler kurmada zorluk çekebilirler. Duygularını ve kendilerini ifade etmekte zorlanabilir; ilişkilerinde gerçekçi olmayan beklentiler içine girebilirler. Önyargılar... Yıllarca istismar edilmenin sonucunda güvenin ve şefkatin sağlıklı gelişimi engellenmiş olabilir. Ayrıca uygun problem çözme becerileri gelişemediğinden fiziksel olarak istismar edilen bir çocuğun ileride istismar eden bir eş ya da ebeveyn olma olasılığı çok yüksektir. Çetelere üye olma, riskli ortamlarda bulunma...
- *Pasif ya da içe kapanma davranışları:* Fiziksel olarak istismara uğrayan çocukların bir kısmı, gereksinimlerini karşılamada ve şiddetle başa çıkma konusunda pasif ya da içe kapanma davranışlarını benimseyebilirler. Eğer yetişkin olduklarında da bu kurban rolünü benimsemeye devam

ederlerse kişiler arası ilişkilerinde ciddi sorunlar yaşayabilirler.

- *Kaygı, korku*
- *Kabuslar*
- *Okul sorunları ve başarısızlık:* Evde şiddet gören ya da şiddete maruz kalan çocukların okulda problem çözmede fiziksel saldırganlıktan yararlandıkları, akademik olarak çoğunlukla düşük başarı düzeyine sahip oldukları, dikkat eksikliği problemi ve okuldan kaçma davranışlarının olduğu görülmektedir.
- *Mutsuzluk ya da depresyonun diğer belirtileri*
- *Madde bağımlılığı:* Alkol ya da diğer maddelerin bağımlılığı şiddetten kaçmak için bir araç olarak görülebilir. Özellikle ebeveynlerin de bağımlılıklarının olması bu olasılığı güçlendiren bir faktördür.
- *Evden kaçma*

Yukarıda fiziksel istismarın tanımı ve fiziksel istismar sonucunda ortaya çıkan davranışlardan bahsedilmiştir. Buradan da anlaşıldığı üzere, yapılacak küçük bir fiziksel istismar çocuğun bütün yaşamını olumsuz etkilemektedir. Bu anlamda fiziksel istismarı sadece ailenin yaptığını söylemek çok da yeterli değildir. Toplumdaki her bireyin çocuğa fiziksel istismar yapabilme olanağı bulunmaktadır.

1.6.2. Cinsel İstismar

Cinsel istismar, bir yetişkinin çocuğa cinsel amaçla yaklaşımı veya sömürüsü şeklinde tanımlanmaktadır (Özdemir-Uluç, 1997: 54). Cinsel istismar, istismar türleri arasında en rahatsız edicisidir. Cinsel istismarı üç grupta toplamak mümkündür.

1. *Dokunma olmaksızın yapılan cinsel istismar*: Sözel istismar, açık seçik telefon konuşmaları, teşhircilik, röntgencilik. Bu tür istismarlarda doğrudan doğruya çocuk istismar edilmese bile çocukta yarattığı korku ve huzursuzluk duyguları ile çocuğa zarar verilmektedir.
2. *Dokunmanın yer aldığı cinsel istismar*: Bir yetişkinin çocuğa cinsel amaçla dokunmasını ifade eder. Bu istismar türünde çocuğu fuhuşa itmek, müstehcen yayınlara ve resimlere konu ederek, para kazanmak gibi olgularda yer almaktadır.
3. *Şiddet kullanarak cinsel istismar (ırza geçmek)*: Bu tür istismar yoğun şiddet içerir, bazen çocuğun ölümü ile sonuçlanmaktadır. Olay çocukla cinsel gelişimde sapma, kişilik parçalanması, düşük benlik saygısına neden olmakta, zedelenme, ömür boyu tedavi gerektirecek boyuta ulaşabilmektedir. Bu tür istismarı yaşayan çocukların ileride kendi çocuklarını ya tamamen kayıtsız kalarak ihmal ettikleri ya da istismar ettikleri görülmektedir.

Çoğu cinsel istismar faili ilk deneyimlerini 15 yaşlarında gerçekleştirmişlerdir. Ve dokunarak istismara başlandığı için, çocuğun kafası bu konuda da önemli ölçüde karışabilmektedir (Byers, 1999: 243). Ensest ilişki, çocukların yüzde 80'inde 12 yaşından önce başlamakta ve 4 yıl devam etmektedir. Bununla birlikte, çocuklar yaşamlarının daha ileri dönemlerinde de ensest istismara maruz kalabilmektedir (Topçu, 1997: 26).

Gizlilik çocuklara karşı cinsel tacizin temel bir parçasıdır ve yaygınlık oranı belirsizdir. 1987'de İngiltere ve Galler'de 511 ensest suçu (bir önceki yıldan 67 daha fazla), 831 çocukla yakışsız ilişki ve 2699 on altı yaşından küçük kızla yasal olmayan cinsel ilişki suçu tespit edilmiştir (Yenibaş-Şirin, 2007: 33). Birçok kişi bu dramatik artışın, cinsel saldırılardaki çoğalmadan değil son zamanlarda konuya

tutulan ışık sonucu sorunun halk ve uzmanlarca kavranmasından kaynaklandığı düşüncesindedir (Search, 1993:15-16).

I. İstanbul Çocuk Kurultayı İstanbul Çocukları Raporu'na göre; çocukluk dönemi henüz cinsel gelişim ve bilgilenmenin tamamlanmadığı bir süreç olduğundan, bu dönemde yaşanacak herhangi bir cinsel istismar eylemi çocukta belirgin hasarlara yol açacak, özellikle bu girişimin aile içinden kaynaklanması ise ortaya çıkacak tabloyu daha da ağırlaştıracaktır. Çocuğa yönelik aile içi cinsel istismarı, aile içinde çocuğa bakmakla yükümlü bireylerin birinin çocuğa cinsel stimülasyon amacı ile her hangi bir davranışa sürüklenmesi ya da böyle bir davranışa göz yumması olarak tanımlanmaktadır.

Cinsel istismara uğramış çocukların gelişimleri ve psikolojileri zedelenmekte ve bu çocuklarda korkular, fobiler, içine kapanma, suçluluk duygusu, depresyon, iktihar düşüncesi, iştahsızlık, psiko-somatik bozukluklar, güvensizlik, okul problemleri, düşük benlik duygusu, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, kendine zarar verici davranışlar ve kişilik bölünmesi gibi belirtiler ortaya çıkmaktadır (Polat, 2001: 33).

1.6.3. Duygusal İstismar

Çocuğun psikolojik olarak sözel yolla istismar edilmesidir. Azarlama, hakaret etme, küçümseme, tehdit etme, suçlama, çocuğa küsme, yokmuş gibi davranma, çocukla alay etme duygusal istismarlardan bazılarıdır. İstismar tiplerinden biri tek başına olabileceği gibi, birden fazlası aynı çocukta var olabilmektedir. Özellikle duygusal istismar hemen hemen her zaman diğer istismar tipleriyle beraber görülmektedir.

Duygusal istismar tanımlanması en zor ancak en çok rastlanan istismar türlerinden birisidir. Psikolojik gelişmenin duraksamasına neden olacak sözel istismarı veya aşırı emirleri kapsayan, çocuğun kimliğini zedeleyen ve bozuk davranışları içeren tavırları içermektedir. Duygusal istismar veya psikolojik örselenme diğer tüm kötü muamele biçimlerini şemsiye gibi altında toplayan bir olgudur. Tek başına var olduğu gibi fiziksel ve cinsel istismar ile birlikte de bulunabilmektedir. Fiziksel ve cinsel istismarın somut hasarları ortadan kalktıktan sonra bile duygusal istismar devam edebilmektedir. Duygusal istismara neden olan davranışlar daha çok çocuk ve ergenin yakın çevresinde onunla ilişkili olan yetişkin kişiler tarafından gösterilmektedir (Polat, 2001:94).

Duygusal istismarı iki özelliği ile diğer istismar türlerinden ayırmak mümkündür. Birincisi; fiziksel ve cinsel istismarda olduğu gibi somut fiziksel bulguların bulunmayışı ikincisi ise; tek başına bulunabileceği gibi birçok olguda fiziksel ve cinsel istismar ile birlikte bulunmaktadır. Cinsel ya da fiziksel bir istismara uğramış bir çocukta aynı zamanda duygusal istismarın da oluşmuş olduğu görülmektedir.

Duygusal istismara yol açan ebeveyn davranışları şöyle gruplandırılmıştır (Yavuzer, 1995:58).

1. Reddetme
2. Aşağılama
3. Ayırma, yalnız bırakma
4. Yıldırma, korkutma
5. Kışkırtma
6. Görmemezlikten gelme
7. Duyguların ifadesini engelleme
8. Kullanma, suça yöneltme

9. Duygusal ihtiyaçlarına cevap vermeme
10. Zihinsel sağlık, tıbbi ve eğitimsel ihmal
11. Yaş ve gelişimsel yönden çocuktan kapasitesinin çok üstünde beklentilerin olması yani yetişkinleştirmedir.

1.6.4. İhmal

İhmal ocuğa bakmakla yükümlü kişinin bu yükümlülüğü yerine getirmemesi, çocuğu fiziksel ya da duygusal olarak ihmal etmesidir. Beslenme, giyim, tıbbi gereksinimler, duygusal ihtiyaçlar veya optimal yaşam koşulları için gerekli ilgiyi göstermeme şeklinde tanımlanmaktadır.

İhmalin tanısı fiziksel ve cinsel istismara göre çok daha soyut olduğu için zordur. Çocuğun temel ihtiyaçlarının ve bakımının (yiyecek, giyecek, ev, sağlık ve danışma) ana-babası veya ona bakan kişi tarafından yerine getirilmemesi olarak tanımlanabilir. Büyüme geriliği olan, psiko-sosyal uyum güçlüğü çeken, eğitim ihtiyaçları karşılanmayan, koruyucu sağlık hizmetlerinden yararlandırılmayan çocukta ihmal söz konusu olmaktadır (Polat, 2001:97).

ocuk ihmali genelde ailenin, ilgili kurumların ya da devletin çocuğa karşı en temel sorumluluklarını yerine getirmemesi şeklinde tanımlanabilmektedir. Bir bütün olarak toplum, kurumlar ve bireyler tarafından geliştirilen ihmal davranışı, çocukların eşit hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılması sonucunda onların en üst düzeyde gelişimlerini engelleyici davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır. Çocuğun bakım ve beslenme gereksinimlerinin yeterince karşılanmaması gerekli tıbbi müdahalelerin yapılmaması, anne baba olarak çocuğa karşı danışmanlık görevinin yeterince yerine

getirilmemesi ve çocuğun tek başına bırakılması ihmal davranışına örnek olarak verilebilir.

İhmal ve istismarı birbirinden ayıran en temel nokta istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir olgu olmasıdır. Çocuk ihmal ve istismarı, çocuğun normal fiziksel ve zihinsel gelişimini kısıtlayıcı olan fiziksel, duygusal ve cinsel ihmal ve istismarı içermektedir. Ancak bunları birbirinden ayırmak oldukça zordur. Yakın kişilerin çocuğun gelişimine sürekli zarar veren hareketleri sonucu çocuğa sosyal olarak mevcut kaynakların sağlanmaması, bunlardan yoksun bırakılması fiziksel ihmal olarak tanımlanabilmektedir.

Çocuğun sevilmemesi, ihtiyacı olan duygusal ilgi ve yakınlığın ona gösterilmemesi duygusal ihmal olarak kabul edilmektedir.

Çocuk ihmal ve istismarı ailenin yaşam stresiyle ilgili olup ailedeki ekonomik ve sosyal stresler, ihmal ve istismara yol açabilir. Çocuğun ihmal ve istismar edilmesine neden olan faktörleri iç ve dış stres faktörleri olarak gruplamak mümkündür.

Dış stres faktörleri; bazı ekonomik, sosyal, çevresel ve kültürel özellikler ailede sıkıntı yaratarak çocuğun ihmal ve istismarına yol açabilir. Ekonomik yetersizlik aile için en önemli stres kaynaklarından biri olup yoksulluk, işsizlik, borçlanma şeklinde kendini gösterebilir. Aynı zamanda iyi beslenememe, yetersiz ev koşulları, sağlıksızlık gibi sorunları da beraberinde getirebilir. İç stres faktörleri ise anne babanın kişilik yapısı, çocuğun özellikleri ve çevreye bağlı olarak çocuktan gereğinden fazla istekte bulunulması şeklinde gruplandırılabilir.

Anne baba yoksunluğu ise ayrı bir iç stres faktörü olarak ele alınabilir. Ölüm, boşanma veya ayrı bir yerde çalışma nedeniyle

parçalanmış aileler, çocuk istismarında önemli bir risk grubunu oluşturmaktadır. Anne-baba tarafından ihmal ve istismar edilme, anne-baba arasındaki şiddete tanık olma, parçalanmış aileden gelme veya çeşitli aile sorunlarının çocukta yarattığı duygular çocuğun yaşam biçimini ve ilişkilerini önemli ölçüde etkileyerek çocuğun bunları öğrenerek taklit etmesine, dolayısıyla istismarcı bir kişilik kazanmasına neden olabilir.

1.6.5. Ekonomik İstismar

Çocuğun gelişimini engelleyici, haklarını ihlal edici işlerde ya da düşük ücretli iş gücü olarak çalışması veya çalıştırılması ekonomik istismar olarak tanımlanmaktadır.

Çocukların çalışması tüm dünya ülkelerinde yaşanmış ve yaşanmakta olmasına karşın günümüzde geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelerin çok daha büyük bir sorunudur. Ülkeler geri kalmışlıktan gelişmişliğe doğru ilerledikçe çocuk çalışmasını azaltmaktadır (Fırat, 2000:85). I. İstanbul Çocuk Kurultayı İstanbul Çocuk Raporu'na göre dünyada 250 milyon çocuk çalıştırılmaktadır (2000:504-506). Türkiye'de çocukların en küçük işe başlama yaşı 9'dur. 4857 sayılı yeni İş Kanunun 71. maddesine göre 15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelere ve eğitime devam etmelerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler. Okula devam eden çocukların eğitim dönemindeki çalışma süreleri eğitim saatleri dışında olmak üzere en fazla günde iki saat ve haftada 10 saat olabilir (10 Haziran 2003 Resmi Gazete).

Günümüz toplumlarının en önemli sorunlarından birisi de çocuk emeğinin istismar edilmesi ya da diğer bir deyişle çalışan çocuklar

sorunudur. DİE 1994 yılı Çocuk Anketi sonuçlarına göre, ülkemizde 6 – 14 yaş grubunda ekonomik işlerde 1 milyon 8 bin çocuk çalıştırılmaktadır. Çalışan çocukların sayısı, kendi yaş gruplarındaki çocukların %8,5'ini oluşturmakta ve bu çocukların asgari çalıştırılma yaşı olan “15 yaş”ın altında çalışmaya başladığını göstermektedir. Yapılan araştırmada çalışan çocukların %41'inin okula devam etmediğini ve %59'unun da okula devam ettiğini göstermiştir.

Yine aynı araştırmada, çalışan çocukların %77'sinin tarım, %10,7'si sanayi, %5,1'i Ticaret ve %7,2'si hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Çalışan çocukların eğitim durumları ise; %85,8'i ilkokulu bitirmiş ve %4,6'sı ilkokulu terk etmiş ya da hiç okumamıştır. Bu çocukların %97,9'u zorunlu ilköğretimden sonra üretime katılmış %24,7'si çalışmaya başladıktan sonra Çıraklık Okulu'na gönderilmiştir. Çocukların %22,9'u kız ve %77,1'i erkek çocuklardır. Yapılan bu araştırma, çocukların %48,4'ünün okumak istediğini başka bir deyişle okumaya özlem duyduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu özlem toplumsal ve ekonomik gerçeklerle sınırlanmakta yerini çalışma yaşamı ile ilgili başka özlere bırakmaktadır. Çocukların yalnızca %3,2'si gelecekte okula yeniden dönebileceğini düşünmektedir. Çocukların büyük çoğunluğu ise (%84,2) yaşamını hiç ara vermeksizin çalışarak sürdürebileceğini söylemektedir(http://blog.milliyet.com.tr/Co-cugun_ekonomik_istismari/Blog/?BlogNo=53961).

Çocukların çalışma nedenleri, Türkiye'nin sosyal, ekonomik ve kültürel sorunları ile yakından ilgilidir. Gelir dağılımındaki giderek artan adaletsizlik, yaygınlaşan yoksulluk, köyden kente hızlı bir şekilde göç ve bunun sonucunda ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik sorunlar, kaçak işçiliğin artması, çocuk emeğinin ucuz olması ve işverenin de ucuz iş gücünü tercih etmesi sonucunda çalışan ya da çalışma hayatına itilen çocuk sorunu ortaya çıkmaktadır. Çalışan çocuk, yaşadığı bölgede yoksullaşan, o bölgede yaşama olanağı kalmadığı

için göç eden; ama göç ettiği bölgede de aradığını bulamayan ailelerin çocuklarıdır. Çalışan çocuk, ailesi yoksul olduğu için okuldan ayrılmış, yoksulluk koşullarında yaşamını sürdürebilmek ve yoksullukla savaşımında ailesini destekleyebilmek için üretime katılmak zorunda kalmış çocuktur. Çalışan çocukların ailesinin eğitim düzeyi düşüktür. Aileler genellikle çok çocukludur. Ailede genellikle birden fazla çocuk üretim sürecine katılmıştır. Çocuklar, çalıştıkları sektörler ve çalışma şekilleri ne olursa olsun, çalışma hayatının ortak risk ve tehlikeleri ile karşı karşıya kalmaktadır. Çalışılan ortam ve yapılan işler genellikle çocuklara uygun değildir ve çocukların fiziksel ve ruhsal sağlığını tehdit eder niteliktedir. Çocuklar; çocukluklarını yaşayacakları, eğitim görecekları yaşlarda bu haklardan yoksun kalmakta ve ekonomik istismar ve sağlıksız koşullarda çalıştırılmaları nedeni ile sağlık sorunları yaşayabilmektedir.

Tüm bu nedenler çocuğun gelişim sürecini önemli ölçüde etkilemektedir. Sokakta çalışan bir çocuk görünce birçoğumuz ona üzülüp yardım etmeye çalışmaktayız. Yardım ederken çocuğa verdiğimiz para onu mutlu etmektedir. Ancak bu mutluluk onun okuldan ve toplumdan kopmasına neden olmaktadır. Çocuk kolay yoldan para kazanmaya başlayınca okulu unutmaktadır. Bu da çocuğun gelecekteki hayatını olumsuz etkilemektedir. Toplumsal yaşam içerisinde küçük yaşta çalışmaya başlayan çocukların sayısının her geçen gün arttığı gözlemlenmektedir. Aileler çocuklarını küçük yaşta eve para getirmesi amacıyla sokağa göndermektedir. Onların para kazanmasını istemektedir. Bu tam anlamıyla bir ekonomik istismardır. Bu anlamda kamuoyu oluşturmada etkin role sahip olan medya bu konu üzerinde yoğunlaşarak halkı bilgilendirmelidir. Araştırmanın analiz kısmında da göreceğiniz gibi medyanın bu konu üzerinde durmadığını daha çok sansasyonel haberler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

BÖLÜM 2

MEDYADA HABER ÜRETİM SÜRECİ VE ÇOCUK İSTİSMARI

Bu bölümde ağırlıklı olarak medyada, özellikle de yazılı medyada haber üretim süreci incelenmektedir. Bu genel irdelemenin ardından çocuk istismarına ilişkin öğelerin haber üretim sürecinde nasıl işlendiği üzerinde durulmaktadır. Ancak buna geçmeden önce medya ve toplum ilişkisine genel olarak bakmakta yarar var. Çünkü gerek haber üretim süreci gerekse de çocuk istismarına ilişkin olayların haber üretim sürecine dahil edilmesi ediminde medya ve toplum ilişkisinin önemli bir belirleyici olduğu bilinmektedir. Medyaya içerisinde yer aldığı toplumda nasıl bir rol biçildiği, medyanın bu rol bağlamında kendi kendisini nereye, nasıl konumlandığı, medyanın görev ve sorumluluklarının neler olduğu yönündeki sorulara verilecek yanıtlar haber üretim sürecine ilişkin irdelemelerin de daha sağlıklı bir temel üzerine kurulmasına olanak verecektir.

2.1. MEDYANIN TOPLUMSAL SORUMLULUĞU

Toplumsal yapıda yayın hayatlarını sürdüren kitle iletişim sistemlerinin topluma karşı birçok görevi bulunmaktadır. Bu görevler arasında öne çıkan başlıklar, toplumu bilgilendirmek, doğru ve tarafsız bir kamuoyu oluşturmak, toplumun eğitimine katkı sağlamak ve dördüncü kuvvet olarak toplum adına yönetim erkleri üzerinde fiili bir denetim mekanizması kurmaktır. Değişen yaşam şartlarına göre medya yapılarının dönüşüme uğraması, medyanın görevlerini yerine getirememesine sebep olabilmektedir. Denetim mekanizması oluşturması bağlamında, bir noktadan sonra kendisi denetim altına girmekte ve sermaye yapılarına göre şekillenebilmektedir. Bu da medyanın toplumsal sorumluluk görevini gereği gibi yerine getirmesinin önünde önemli bir engel olarak durmaktadır. Oysa sağlıklı bir toplum

için toplumdaki diğer kurumlar gibi medya da üzerine düşeni yapmak zorundadır. Bu anlamda medyanın üzerine düşen çeşitli görevler vardır. Bunların öncelikli olanlarını kısa kısa ele alalım.

2.1.1. Toplum Bilgilendirmek

Gazeteciliğin en temel görevi topluma haber sunmaktır (Tokgöz, 2000:87). Basın tarihinin gelişimine bakıldığında; basının en temel görevi olarak karşımıza ‘hedef kitleye bilgi sunmak’ düşüncesi çıkmaktadır. 17. yüzyılda Avrupa’nın Venedik Bölgesinde basın gelişmeye başlamıştır. Çünkü bu yüzyılda Avrupa’da ticaret hayatının en canlı olduğu bölge Venedik’tir. Venedik tacirleri, sermaye piyasasında rasyonel hareket edebilmek amacıyla, piyasa bilgisine ihtiyaç duymuş ve bu noktada bilgi toplama çabaları, basının temellerini oluşturmuştur Avrupa’da 14. yüzyılda etkinlik göstermeye başlayan haber mektupları seçkinler hakkında bilgi alış verişini olanaklı hale getirirken, aynı zamanda ticaret yaşamıyla ilgili bilgileri de sunmaktadır. Bu nedenle ilk haber merkezlerinden birisinin Venedik olması oldukça doğaldır (Altschull, 1984: 7). Bıçakçı da aynı şekilde basının gelişiminde bilgi sunmanın önemine değinmektedir. Çevresinde gerçekleşen olayları daima öğrenmek isteyen toplumlardan kaynaklanmaktadır (Bıçakçı, 1998: 20). İnsanın bitmek bilmeyen haber edinme gereksinimi, aslında basının gelişmesinde rol oynamıştır. İnsanların bir şeyleri öğrenmek amacıyla başlatmış olduğu bilgilenme hamlesi basının, en genel ifadeyle ise kitle iletişim sistemlerinin kurulmasının temel felsefesi altına yerleşmiştir.

Okuyucular üzerinde yapılan araştırmalarda, gazetelerin birincil işlevinin insanlığa bilgi sunmak olduğu açık bir şekilde doğrulanmıştır. Berelson’un 1945 yılında yayınlanan “Gazetesiz Kalmak Ne Demektir?” başlıklı çalışmasının bulgularına göre okuyucuların büyük çoğunluğunun gazeteleri; kamu işleri hakkında “önemli ve ciddi” bir

haber kaynağı olarak zaruri gördüğü belirtilmiştir (Berelson, 2000: 145).

Haber verme, olayların bilimsel bir tasnife tabi tutulmaksızın, sadece zaman yönünden birbirini izlemesi ölçütüne göre anlatılması esasına dayansa da bugün, haber verme denildiğinde gazetecilerin mesleklerini icra ederken öğrendiği olayları, kelimeler veya fotoğraflar aracılığıyla anlatması faaliyeti anlaşılmaktadır (Toroslu: 1999: 60).

En yeni haberleri, toplumsal olarak en geniş alana, en kısa sürede iletmekle görevli olan gazete (Başkut, 1967:9), bu temel görevini yerine getirirken, farklı düşünceleri sayfalarına taşımakla birlikte, bu düşünceler aracılığıyla da toplumu fikir sahibi yapmaktadır. Burada en önemli nokta ise gazetenin, okuyucusunu hangi düşünceler doğrultusunda bilgilendirdiğidir. Gazetelerini sayfalarına taşımış oldukları haberler, gazetelerin yayın politikalarına yönelik fikirler sunmaktadır. Bu bağlamda gazetenin haber sunma görevi, okuyucu üzerinde iki –uzun ve kısa vadeli- etkiye neden olmaktadır. Bunlardan ilki, olan kısa dönemli etki sürecinde okuyucu haberleri oluşturan olaylar hakkında bilgi sahibi olurken, ikinci aşamada, uzun dönemli etkide ise dünya ve topluma dair görüşlerini ve olaylarla ilgili yorumlamalarının sınırlarını yeniden çizmekte, yeniden şekillendirmektedir (Mcquail, 1989: 292-293). Bu da gazetelerin haberdar etme göreviyle, bireylerin sosyalleşmelerinde ne kadar etkili bir görev üstlendiğini gösterir niteliktedir. Fakat bu arada, haber verme görevi, bir noktadan sonra yorumla karıştırılmaktadır. “Türkiye Gazetecileri Temel Hak ve Sorumlulukları Bildirgesi”nde de vurgulandığı gibi haber ve yorum arasında okuyucunun neyin haber neyin yorum olduğunu kolaylıkla anlayabilmesini sağlayacak belirgin ayrımlar bazında haberlerin kurgusunun yapılması gerekmektedir.

Gazetelerin haber verme işlevi yalnızca haber dendiğinde ilk akla gelen siyasi politik haberlerle sınırlı değildir elbette. Toplumun gereksinimlerini karşılayan ve haber değeri taşıyan bireysel, toplumsal, ulusal ve uluslararası boyuttaki bilgi ve olayların tümü görsel olarak fotoğraflarla da desteklenerek gazete sayfalarında yer almaktadır. Gazetelerden beklenen ise bu haberleri siyasi iktidarların, gazete sahiplerinin veya reklâm verenlerin çıkarlarını değil, toplumun çıkarlarını gözeterek vermesidir.

2.1.2. Eğitim Görevi

Eğitim, toplumsal yapı içerisinde gündelik hayatlarını sürdüren bireylerin, bu süreçte üstlerine düşün görevleri öğrendikleri ve çeşitli beceriler kazandıkları bir süreçtir. Bireyin, bütün davranışlarının şekillendiği dönem sadece çocukluk döneminde oluşmamakta, öğrenme hayat boyu devam etmektedir. Bu yüzden, öğrenme bireyin doğduğu günden yaşamış olduğu güne kadar devam eden bir süreçtir ve bu süreçte basın da en etkili araçlardan birisi niteliğindedir. Toplumsallaşma/sosyalleşme süreçleri, basın aracılığıyla gerçekleştiğinde ise daha dikkatli olunmalı ve basında bilgi alınırken tarafsız bir şekilde okuyucular tarafından her zaman bilinç süzgecinden geçirilmelidir.

Basın tarafından üstlenilen eğitim görevi, ailesinden veya okuldan alınan eğitimle kıyaslanmayacak ölçüde farklıdır. Fakat basın hem çocukların hem de yetişkinlerin yaşam boyu süren eğitim süreçlerine, bireylerin kişisel gelişimlerini olumlu yönde etkileyecek bir görev üstlenmelidir. Bazı durumlarda, tam tersi bir süreç de söz konusu olabilmektedir. Basın üretmiş olduğu içeriklerle, kişilerin ruhsal gelişimleri üzerinde olumsuz etkiler bırakabilmektedir. Bu nedenledir ki, basının neyi doğru neyi yanlış aktardığına dikkat edilmelidir. Zaman zaman, basın aracılığıyla aktarılanlar, “doğal” karşılanmakta ve kabul

edilmektedir. Basın gücünü elinde tutanlar bu güçlerini, bireylere en doğru, en yol gösterici içerik sunmaları yönünde kullanmalıdır. Gazeteler arasında tirajlarını arttırmak için başlayan kuponla ansiklopedi dağıtmak, maddi olanaksızlıklar yüzünden başka bir şekilde bu öğretim aracını edinemeyecek kişiler için yadsınamaz bir eğitim hizmeti niteliği taşımıştır. Her ne kadar, tiraj kaygısından kaynaklı bir girişim olsa da sonuçta toplum yararına bir girişim niteliği de taşımıştır. Ve gazetelerden beklenen eğitim görevi her zaman bu nitelikte olmalıdır.

Diğer taraftan, basının diğer kitle iletişim araçlarından farklı olarak arşivlenebilme özelliğine sahip olması, toplumun tarihine yönelik bilgilere ulaşım olanağı sağlamaktadır. Toplumun tarihine ışık tutacak birçok bilgiye günümüzde basın aracılığıyla ulaşılmaktadır. Günümüzde pek çok araştırma basın arşivlerine dayandırılarak yapılmakta ve basın bu yönüyle tarihe ışık tutmaktadır.

Kısaca, basın toplumların ilerlemesi açısından önemli bir araçtır. Basın, toplumun eğitime, sanatsal ve kültürel aktiviteleri destekleyerek katkı sağlayabileceği gibi, o toplum için önemli sayılan değerlerin öğrenilmesini de sağlamaktadır. Bireylere kimlik veren gelenekleri ve değerleri nesilden nesile aktarmak ve gelecek kuşaklara anlatmaksa yine basın aracılığıyla yapılmaktadır (Rivers, 1980: 18).

2.1.3. Toplumsal Yaşamda Denetimi Sağlamak

Toplumların beklentilerine karşı çeşitli sorumluluklar üstlenen basın kuruluşları, hem kendilerini denetlemeyi hem de halk adına devleti denetleme görevi üstlenmişlerdir. Dördüncü kuvvet olarak bu görevi üstlenen basının, toplumun seçim yoluyla görevlendirdiği kurumları denetlemek için var olduğu görüşü kabul görmüştür (Bozdağ, 1992: 270). Otoriter rejimlerde düzenin sözcülüğünü yapan, hükümetin

politikalarını ilerletecek bir araç olarak görülen basın, çağdaş demokrasilerde halk adına devleti denetleyen ve uyaran bir araç konumuna gelmiştir.

Demokratik toplumlarda basın kuruluşları, toplumsal yapıdaki dördüncü kuvvet olma özellikleriyle, kendisinden önce gelen yasama, yürütme ve yargı güçlerini halk adına denetlemekle yükümlüdürler.

Dördüncü kuvvet niteliğindeki basın kuruluşları toplumda yaşanan adaletsizliklere, yanlışlıklara ve haksızlıklara karşı, gücünü kullanmakta ve toplumun sesi olmaktadır. Toplumun şikâyetlerini hükümete duyuran basın, hükümeti de topluma şikâyet etmektedir. Bu anlamda basın, yönetilenler ve yönetenler arasında köprü görevi görmektedir. Seçim süreçlerinde halkın doğru bir kanaatinin oluşmasına yardımcı olan basın, demokrasinin gelişmesine büyük katkı sağlamakta ve demokrasinin teminatı olarak da değerlendirilmektedir (Oskay, 1997:84).

2.1.4. Kamuoyu Oluşturma

Basın topluma çevresiyle ilgili dünyevi bilgiler iletirken, halkın dikkatini bu bilgilere çekerek kamuoyunun oluşmasını sağlamaktadır. Fakat kamuoyu oluşturmak sadece toplumu bazı konularda bilgi sunmak anlamına gelmemektedir. Kamuoyu oluşumunda önemli olan, toplumun, basının sunmuş olduğu bilgiler kapsamında kanaat edinmesidir. Diğer bir ifadeyle, basın sadece kamuoyu oluşturmakla yetinmemeli, oluşan kamuoyunu da denetlemelidir.

Demokratik toplumlarda önemli bir olgu olan kamuoyunun güçlenmesini Alexis de Tocqueville şu şekilde ifade eder:

“İnsanlar ne kadar eşitleşir ve benzerleşirlerse tek bir insana ya da belirli bir sınıfa körü körüne bağlanma eğilimi azalır. Kitleye

inanma eğilimi giderek artar ve sonunda insanları yöneten kamuoyu olur... İnsanların eşit olduğu toplumlarda bireyler benzeştikleri için birbirlerine güvenmezler ama bu benzerlikleri kamuoyunun yargılarına neredeyse sınırsız bir güven duymalarını sağlar. Herkes eşit oranda bilgi sahibi olduğu için gerçeğin çoğunluğun yanında olmamasına ihtimal verilmez.”

Kamuoyunun güç olarak etkinliğinin yükselmesi ancak demokratik ve özgürlükçü toplumlarda olanaklı olabilmektedir. Yaşam koşullarının insanlara eşit oranda sunulmadığı ve insanların birbirinden farklı olduğu toplumlarda bireyler, bir kitleyi temel almak yerine, üstün sınıfların veya üstün insanların rehberliğini seçme eğilimi göstermişlerdir (Noelle, 1998: 112).

Basın, toplumsal yapıda gerçekleşenler hakkında topluma bilgi sundukça, bireylerin konulara dair görüşlerini, tutum ve davranışlarını basından iletilenler etrafında şekillendirmektedir. Bireylerin kanaat oluşturma sürecine etkisi göz önünde tutulduğunda, basının kamuoyu oluşturmada ne denli dikkatli olması gerektiği kendisini bir kez daha ortaya koymaktadır. Basın, bazı çevrelerin düşüncelerini ifade ederek, propaganda aracı niteliğinde değil, farklı düşüncelerin kamuoyuna iletilebildiği özgür bir ortam olarak hizmet etmelidir.

2.2. HABER ÜRETİM SÜRECİ

Haber üretim süreci, çok yönlü, karmaşık bir süreçtir. Habere konu edilen olayın ilk gerçekleştiği anda ve mekanda başlayan bu süreç, olayın aktarıldığı kitle iletişim aracındaki görüntüsüyle veya metniyle veya söylemsel ifadesiyle son bulmaktadır. Aslında bu süreç ilk olarak muhabirin kaynaktan bilgi edinmesiyle başlayıp, kitle iletişim sisteminin birçok kademesinden geçerek devam eden ve en nihayetinde hedef kitleye ulaşmasıyla sonlanan bir süreçtir. Haber aslında kurgulanmış

bir metinden oluşur. Bu kurgulama sürecinde haberin söylemi oluşurken, öncelikle muhabirin müdahalelerine rastlanır. Ardından, olay söz konusu kitle iletişim kurumunun gerekli editoryal sistemi içerisinde bir döngüye girer. Bu döngüde, koordinatörler, editörler, genel yayın yönetmenleri –ki bunlar aslında Pierre Bourdieu’nun alan-sermaye-habitus ilişkisi kapsamında şekillenmiş bir yapı içerisinde hareket eder- haberin dilsel ve görsel içeriğine müdahale ederler. Kitle iletişim sisteminin yayın politikası bağlamında haberi, biçimlendirirler. Bu süreç genel olarak haber üretim sürecinin en temel görüntüsüdür. Haber üretim sürecini açıklamadan önce ‘haber’ kavramına değinmek gerekmektedir.

Atilla Girgin, haberi, “... *temelinde bireyi yaşamsal olarak ilgilendiren gelişmeler ve bu gelişmelere ilişkin bilgilerdir.*” (2002: 3) şeklinde tanımlamaktadır. Daha geniş bir ifadeyle kitle iletişim sistemleri, toplumlara, kişisel, yerel, yöresel, ulusal ve uluslararası alanlarda meydana gelen her türlü toplumsal ve kültürel yaşamdaki gelişmelerle ilgili enformasyon iletmektedir (Girgin, 2002: 4). Kitle iletişim araçları genel olarak bakıldığında, topluma bilgi aktarır görünmektedir. Fakat bu bilgi saf, sadece bilgi nitelikli değildir. Bu nedenden dolayı genel kabul olarak kitle iletişim araçlarının topluma bilgi aktarmadığını, bilginin şekillenmiş veya işlenmiş hali olan enformasyon aktardığını söylemek olanaklıdır.

Haberle ilgili bazı tanımlar şöyle sıralanabilir. İspir (2000: 124); haberi, seçilen ve haberci medya tarafından şekillendirilen bilginin sözlü ve görüntülü iletilerinin, tüketici kitle olarak nitelendirilen okuyucuya seri olarak iletilmesi şeklinde tanımlar. Diğer bir tanımda haber, olayın gerçekleştiği yerin bilgisine sahip olmayanlar için olayın bilgisinin derlenmesi ve kurgulanarak izleyici kitleye aktarılmasıdır (Akt: Çaplı, 2002: 79). N. Rigel (2000: 177) de haberi şu şekilde açıklamaktadır: “*Haber, toplumun bilgi ve ilgisini geliştirecek,*

dönüştürecek gerçekliğin, kurgusal olarak, medya organizasyonunun yapısına, teknolojisine ve ideolojisine göre yeniden kurgulanmasıdır. Haber, içinde barındırdığı, çok katmanlı yapısı nedeniyle formel olarak düzenlenişi, tanımlanmasından ve kavramsallaştırılmasından daha kolay bir iletişimsel yapılanmadır.” Cohen ve Young, “haberler gazeteciler tarafından üretilmektedir” ifadesini kullanırken, Giber de haberin gazeteciler tarafından yapıldığını söyler. Benzeri şekilde, Fishman ise haberle ilgili şu ifadeyi kullanır: “*Haber çalışanların uyguladıkları yöntemlerin sonucu olarak ortaya çıkan şeydir*” (Tokgöz, 2003: 183). İngiliz Kültürel Çalışmalar geleneği içerisinde önemli bir yer teşkil eden S. Hall, haberle ilgili şu bilgilere yer vermektedir: “*Son zamanlarda gerçekleşmiş olması, yoğunluğu, nadir olmayı, tahmin edilemezliği, açıklığı, etnikliği içerir. Ayrıca, süreklilik, uygunluk, ‘elit’ kişiler ve ‘elit’ uluslar, kişiselleştirmeler vs. gibi daha temsili özellikleri de içinde barındırır.*” (Hall: 2005: 253).

Haberle ilgili yapılan tanımlamaların yaklaşık olarak tümünün birleştiği nokta, haberin olay kurgusundan ibaret olduğudur. Tabi ki bu noktada haberde tarafsız olunabilir mi sorusu akla gelmektedir. Veya haber metinlerinde ideolojik bir tavıra bürünmemek olanaklı mıdır? Çiler Dursun, haber metinlerinin saf olmayacağını ileri sürmektedir. Özellikle, liberal yaklaşımın öngörmüş olduğu haber kavramına karşı çıkan Dursun, haberin saf, tarafsız, sadece bilgi içeren, olay ve kamu arasında aktarıcı rol oynayan ve gerçeklerden oluşan metinlerden ibaret olduğu düşüncesine sıcak bakmamaktadır. Dursun, aksine, eleştirel teorelin savunduğu, haberlerin tarafsız olmadığı, var olan bir egemen görüş ve sınıf çerçevesinde kurgulandığı, bu egemen görüşün sermayesini gözetlediği, kitle iletişim sistem sermayedarlarının kapitalist bir sistem içerisinde hareket ettiği, bu ilişkiler nedeniyle haberlerin tarafsız, saf haber metinlerinden ibaret olamayacağını vurgulamaktadır (Dursun, 2005: 70-71).

Haber metinleri günlük olaylara dair bilgileri hedef kitlelere, diğer bir söylemle topluma aktarmaktadır. Bu aktarım esnasında, hiçbir kitle iletişim sistemi 'toplumu sadece bilgilendirmek' ilkesi doğrultusunda hareket etmemektedir. Özellikle günümüz modern toplumunda, kitle iletişim sistemleri toplumu bilgilendirmekle kalmayıp kendi sermaye yapılarının gelişimine de dikkat etmektedirler. Bu nedenle, bilgilendirme işlemi sermayeyle birleşince haber üretim süreci de sorunsallaşmaya başlamaktadır. Bazı güç dengelerini gözeterik içeriklerini kurgulayan kitle iletişim sistemleri, topluma bilgi sunarken yanıltıcı, yanlış veya sansasyonel bir niteliğe bürünebilmektedirler. Jürgen Habermas, bu noktayı sistem dünyasının yaşam dünyasını sömürgeleştirmesi olarak açıklamaktadır. Para, ekonomi, hukuk sistemleri olarak tanımladığı sistem dünyasının, insanların duygularının, düşüncelerinin ve en genel bakış açısıyla kültürel öğelerden oluşan yaşam dünyasını sömürmeye başladığını söylemektedir. Habermas en genel ifadeyle, sermaye odaklarının devrede olduğu her yerde bireye özgü düşünsel boyutların sömürü altına girdiğini söyler (Habermas, 1995). Haber üretim süreci bağlamında düşünüldüğünde de yine benzeri durum ortaya çıkmaktadır. Kitle iletişim sistemleri, yaşamlarını sürdürdükleri sistem dünyasında, diğerleriyle rekabet halindeyken, kurgulamış oldukları her türlü medya içeriğinin doğru ve tarafsız işlemesine engel teşkil edebilmektedir.

2.2.1. Haberlerde Çocukların Sunumu

Medyada çocukların temsili her zaman tartışma konusu olmuştur. Medyanın, toplumun yaşam pratiklerini dönüştürmesi ve yaşamımızın her alanında olması yetişkinlerden daha çok çocukların varolan savunmasızlığını kat kat artırmaktadır. Çocuğun, haber unsuru olarak medya tarafından her zaman ve sıkıntı yaşamadan ulaşabilecek bir konumda görülmesi beraberinde çocuğun birey olarak görülmemesini getirmektedir. Çocukların kitle iletişim araçları yoluyla haberlere konu olduğu durumlar ne yazık ki olumlu değil toplumsal açıdan sorun teşkil eden olumsuzluklar yoluyla gerçekleşmektedir. Bu nedenle de çocuklar da

“ötekileştirilmiş” insanlar gibi ana akım medyada isteği dışında ve ancak “talihsiz” olaylar eşliğinde sunulmaktadır. Şiddet, istismar, haktan mahrum bırakma unsurlarını içeren “talihsiz” olaylar eşliğinde basında yer bulan çocuklar, kişisel açıdan incindiği gibi haberin öznesi olmadığı, diğer çocuklar gibi sadece okuyucu durumundayken de bu davranışları medya aracılığıyla ne yazık ki hem öğrenmekte hem de bu konulara duyarsızlaşmaktadır. Medya şiddet temsilleriyle doğrudan şiddete yol açmasa bile, şiddet görüntüleri ve temsiller genel olarak medya izler kitlesi için -özellikle de çocuklar- için zararlıdır (Şirin, 2011: 192). Çocuk kitle iletişim araçlarında gördüğü, duyduğu durumları kendi ilgi alanına geçirir ve onların bir bölümü doğrudan onun yaşam biçimini, varlığını etkiler (Elkin, 1995:103).

Yapılan çalışmalar ve araştırmalar yazılı basının şiddeti uyarıcı etkisi olduğunu göstermektedir. Günden güne basında yer alan çocuk odaklı haberlerin ilgi çekiciliği de artmaktadır. Ancak çocukların sadece “mağdur” ya da “suçlu” konumda olduğu olaylarla basında yer alması ilgi çekici olmaması gerekirken, haber pratiklerini elinde bulunduran kişiler tarafından ilgi çekici özellikte ve yoğunlukta topluma sunularak popülerliği artırılmaktadır. Bu durumda da yine bu haberlere konu olan çocuğun, hem basın hem de toplum tarafından bedensel ve zihinsel olarak gelişimi zarara uğratılmaktadır. Bu nedenle de basında toplumun geleceği olan çocukların konu edildiği haberlerde daha özenli davranılması ve etik kurallara uygun haberciliğin yaygınlaştırılması gerekmektedir. Aynı zamanda çocukların mağdur ya da suçlu konumda gösterildiği haberler yerine bilgi, eğitim ve yönlendirme içeren haberlere ağırlık verilmesi gerekmektedir.

2.2.2. Haberin Öznesi Olarak Çocuk

Yaşadığımız yeryüzünde, insanlar her gün –belki de haber konusu olacak- farklı olaylar yaşarlar. Bunların bir kısmı medyada kendine yer

bulur. Tabi insan deyince her ne kadar çocuklar bunun dışında tutulsa da birçok olay çocukların etrafında döner. Ancak bu olayların bazıları habere konu olur. Yine çocuklar da çok sınırlı oranda anlatılanlar içinde yer alırlar. Genel olarak yetişkinler tarafından ve yetişkinler için biçimlenen medya, çocuk ve çocukluğu görünür kılmamakta tam tersine çocuğu özne olarak görmeyen ve yetişkin gözüyle çocukluk sürecine yaklaşan bir görünüm çizmektedir (Yetim-Yetim, 2008: 93). Günümüzde sokağa atılan ve suça teşvik edilen çocukların sayısı gittikçe artarken, medyanın bu konuya yaklaşımı sınırlı kalmaktadır. Yazılı basında, özellikle çocuklar mağdur oldukları durumlarda ilgi odağı bir özne halini almaktadırlar. Çocuklar, medyada taciz, tecavüz olaylarının mağduru olduklarında gündeme getirilmektedir. Özellikle yazılı medyada kurgulanmış haberler aracılığıyla çocuklar bir tüketim nesnesi ve pasif özne olarak teşhir edilmektedirler. Ya da suç unsuru olarak görülerek “tinerci, canı, tırnakçı vs.” yakıştırılan sıfatlar eşliğinde toplum ve basın tarafından dışlanan bir özne olmaktadır. Nadir durumlarda -genelde sporda ya da başka alanda başarı sağlandığında- çocuklar, tam anlamıyla kendi fikirlerine ve görüşlerine de yer verilerek haber öznesi halini almaktadırlar.

Yazılı basında, özellikle çocuklar mağdur oldukları durumlarda ilgi odağı bir özne halini almaktadırlar. Çocuğun, bir birey olarak kendine ait davranış kalıplarını oluşturmada medya bu oluşumu biçimlendiren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu süreçte çocuk, tüm enformasyonları kendisi ile ilişkilendirerek bireylik özelliğini oluşturur. Medyada gördüklerini kendisiyle eşleştirerek bazı anlamlar ve kavramlar oluşturmaya başlar. Ve o zaman pasif değil aktif özne halini alır.

2.2.3.Haberde Çocukların Araçsallaştırılması

Çocuklar, medyada yetişkinlerin yaşam alanının bir parçası halinde araçsal bir yöntemle temsil edilmektedirler. Bazen bir ürünün satışında bazen haberin okunurluğunu artırmada bu görev çocuklar üzerinden

yürütülür. Toplumsal gelişim/gelişmişlik çocuğun nasıl temsil edilmesi gerektiği konusunda yol gösterir. Genelde, haberde amaç insanların vicdanını yoklamaksa zor durumda olduğu görülen bir çocuğun fotoğrafı bu amaca uygun görülür ve yerini alır. Çocuk zaten doğası gereği masumdur. Bu masumluğa bir de mağduriyet eklenince kurgu daha iyi ve kolay oluşur.

2.2.4. Metin Düzeyinde Çocuk İstismarı

Haber üretimi endüstriyel bir ortamda ve kurumsal bir ortamda yapılır. Ürünün ortaya çıkabilmesi için büyük sermayeler gerekmektedir. Bu, haberin belirli kitleler için üretilmesini zorunlu kılar. Haber ticari kaygılara hizmet eden, belirli bir hedef kitleye mesaj iletmek için üretilmiş ve ekip çalışmasını gerektiren bir üründür. Bütün bunlar haberin ideolojik bir metin olduğu sonucuna varmaktadır (Arslan,2002).

Haberin ticari kaygılara hizmet eder oluşu da farkında olunarak haberin olay örgüsünde yer alan aktörlerin “ticari amaca” hizmet etmesini beraberinde getirmektedir. Bu durum özellikle popüler basında sürekli karşımıza çıkmaktadır. Özellikle çocukların haber konusu olduğu durumlarda, basının sansasyonel olana dönük işleyişinin daha aktif olduğu görülmektedir. Sıradan çocukların sadece mağdur ya da trajedi içeren olay örgüsünün öznesi olarak basında yer bulması da bunu açıkça göstermektedir. Araştırma kapsamında çıkan sonuçlarda da görüldüğü üzere; çocuklar cinsel istismar, taciz veya tecavüze mazur kaldıkları durumlarda basının yoğun bir ilgisiyle karşılaşmaktadırlar. Bu olaylar da “tecavüz mağduru, hazin son, tecavüz dehşeti, korkunç intikam kurbanı” sıfatları eşliğinde yeterince dramatize edilerek ve sansasyonelleştirilerek kurgulanmaktadır. Bu şekilde basında yer bulan, bir yandan da “masumiyet”liklerine değinilen çocuklar medyanın tüketim nesnesi haline dönüşerek ve teşhir edilerek yaşadıkları istismarın daha fazlasını haber metinlerinde yaşamaktadırlar. Haber metinlerinde görüşlerine sadece

olayların nasıl gerçekleştiğini anlatmaları açısından yer verilen – çoğunlukla görüşleri alınmaya gerek duyulmayan- çocuklar, hem masum bir çocuk olarak dışlanmakta hem de yetişkinle aynı seviyede tutularak duygusal yönden zedelenmektedir. Çocuk, istismar haberlerinde de – diğer haberlerde olduğu gibi- aslında haberin öznesiymiş gibi gösterilirken farkında olmadan olayın üzerinden anlatıldığı bir nesne halini alarak araçsallaştırılmaktadır. Çocukların “suçlu” olduğu olaylar haberleştirilirken bir takım sıfatlar (tinerci, sokak çocuğu vs.) eşliğinde çocuğa yer verilmesi, onların da çocuk olduğu unutulurken, zaten korunmasız olan çocukların basın tarafından damgalanarak duygusal istismarlarına neden olunmasına yol açmaktadır. Her insanın içinde barındırdığı farklı davranış kalıplarının da etkisiyle çocukların masumiyeti ve “şeytaniliği” (özellikle fail olarak karşımıza çıkan çocuklar) tarzındaki abartılar arasındaki gidiş gelişler eşliğinde verilen haberlerle, insanlar basın eliyle ahlaki paniğe sürüklenmektedir. Medyanın ahlaki panik olaylarının fikir babaları ve başlıca faydalanıcıları olduğu tartışmasızdır. Çünkü yarattıkları sansasyon, gazetelerin satılmasını sağlamakta, okuyucuları eğlendirmekte ve hikaye geliştikçe yeni haberler ve yorumlar üretmekte, sözcüler taraf tutmakta ve sapkın fenomen gelişmektedir.

Haber değeri olan her olay gibi medya, ahlaki panikleri de kendi haber değerlerine göre oluşturmaktadır. Bu yüzden abartma ve çaptırma, potansiyel olarak haber olacak bir olayı gerçek hikâyeye çevirmek için gerekli olan eşiğe ulaştırmak için anahtar elementlerdir. Ahlaki panikler, daha önceden olan olayların tekrar olması kaçınılmaz kestirimi anlamında, çoğu zaman haber değeri tahmin edilebilirliğini de içermektedir. Böyle olmasa bile, tahminlerini doğrular gibi görülen önemsiz olayları atarak, bu etkiyi verecek bir hikâye oluşturulmaktadır (Yıldız-Sümer, 2010:40).

İnsanları etkileme konusunda medyanın rolü bulunduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Ve özellikle de eğitim ve kültür düzeyi düşük insanların, medyada yer alan içeriklere ve görsellere inanmaya hazır bir tavrı da bulunmaktadır. Bütün bunların üzerine haber dili ve haberin veriliş biçimi, okur tarafından sorunun ne olduğunun anlaşılmamasına ve çözüm önerileri getirilmesi yerine öfke boşaltacak, bunu yaparken de bir yandan öfke yaratacak yeni bir istismarın önünü açan bir hal almaktadır.

2.2.5. Fotoğraf Düzeyinde İstismar

Medya sektörü içinde fotoğrafın kullanımı oldukça yaygındır ve medya kullanıcıları açısından bu arzu edilen bir durumdur.

Haber ve haberin görsel temsili olan haber fotoğraflarını kullanan kaynaklar farklılaşsa bile, izleyiciye ya da okuyucuya sunulan haber ve/veya enformasyon, kontrolü elinde tutanların ele aldıkları konuyu/ kavramı istedikleri gibi seçip, biçimlendirmeleri açısından bir engel teşkil etmez. Kitle iletişim araçlarının hemen hemen hepsinde fotoğraf kullanılmaktadır. Özellikle yazılı basın baz alındığında fotoğraf kullanılmaması söz konusu olamamaktadır. Haberlerin fotoğraflarla verilmesi, özellikle haberin içeriğine uygun fotoğrafın kullanılması, haberde anlatılmak istenen konunun değerini artırmakta ve hafızalarda daha uzun bir süre kalmasını sağlamaktadır. Fotoğraflar konunun içeriğine göre ya da şekil farklılığıyla kitle iletişim araçlarında yer almaktadır. İçeriksel olarak belgelendiren ya da kavramsallığı olan fotoğraflara, şekilsel olarak da genel ya da detay içeren fotoğraflara basında yer verilir.

Kitle iletişim araçlarında fotoğraf kullanımı –özellikle Türkiye’de- azımsanmayacak orandadır.

Haberde anlamsal yoğunluğu sağlama özelliği olan fotoğraf bu yüzden haberin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu yüzden haber yazmanın en önemli kuralı olan 5N+1K kuralı fotoğraf için de geçerlidir.

Haber fotoğrafından beklenen, olayı tüm açıklığı ve tüm gerçekliğiyle yansıtmasıdır. Haber fotoğrafının öncelikle manipüle edilmemiş olması ve tarafsız olması istenir. Çünkü fotoğraf, hedef kitlenin haberi doğru olarak algılamasına yardımcı olur. Fotoğrafın, haberi belgeleyicisi olması özelliğinden dolayı haberde kullanılacak fotoğraf seçimi önemlidir. Haber fotoğraflarının seçimi rastgele olmamakta seçim konusunda editör devreye girmektedir. Ve editörün niyeti önem arz etmektedir. Fotoğrafın yazılı basında kullanımı konusunda ulusal basınımızda sıkça karşılaşılan en önemli sorun; haber fotoğrafı konusundaki kaynak sorunu ve haberin içeriği ile alakası olmayan fotoğraf kullanımıdır. Aynı zamanda görsel olarak kalitesi düşük fotoğrafların kullanımı da başka bir sorundur. Araştırma konumuzla alakalı olarak basında fotoğraf kullanımına bakıldığında karşımıza çıkan en büyük sorun; çocukların mozaiklenmiş olarak verilen fotoğraflarının kimliklerini gizlemedeki yetersizliğidir. Aynı zamanda gazetenin tirajını artırmak amacıyla yapılan haberin okunurluğuna etkisi olduğu düşünülen ve çocukların alacağı yara düşünülmeden kullanılan fotoğraflarla çocukların istismar edildiği görülmektedir. İnsanların “vicdan”ına seslenmek amacıyla özellikle sokakta çalışan ya da yaşayan, aileleri tarafından ihmal edilmiş çocukların “zavallı”lığını yansıtmaya dönük olarak (ayakkabısız, montsuz, kaldırımda yatarken vs.) kullanılan fotoğraflarla, çocukların duygusal açıdan istismar edilmesi kaçınılmazdır. Ancak bu gözden kaçan bir durumdur. Yine haberin okunurluğunu artırmak adına yapılan özellikle yardım çağrıları eşliğinde verilen haberlerde hem kullanılan haber dili hem de kullanılan fotoğraflarla, okuyucuların sorunun ne olduğu ve çözümü üzerine kafa yormalarını sağlamak yerine acıma duygularını ön plana çıkarmak birincil amaç olarak görülmektedir. Bu yoğun acıma duygusunun ise haberin

öznesi olan çocuklara çok fazla bir fayda sağlamadığı da bilinmektedir. Elde kalan sadece 'ah ah, vah vah' nidalarıdır. Ancak fotoğraftaki çocukların ne hissettiği ise bilinmeyen ve üzerinde durulmayan başka bir gerçektir. Basının dördüncü güç olma özelliğini sadece tiraj sağlamaz hem metin düzeyinde hem de kullanılan fotoğrafların olayı tarafsız, gerçekçi, sorunların çözümüne dönük çaba olarak verilmesiyle gerçek ve işe yarar bir güç elde edilir.

BÖLÜM III

ÇALIŞMANIN BULGULARI

Bu bölümde çalışmanın bulgularına yer verilmektedir. Özellikle araştırma kapsamında çocuk istismarı haberlerinin gazetelere göre dağılımı incelenmektedir. Haber sayıları niceliksel olarak incelenmekte, gazetelerde haberlerin istismar türlerine göre dağılımı tespit edilmektedir. Gazetelere göre çocuk istismarı haberlerinin dağılımı tablolar şeklinde sunulmakta, gazetelerin bu konuya yaklaşımı değerlendirilmektedir. Yine bu bölümde istismar türlerinin yerleşim yerlerine göre dağılımı da belirlendikten sonra, çocuk istismarının en çok hangi yerleşim yerlerinde olduğu tespit edilerek, bu haberlerin hedef kitleye nasıl iletildiği üzerinde durulmaktadır. Bu bölümde çocuk istismarı haberlerine konu olan çocukların özelliklerinin de oldukça önemli olduğu saptanmıştır. Haberlerde yer alan mağdur çocukların cinsiyetleri de araştırılarak bu yönde de önemli tespitlere varılmıştır. Gazetelerin haberlerini sunarken, etik ilkeleri göz önünde bulundurup bulundurmadiğı konusu, gazetelerde yer alan haberlerde çocuk adlarının belirtilip belirtilmediğı incelenerek tespit edilmiştir. Gazetecilik açısından fotoğraf kullanımı oldukça önemli bir konudur. Yalnız fotoğraf kullanılırken etik ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır. Fotoğraf kullanırken çocuk istismarı neden olacak görsellerin kullanılmamasına özen gösterilmesi gerekmektedir. Araştırmada bu konu da kapsamlı bir şekilde incelenerek tablolara değerlendirilmiştir. Bu bölümde haberlerde yer alan istismarcıların cinsiyetleri de belirlenmiştir.

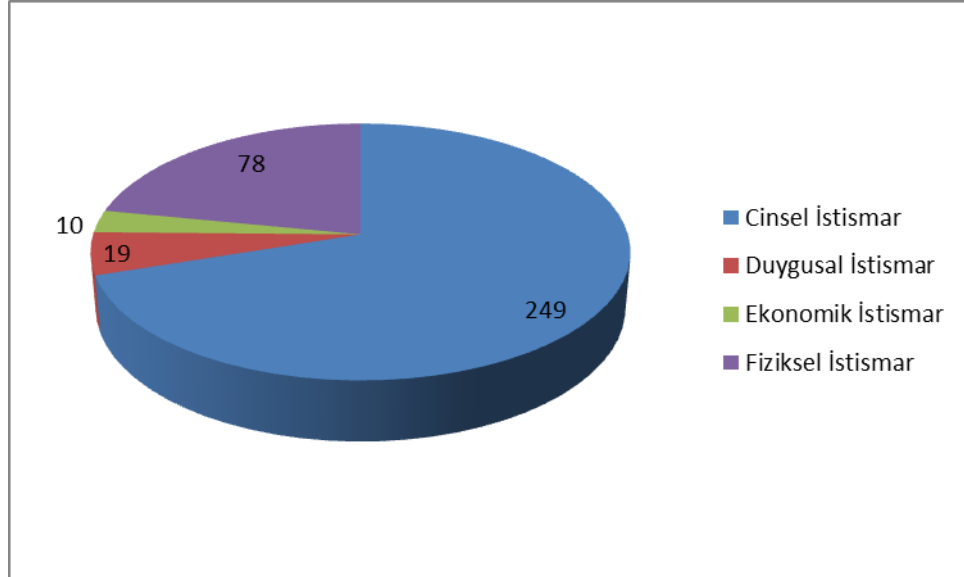
3.1. ÇOCUK İSTİSMARI HABERLERİNİN GAZETELERE GÖRE DAĞILIMI

Çocuk İstismarı Haberlerinin Yazılı Basında Sunumu başlıklı bu çalışma kapsamında *Cumhuriyet*, *Hürriyet*, *Milliyet*, *Posta*, *Sabah*, *Yeni Şafak* ve *Zaman*'ın basılı 2010 yılında yayımlanan basılı gazeteleri tarandı. Buna göre gazetelerde yer alan haberlerin 356'sı çocuk istismarı olayları ile ilgili olduğu saptandı. **Tablo 1'de** görüldüğü gibi çocuk istismarı ile ilgili haberlerin 54'ü *Cumhuriyet*'te, 85'i *Hürriyet*'te, 42'si *Milliyet*'te, 79'u *Posta* Gazetesinde, 75'i *Sabah*'ta, 10'u *Yeni Şafak*'ta ve 11'i de *Zaman*'da yayımlanmıştır. İstismar haberlerinin 317'si Türkiye, 39'u yurtdışı kaynaklı haberlerden oluşmaktadır.

Tablo 1: Çocuk İstismarı Haberlerinin Gazetelere Göre Dağılımı

	Cumhuriyet		Hürriyet		Milliyet		Posta		Sabah		Yeni Şafak		Zaman	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Cinsel İstismar	39	72,2	51	60,0	33	78,6	61	77,2	53	70,7	7	70,0	5	45,4
Duygusal İstismar	3	5,5	2	2,4	1	2,4	6	7,6	4	5,3	0	0	3	27,3
Ekonomik İstismar	4	7,4	5	5,8	0	0	0	0	1	1,3	0	0	0	
Fiziksel İstismar	8	14,8	27	31,8	8	19,0	12	15,2	17	22,7	3	30,0	3	27,3
Toplam	54	100	85	100	42	100	79	100	75	100	10	100	11	100

Grafik 1: Haberlerin İstismar Türlerine Göre Dağılımı

Grafik 1’de de sunulduğu gibi incelenen gazetelerde yer alan toplam 356 haberin 249’u (% 70,0) cinsel, 19’u (% 5,3) duygusal, 10’u (% 2,7) ekonomik, 78’i (% 22,0) ise fiziksel istismar içeriğini taşıyan haberlerden oluşmaktadır. Kuramsal çerçevede dünyada ve ülkemizde duygusal ve fiziksel istismarın daha fazla olduğu bilimsel olarak kanıtlanmasına rağmen, yazılı basının bu haberleri okuyucuya sunmak yerine okuyucunun daha fazla ilgisini çekeceğini düşündüğü cinsel istismar haberlerini verdiği görülmektedir.

Tablo 2’de görüldüğü gibi yine yapılan araştırma gösteriyor ki istismar haberlerinin 153’ünde (% 43,0) haber kaynağı ajans iken, 129’unda (% 36,2) muhabir ve 74’ünde (% 20,8) ise haber merkezidir. Gazetelerin, haber kaynağı olarak yoğunlukla ajanslardan yararlanmasının, habere konu olan olayın gerçekleştiği an muhabirlerin olay yerinde olmamasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Tablo 2: Gazetelere Göre Çocuk İstismarı Haber Kaynaklarının Dağılımı

	Cumhuriyet		Hürriyet		Milliyet		Posta		Sabah		Yeni Şafak		Zaman	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ajans	7	13,0	37	43,5	23	54,7	59	74,7	21	28,0	3	30,0	3	27,3
Muhabir	17	31,5	34	40,0	15	35,7	8	10,1	42	56,0	7	70,0	6	54,5
Haber Merkezi	30	55,5	14	16,5	4	9,5	12	15,2	12	16,0	0	0	2	18,2
Toplam	54	100	85	100	42	100	79	100	75	100	10	100	11	100

Çocuk sayılarının ele alındığı istismar haberlerinde, tek çocuğun konu olduğu haber sayısı 321 (% 90,2), birden fazla çocuğun konu olduğu haber sayısı ise 35 (% 9,8)'tir.

Tablo 3'te de görüldüğü gibi haberlere konu olan olayların; 214'ü (% 60,1) şehir merkezinde, 74'ü (% 20,8) ilçelerde, 29'u (% 7,7) köy/belde, 39'u (% 10,2) ise yurtdışında gerçekleşen olaylardan alınmıştır. Olayların şehir merkezinde yoğunlaşması, nüfusun fazla olmasının getirdiği bir sonuç olabilir. Şehir merkezlerinin kalabalık olması insanların birbirlerini iyi tanıyamamaları şehirlerde çocuğa yapılan istismarı artırmaktadır.

Haberlere konu olan olayların en çok hangi illerde gerçekleştiğine bakıldığında sırasıyla; İstanbul, Adana, Bursa, Antalya ve Konya gelmektedir. En çok tekrarlar (32 kez) gazetelerde yer alan istismar olayı ise Siirt'te gerçekleşmiştir.

Tablo 3: İstismar Türlerinin Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı

	Cinsel İst.		Duygusal İst.		Ekonomik İst.		Fiziksel İst.		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İl	149	59,8	13	68,4	9	90,0	43	55,1	214	60,1
İlçe	50	20,0	3	15,8	0	0	21	27,0	74	20,8
Köy/ Belde	23	9,2	0	0	0	0	6	7,7	29	8,1
Yurtdışı	27	11,0	3	15,8	1	10,0	8	10,2	39	11,0
Toplam	249	100	19	100	10	100	78	100	356	100

Tablo 4’de görüldüğü üzere araştırma kapsamında incelenen haberlerin % 51’i (181 haber) tek sütun, % 26,1’i (93 haber) iki sütun, % 12,6’sı (45 haber) üç sütun, % 6,2’si (22 haber) dört sütun, % 4,1’i ise beş sütun halinde verildiği belirlenmiştir. İncelenen gazetelerde, haberlerin olay örgüsü halinde anlatıldığı durumlarda tek sütun kullanılmaktadır. Çocuklara yönelik ekonomik istismar içeriği taşıyan haberlerin tamamının (10 haber) beş sütun halinde gazetelerde verildiği belirlenmiştir. Bu da gazetelerin, küçük yaştaki çocukların çalıştırılmasına karşı hassas olduklarını ve olayların içinde çözüm önerilerini de barındıracak şekilde geniş biçimde verilmeye çalışıldığını göstermektedir.

Tablo 4: Haberlerin Yer Aldıkları Sütunların Gazetelere Göre Dağılımı

	Tek Sütun		İki Sütun		3 Sütun		4 Sütun		5 Sütun	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Cumhuriyet	35	19,3	6	6,4	3	6,7	3	13,6	7	46,7
Hürriyet	40	22,1	23	24,7	13	28,9	4	18,2	5	33,3
Milliyet	25	13,8	10	10,7	4	8,8	3	13,6	0	0
Posta	44	24,3	21	22,6	8	17,7	4	18,2	2	13,3
Sabah	27	15,0	28	30,2	13	28,9	6	27,3	1	6,7
Yeni Şafak	6	3,3	2	2,1	2	4,5	0	0	0	0
Zaman	4	2,2	3	3,3	2	4,5	2	9,1	0	0
Toplam	181	100	93	100	45	100	22	100	15	100

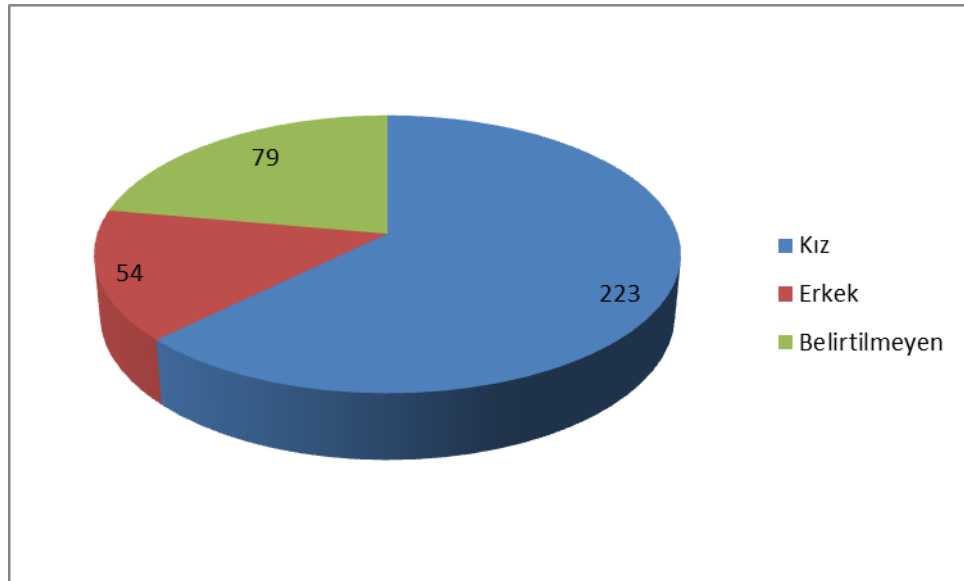
3.1.1. Çocuk İstismarı Haberlerine Konu Olan Çocukların Özellikleri

Çocuğa yönelik istismar içeriği taşıyan haberler üzerinde yapılan araştırma sonucunda 277 haberde çocukların cinsiyetiyle ilgili bilgi verildiği saptanmıştır. Çocuk istismarı haberlerine konu olan çocuklardan 223'ü kız, 54'ü ise erkektir (Grafik 2). Kız çocukların 175'i cinsel istismar haberlerinde, 11'i duygusal istismar haberlerinde, 1'i ekonomik ve 36'sı fiziksel istismar içeren haberlerde mağdur olarak karşımıza çıkmıştır. Erkek çocukların ise 24'ü cinsel istismar haberlerinde, 5'i duygusal istismar haberlerinde, 3'ü ekonomik istismar ve 22'si ise fiziksel istismar haberlerinde mağdur durumundadır. Araştırmada kapsamında incelenen gazetelerde yer alan cinsel istismar haberlerinde, kız çocuklarının “porno, fuhuş, pavyon vb.” sözcükler kullanılarak dramatik olaylarla ilgi çekici biçimde olayların öznesi olarak vurgulandığı belirlenmiştir.

Tablo 5 ve Grafik 2’de de görüldüğü üzere en çok istismara uğrayan birey kız çocuklarıdır. Kuramsal anlamda da kız çocuklarının erkek çocuklara oranla daha fazla istismara uğradığı kanıtlanmıştır. Araştırma sonucu da gösteriyor ki kız çocuklar daha fazla istismara uğramaktadır.

Yine **Tablo 5** incelendiğinde kız çocuklarına karşı yapılan toplam 223 istismar haberinin 175’inin cinsel istismar haberi olması da ayrı bir özellik taşımaktadır. Basının 175 cinsel istismar haberi vermesi bu konuyu çok önemsemesinden dolayı değil tamamen okuyucunun dikkatini çekme amaçlı olduğu yine araştırma içinde ispatlanmıştır.

Grafik 2: Mağdur Çocukların Cinsiyetleri

Tablo 5: Çocukların Cinsiyetine Göre Haberlere Konu Olan İstismar Türlerinin Dağılımı

	Kız		Erkek		Belirtilmemiş		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Cinsel İst.	175	78,5	24	44,5	50	63,3	249	70,0
Duygusal İst.	11	5,0	5	9,3	3	3,8	19	5,3
Ekonomik İst.	1	0,4	3	5,5	6	7,6	10	2,7
Fiziksel İst.	36	16,1	22	40,7	20	25,3	78	22,0
Toplam	223	100	54	100	79	100	356	100

Tablo 6'da da sunulduğu gibi haberlerde yer alan istismar olaylarında mağdur durumda olan çocukların 5'i (% 1,4) 1 yaşın altında, 36'sı (% 10,1) 1-5 yaş arasında, 34'ü (% 9,5) 5-10 yaş arasında, 100'ü (% 28,1) 10-15 yaş arasında, 95'i (% 26,7) ise 15-18 yaş arasındadır. 86 haberde mağdur olan çocukların yaşlarına ilişkin herhangi bir bilgi verilmemiştir. Haberlere konu olan çocukların yaş gruplarına göre dağılımı tablo 6'da verilmiştir. 10-15 yaş aralığında bulunan çocuklar istismar konusunda risk grubundadır. Çocuğa yönelik fiziksel istismar olaylarında ise 1-5 yaş arası çocuklar daha fazla istismar edilmiştir. Bu kadar küçük yaştaki çocukların dışarıdan ya da tanımadıkları kişiler tarafından değil ev içinde ve aileleri tarafından istismar edildiği düşünülmektedir.

Tablo 6: Haberlere Konu Olan Çocukların Yaş Gruplarına Göre İstismar Türlerinin Dağılımı

	Cinsel İst.		Duygusal İst.		Ekonomik İst.		Fiziksel İst.		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1 yaş altı	0	0	1	5,3	0	0	4	5,2	5	1,4
1-5 yaş arası	15	6,0	3	15,8	1	10,0	17	21,8	36	10,1
5-10 yaş arası	22	8,8	1	5,3	0	0	11	14,1	34	9,5
10-15 yaş arası	80	32,2	4	21,0	0	0	16	20,5	100	28,1
15-18 yaş arası	76	30,5	3	15,8	1	10,0	15	19,2	95	26,7
Belirsiz yaş	56	22,5	7	36,8	8	80,0	15	19,2	86	24,2
Toplam	249	100	19	100	10	100	78	100	356	100

İncelenen haberlerin 61'inde (% 17,1) olaylarda mağdur olan çocukların kimliklerine dair hiçbir bilgi verilmediği belirlenmiştir. Haberlerin 179'unda (% 50,3) çocukların ad ve soyadlarının sadece baş harfleri yazılmış, 98'inde (% 27,6) çocukların kimliklerine ilişkin bilgilerin açık olarak verildiği görülmüştür. Çocukların sadece adlarının yazılı olduğu haber sayısı 18 (% 5,0)'dir. İstismar türlerinin çocukların adlarının belirtilip belirtilmemesine göre dağılımı Tablo 7'de verilmiştir. Basının bu konuda da gerekli özeni göstermediği Tablo 7'deki veriler incelendiğinde görülmektedir. Örneğin 356 haberin 116'sında çocuğun adının verilmesi bunun bir göstergesidir.

Tablo 7: İstismar Türlerinin Çocuğun Adının Belirtilip Belirtilmemesine Göre Dağılımı

	Çocuğun adının olmadığı		Çocuğun adının baş harfleri		Çocuğun adının açık olduğu		Çocuğun sadece adının olduğu		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Cinsel İst.	48	78,7	140	78,1	50	51,0	11	61,2	249	100
Duygusal İst.	1	1,7	7	4,0	10	10,2	1	5,5	19	100
Ekonomik İst.	6	9,8	2	1,1	1	1,0	1	5,5	10	100
Fiziksel İst.	6	9,8	30	16,8	37	37,8	5	27,8	78	100
Toplam	61	100	179	100	98	100	18	100	356	100

Tablo 8’de de görüldüğü üzere araştırma kapsamında incelenen gazetelerde, gazetelerin istismar mağduru olan çocukların kimliklerinin gizliliğine dikkat etmeye çalıştıkları tespit edilmiştir. Çocukların adlarının sadece baş harfleriyle verilmeye çalışması bunu göstermektedir.

Tablo 8: Gazetelerin Çocukların Adlarının Belirtilip Belirtilmemesine Göre Dağılımı

	Çocuğun adının olmadığı		Çocuğun adının baş harfleri		Çocuğun adının açık olduğu		Çocuğun sadece adının olduğu		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Cumhuriyet	10	16,4	30	16,8	8	8,1	6	33,4	54	15,1
Hürriyet	21	34,5	45	25,1	16	16,3	3	16,7	85	24,0
Milliyet	6	9,8	20	11,2	12	12,3	4	22,2	42	11,8
Posta	12	19,6	41	23,0	24	24,5	2	11,1	79	22,2
Sabah	8	13,1	36	20,1	29	29,6	2	11,1	75	21,0
Yeni Şafak	1	1,6	4	2,1	5	5,1	0	0	10	2,8
Zaman	3	5,0	3	1,7	4	4,1	1	5,5	11	3,4
Toplam	61	100	179	100	98	100	18	100	356	100

Çocukların fotoğraflarının yer almadığı haberlerin sayısı 228 (% 64,0) iken, çocuğun fotoğrafının mozaiklenerek verildiği haber sayısı 57 (% 16,0), çocukların fotoğraflarının açık olarak verildiği haber sayısı ise 71 (%20,0)'dir. Tablo 9'da da görüldüğü üzere her ne kadar tabloda yer alan verilerde, istismar olaylarında çocukların kimliklerini gizliliğinin korunduğu çıksa da çocukların isim ve fotoğraflarının yayınlanması konusunda daha fazla dikkat edilmesi gereken cinsel istismar olaylarında, istismarcının aileden biri olduğu durumlarda, o kişinin ismi ve fotoğrafının yayınlanmasıyla çocuğun kimliği ele verilebilmektedir. Araştırma kapsamında incelenen gazetelerdeki en büyük ihlal de bu yönde olmaktadır. Görüntü olarak ilk bakışta bütün meslek ilkeleri uygulanıyor gibi görünmekle birlikte ayrıntılı çözümlemeye gidildiğinde sonucun hiç de öyle olmadığı çözümlenmektedir. Çocuk konusunda basınının daha fazla

özen göstermesi gereği ve etik kodlarının tekrar tekrar gözden geçirilerek gerçek anlamda dürüstçe uygulaması gerekliliği söz konusu olmaktadır.

Tablo 9: İstismar Türlerinin Çocuğun Fotoğrafının Yer Alıp Almamasına Göre Dağılımı

	Çocuğun fotoğrafına yer verilmemiş		Çocuğun fotoğrafı mozaiklenerek verilmiş		Çocuğun fotoğrafı açık verilmiş		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Cinsel İst.	178	78,1	45	79,0	26	36,7	249	70,0
Duygusal İst.	5	2,1	5	8,7	9	12,7	19	5,3
Ekonomik İst.	2	1,0	0	0	8	11,2	10	2,7
Fiziksel İst.	43	18,8	7	12,3	28	39,4	78	22,0
Toplam	228	100	57	100	71	100	356	100

Tablo 10'da sunulduğu üzere araştırma kapsamında ele alınan gazetelerde, mağdur durumunda olan çocuklara ait görsel malzeme kullanılan toplam haber sayısı 128'dir. Çocukların fotoğraflarını kullanma konusunda tüm gazetelerde dikkat çeken en önemli nokta; yurtdışı kaynaklı olaylarda bütün istismar türlerinde çocukların yaşları ne olursa olsun fotoğraflarına açık biçimde yer verilmesidir. Bu durumda çocukların her ne biçimde olursa olsun haber konusu yapılırken, özellikle şiddet ve istismar unsuru içeren haberlerde görsellerinin kullanılmaması gerekliliği ihlal edilmektedir. Çocukların, haberlere konu olurken hangi ülkenin vatandaşı olduğu önemli değildir. Ancak bu şekilde görsel kullanıldığında çocukların hangi ülkeden oldukları değil çocuk oluşları önemsiz konuma düşmektedir.

Tablo 10: Gazetelerin çocuğun fotoğrafının yer alıp almamasına göre dağılımı

	Çocuğun fotoğrafı yok		Çocuğun fotoğrafı mozaiklenmiş		Çocuğun fotoğrafı açık		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Cumhuriyet	48	21,0	2	3,5	4	5,63	54	15,2
Hürriyet	59	26,0	9	15,8	17	24,0	85	23,9
Milliyet	23	10,1	9	15,8	10	14,1	42	11,8
Posta	43	18,9	21	36,8	15	21,1	79	22,2
Sabah	45	19,7	13	22,8	17	24,0	75	21,0
Yeni Şafak	4	1,7	1	1,8	5	7,0	10	2,8
Zaman	6	2,6	2	3,5	3	4,2	11	3,1
Toplam	228	100	57	100	71	100	356	100

3.1.2. Haberlerde Yer alan İstismarcıların Özellikleri

Çocuğa yönelik istismar haberlerinde istismarcı konumunda olan kişilerin cinsiyetine **Tablo 11'de** bakıldığında; haberlerin % 48,8'inde istismarcının erkek, % 8,0'ında kadın olduğu tespit edilmiştir. Haberlerin % 43,2'sinde ise çocukların birden fazla kişi tarafından istismar edildiği belirlenmiştir. İstismara uğrayan çocuklar ve istismarcıların cinsiyeti arasında ters orantı vardır. Basına yansıyan haberlerde en çok kız çocuklarının istismar edildiği ve en çok istismarcının erkek olduğu görüldüğünde küçük yaştaki çocukların kendilerini koruyamayacakları açıktır.

Tablo 11: İstismarcıların Cinsiyetleri

	İstismarcının Cinsiyeti	
	Sayı	%
Erkek	174	48,8
Kadın	28	8,0
Birden çok kişi	154	43,2
TOPLAM	356	100

İstismar türlerinin istismarcıların cinsiyetine göre gruplandırılmasında, birden fazla kişi ve anne-babanın geçtiği haberler gruplandırma dışında bırakılmıştır. Cinsiyete göre istismarcıların sayısının fazla olduğu istismar türlerine bakıldığında; erkek istismarcıların (% 83,3) cinsel istismar olaylarında, kadın istismarcıların (60,8) fiziksel istismar olaylarında yoğunlaştığı görülmektedir. Erkek istismarcıların sayısının en az (3) olduğu istismar türü duygusal istismar iken, kadın istismarcıların sayısının en az (1) olduğu istismar türü ise cinsel istismardır. Tek bir kadının istismarcı olduğu bu olay; **“4 erkeğe tecavüz etti”** başlığıyla Posta gazetesinde verilmiştir. Haberde, ABD’nin Missouri eyaletinde, Jennifer Lewis’in, 17 yaşın altındaki 4 erkek çocukla evinde cinsel ilişkiye girdiği anlatılmaktadır. **(EK-1)**

Tablo 12: İstismar Türlerinin İstismarcının Cinsiyetine Göre Dağılımı

	Erkek		Kadın		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Cinsel İst.	145	83,3	1	3,4	146	72,3
Duygusal İst.	3	1,8	8	28,6	11	5,5
Ekonomik İst.	4	2,3	2	7,2	6	3,0
Fiziksel İst.	22	12,6	17	60,8	39	19,2
Toplam	174	100	28	100	202	100

Tablo 13'te de görüldüğü üzere çocuğun anne tarafından istismar edildiği 20, baba tarafından istismar edildiği 29, her ikisi tarafından istismar edildiği 17, kardeş tarafından istismar edildiği 3 haber olmak üzere, toplam 69 haberde çocuğun ev içindeki kişiler tarafından istismara uğratılması da dikkat çekici bir sonuçtur. Akraba (amca, dayı, kuzen vs.) olarak tanımlanan kişilerin, 46 haber ile aileden sonra çocuğu en çok istismar eden kesim olduğu görülmektedir. Araştırma da şunu gösteriyor ki en fazla istismar aile ve akraba tarafından gerçekleştirilmektedir.

Araştırma kapsamında ele alınan gazetelerde, 26 haberde istismarcıların çocuk olduğu belirlenmiştir. Bu istismar olayları, yaşları 8-17 arasında değişen ve genellikle erkek olan çocuklar tarafından yapılmıştır. Çocukların istismarcı olduğu olaylar; cinsel sapkınlık, taciz, kavga ve tecavüz gibi durumlarla ortaya çıkmaktadır. Çocukların bu gibi davranışlara yönelmesinde, çevresel etkenler başta olmak üzere ailenin aşırı disiplini, eğitimsizlik, cinsellikle ilgili toplumsal ve ailesel tabular, aile tarafından cinsellik içeren konuların çocuğa yanlış aktarımının neden olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo 13: İstismarcıların kimlikleri

	İstismarcının Kimliği	
	Sayı	%
Anne	20	5,6
Baba	29	8,1
Kardeş	3	0,8
Anne-baba	17	4,7
Öğretmen	28	7,8
Bakıcı	2	0,6
Akraba	46	13,0
Arkadaş	10	2,9
Komşu	18	5,1
Çocuk	26	7,3
Kurum	5	1,4
Diğer	95	26,7
Bilinmiyor	57	16,0
Toplam	356	100

Araştırma kapsamından gazetelerde yer alan istismar haberlerinde, istismarcıların medeni durumları ile ilgili bilgi verilip verilmediğine bakıldığında; 60 haberde bilgi verildiği tespit edilmiştir. 53 haberde istismarcıların medeni durumu evli, 6 haberde bekar ve 1 haberde de nişanlı olarak belirtilmiştir. Araştırmaya göre istismarcıların büyük bir çoğunluğunun evli olduğu tespitine varılmıştır.

Tablo 14'e bakıldığında araştırma kapsamında, açık ya da mozaiklenmiş olarak istismarcıların fotoğraflarına yer verilen haber sayısı 154 olarak belirlenmiştir. İstismarcıların fotoğraflarına yer verilen istismar türlerine bakıldığında; 154 fotoğraflı haberin 114'ünün (% 74,2) cinsel istismar içerikli haberlerden oluştuğu saptanmıştır. Bu oranın diğer istismar türlerinden fazla olması da incelenen 7 gazetede yer alan istismar

haberlerinin % 70'inin cinsel istismar olaylarından oluşmasına neden olmaktadır.

Tablo 14: İstismarcının Fotoğrafının Olup Olmamasına Göre İstismar Türlerinin Dağılımı

	İstismarcının fotoğrafı yok		İstismarcının fotoğrafı mozaiklenmiş		İstismarcının fotoğrafı açık		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Cinsel İst.	135	66,8	49	72,0	65	75,6	249	70,0
Duygusal İst.	15	7,4	1	1,5	3	3,5	19	5,3
Ekonomik İst.	9	4,5	0	0	1	1,2	10	2,7
Fiziksel İst.	43	21,3	18	26,5	17	19,7	78	22,0
Toplam	202	100	68	100	86	100	356	100

3.2. HABER METİNLERİNDE VE GÖRSEL İÇERİKLERDE ÇOCUK İSTİSMARI

Araştırmanın bu bölümünde haber metinlerinde ve fotoğraflarında yer alan çocuk istismarı ile ilgili haberler istismar türleri açısından değerlendirilmiştir. Ayrıca incelenen gazetelerde çocuk istismarı ile ilgili yayınlanan haberler tek tek incelenmiştir. Nicel ve nitel yöntem kullanılarak haberlerin sunumu ile ilgili tespitlerde bulunulmuştur.

3.2.1. Cinsel İstismar Haberleri Açısından Gazeteler

3.2.1.1. Cumhuriyet

Cumhuriyet'te 39 cinsel istismar haberi yayımlanmıştır. Cinsel istismar haberleri, gazetede yayımlanan diğer istismar haberlerinin % 72,2'sini oluşturmaktadır. Tüm gazetelerde yayımlanan cinsel istismar haberlerinin ise % 16, 0'ını kaplamaktadır. Cumhuriyet gazetesi, cinsel istismar içeriği taşıyan haberleri en az yayımlayan ilk üç gazete içinde yer almaktadır. "Fikir gazetesi" olma özelliği taşıması açısından bu tarz haberlere daha az yer verdiği söylenebilmektedir.

Cumhuriye'te, çocuğa yönelik cinsel istismar içeriği taşıyan haberlerde dikkat çeken en önemli nokta: bu haberlerin küçük puntolu ve renksiz verilmesi olmuştur.

Çocuğa yönelik cinsel istismar içeriği taşıyan haberler sayfadaki yerleri açısından incelendiğinde, bu haberlerin % 82,0'ının (32haber) tek sütun, % 8,0'ının (3 haber) iki sütun, % 2,5'inin (1 haber) üç sütun, % 2,5'inin (1 haber) dört sütun ve % 5,0'ının (2 haber) ise 5 sütun halinde yer aldığı belirlenmiştir.

Cinsel istismar içeriği taşıyan haberlerin, % 69,3'ünün (27 Haber) haber merkezi, % 23'ü (9 haber), % 7,7'si (3 haber) ise ajans tarafından yapılmıştır.

Araştırma kapsamında istismara uğrayan çocuklarla ilgili görsel malzeme kullanımına bakıldığında; *Cumhuriyet*'te cinsel istismara uğrayan çocuklarla ilgili olan 39 haberin hiç birisinde çocuğun fotoğrafına yer verilmediği görülmüştür. Haber kaynağı ve görsel malzeme kullanımı arasında bir bağlantı kurulduğunda haberlerin % 69,3'ünün birebir *Cumhuriyet* tarafından yapıldığı ve buna rağmen çocukların görsel

malzeme olarak kullanılmadığı sonucuna varılmaktadır. Bu durumda da gazetenin, çocuklarla ilgili içerik taşıyan haberlerde etik kodlara dikkat ettiği söylenebilmektedir.

İstismarcılarla ilgili olarak 5 haberde istismarcının fotoğrafına açık olarak yer verildiği, 11 haberde istismarcının gözü bantlı fotoğrafların kullanıldığı görülmüştür. 23 cinsel istismar haberinde ise istismarcının fotoğrafına yer verilmemiştir.

Araştırma kapsamında incelenen gazetede, çocuğa yönelik cinsel istismar haberlerinin başlıklarında (14 haber başlığı) ve metin (36 haber metni) içinde istismar kavramının sıkça kullanıldığı tespit edilmiştir. İstismara uğrayan çocukların cinsel bir meta olarak kullanılmadığı gazetede ilkeli bir yayın politikası izlediği görülmüştür.

3.2.1.2. Hürriyet

Araştırma kapsamında tutulan *Hürriyet*'te yayımlanan cinsel istismar haberleri, gazetede diğer istismar haberlerinin % 60'ını (51 haber) kaplamaktadır. Tüm gazetelerde yayımlanan cinsel istismar haberlerinin ise % 20,5'ini kaplamaktadır. *Hürriyet* çocuklara yönelik cinsel istismarı haber yapan diğer gazeteler arasında üçüncü sırada yer almaktadır.

Hürriyet'te yer alan cinsel istismar haberlerinin, % 49,1'inin (25 haber) tek sütun, % 33,3'ünün (17 haber) iki sütun, % 13,6'sının (7 haber) üç sütun ve % 4,0'ının (2 haber) 4 sütun halinde verildiği saptanmıştır. Cinsel istismar haberlerinin özellikle olayla ilgili olarak geçmişte kişiler arasında yaşanan birtakım husumet ya da aynı yerde daha önce benzer olay yaşanmış olması durumunda bu olay örgüsünün de anlatıldığı haberlerin iki ve daha fazla sütuna yayılarak haberleştirildiği gözlemlenmiştir.

Gazetede yer alan haberlerin % 55'inin (28 haber) haber kaynağı ajans iken, % 37,3'ünün (19 haber) kaynağı muhabir ve % 7,8'inin kaynağı ise haber merkezidir.

Hürriyet'te cinsel istismar haberlerinin % 20'sinde (10 haber) istismara uğrayan çocukların açık bir şekilde fotoğraflarına yer verildiği saptanmıştır. Haberlerin % 16'sında (8 haber) çocukların fotoğrafları mozaiklenerek verilirken, 33 haberde (% 65) cinsel istismar mağduru çocukların fotoğraflarına yer verilmediği belirlenmiştir. Araştırma kapsamında *Hürriyet*'te çocuklara yönelik cinsel istismar olaylarının sıkça yer aldığı saptanmışken, çocukların görsel olarak gazete tarafından istismar edilmediği görülmüştür.

Araştırma kapsamında gazetede yayımlanan 15 cinsel istismar haberinde, istismarcıların fotoğraflarına açık bir biçimde yer verildiği, 9 haberde de fotoğrafların mozaiklenerek verildiği belirlenmiştir. İstismarcılara dair açık biçimde verilen fotoğrafların büyük bir kısmı (12 haber) istismarcıların emniyet güçleri tarafından emniyete ya da mahkemeye götürülürken çekilen hareket içeren görüntülerden oluşmaktadır.

3.2.1.3. Milliyet

Milliyet'te çocuklara yönelik cinsel istismar içeriği taşıyan 33 haber bulunmuştur. Gazetede yayımlanan istismar haberlerinin % 78,6'sı cinsel istismar haberidir. *Milliyet*'te tüm gazetelerde yayımlanan cinsel istismar haberlerinin %13,3'ü verilmektedir.

Gazetede yayımlanan cinsel istismar haberlerinin % 40'ı (13 haber) tek sütun, % 30'u (10 haber) iki sütun, % 21,1'si (7 haber) üç sütun, % 8,9'u (3 haber) ise dört sütun halinde verilmiştir. Araştırma kapsamında ele alınan cinsel istismar haberlerinde mağdur kişinin hamile kalması ya

da ölümlle sonuçlanan olayların, gazetede daha geniş yer ayrılarak haberleştirildiği belirlenmiştir.

Milliyet'te yayımlanan cinsel istismar haberlerinin kaynağına bakıldığında; haberlerin % 54,6'sının (18 haber) kaynağı ajans iken, % 33,3'ünün (11 haber) muhabir ve % 12,1'inin (4 haber) kaynağı haber merkezidir.

Araştırma kapsamında ele alınan *Milliyet*'te, haberlerin % 15,2'sinde (5 haber) mağdur çocuğun fotoğrafı açık biçimde yer alırken, % 27,3'ünde (9 haber) fotoğraflar mozaiklenerek verilmiştir. Haberlerin % 57,5'sinde (19 haber) mağdur olan çocukların fotoğraflarına yer verilmediği saptanmıştır.

Cinsel istismar haberlerinin % 40'ında istismarcıya ait fotoğraf kullanılmıştır. Bunların % 12,2'si (4 haber) *Hürriyet* gazetesinde olduğu gibi istismarcı emniyet güçleri tarafından götürülürken çekilen ve açık biçimde verilen fotoğraflardır. %27,3'ü (9 haber) ise mozaiklenmiş ve istismarcıya ait vesikalık fotoğraflardan oluşmaktadır.

3.2.1.4. Posta

Araştırma kapsamında değerlendirilen *Posta*'da, çocuklara yönelik cinsel istismar içeriği taşıyan 61 haber yapıldığı tespit edilmiştir. Cinsel istismar haberleri diğer gazetede yayımlanan diğer istismar haberlerinin % 77,2'sini oluşturmaktadır. *Posta* gazetesi, incelenen tüm gazetelerdeki cinsel istismar haberlerinin % 24,5'ini kaplayarak, birinci sırada yer almıştır.

Gazetede, çocuklara yönelik cinsel istismar içeriği taşıyan haberlerin % 46'sı (28 haber) tek sütun, % 31,1'i (19 haber) iki sütun, % 14,7'si (9 haber) üç sütun, % 5'i (3 haber) dört sütun, % 3,2'si (2 haber) ise 5 sütun halinde verilmiştir.

Cinsel istismar haberlerinin % 77'sini (47 haber) ajans kaynaklı haberler oluştururken, % 16,4'ü (10 haber) muhabir, % 6,5'i (4 haber) haber merkezi tarafından yapılmıştır. *Posta*'da, ajanslardan gelen hemen hemen her cinsel istismar haberine yer verildiği söylenebilir

Haberlerde, mağdur çocuklara ait fotoğraflara bakıldığında; haberlerin % 16,4'ünde (10 haber) çocukların fotoğraflarına açık bir biçimde yer verildiği belirlenmiştir. Haberlerin % 55,7'sinde (34 haber) hiçbir mağdurun fotoğrafı kullanılmazken, % 27,9'unda (17 haber) çocukların fotoğraflı mozaiklenerek verildiği tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen haberlerin % 30'unda (18 haber) istismarcı kişi ya da kişilerin fotoğrafına açık biçimde yer verilirken, % 8,2'sinde (5 haber) mozaiklenmiş fotoğraflara yer verilmiştir.

3.2.1.5. Sabah

Sabah'ta, çocuğa yönelik cinsel istismar içeriği taşıyan haberlere % 70,7 (53 haber) oranında yer verilmiştir. Bu haber sayısı ile *Sabah*, diğer gazetelerde yer bulan cinsel istismar haberlerinin % 21,3'üne sayfalarında yer vermiştir. Gazetenin, çocuğa yönelik cinsel istismar haberine en çok yer veren gazeteler içinde ikinci sırada yer aldığı görülmüştür.

Araştırma kapsamında ele alınan gazetede, cinsel istismar haberlerinin % 30,2'si (16 haber) tek sütun, % 37,7'si (20 haber) iki sütun, % 20,8'i (11 haber) üç sütun, % 11,3'ü (5 haber) dört sütun ve % 1,9'u (1 haber) beş sütun halinde verilmiştir.

Cinsel istismar haberlerinin % 51'i (27 haber) ajans kaynaklı iken, % 30,2'sinin (16 haber) kaynağı muhabir, % 18,7'sinin kaynağı (10 haber) haber merkezidir.

Sabah'ta yer alan haberlerin % 7,5'inde (4 haber) istismara uğrayan çocukların fotoğraflarına açıkça yer verildiği tespit edilmiştir. Haberlerin, % 17'sinde (9 haber) çocukların fotoğrafları bozularak verilmiştir. Haberlerin yaklaşık (% 74,5) 3'te 1'inde mağdur çocukların görüntülerinin yer almadığı belirlenmiştir.

İstismarcıların fotoğrafının gazetede açık olarak verildiği haber oranı % 28,3 (15 haber) iken, mozaiklenerek verilen fotoğraflı haber oranı % 17 (9 haber) olarak tespit edilmiştir.

3.2.1.6. Yeni Şafak

Araştırma kapsamında incelenen *Yeni Şafak*'ta çocuklara yönelik cinsel istismar içeriği taşıyan 7 habere yer verildiği görülmüştür. Bu haberler gazetede yer alan diğer istismar olaylarının % 70,7'sini kaplamaktadır. Tüm gazetelerde yer alan cinsel istismar haberlerinin de % 2,8'ini oluşturmaktadır. *Yeni Şafak*'ta da her ne kadar çocuğa yönelik istismar vakalarına sayfalarında "az" yer vermiş olsa da diğer gazetelerde olduğu gibi birinci sırayı cinsel istismar haberleri almaktadır. Cinsel istismar olaylarının çocuklar üzerindeki etkilerinin daha net görülmesi ve adli kurumlardan ajanslara bu vakalarla ilgili bilgilerin daha çok gelmesi bu durumun nedeni olarak gösterilebilmektedir.

Gazetede yer alan cinsel istismar haberlerinin, 2'si tek sütun, 3'ü iki sütun ve 2 haber de üç sütun halinde verilmiştir.

Haberlerin % 42,9'unun (3 haber) kaynağı ajans iken % 57,1'inin (4 haber) ise muhabirdir.

Cinsel istismar haberlerinde görsel materyal kullanımına bakıldığında; mağdur çocuklarla ilgili 3 haberde çocuğun fotoğrafının açık bir biçimde, 1 haberde de mozaiklenerek verildiği tespit edilmiştir. Araştırma kapsamında ele alınan diğer gazetelerle, *Yeni Şafak*'ta aynı

haberlerde mağdur çocuğun fotoğrafının kullanılması bakımından karşılaştırıldığında, fotoğrafların farklı şekillerde sunulduğu tespit edilmiştir. Örneğin; Erzurum'da, 11 yaşında bir kız çocuğunun önce tecavüz edilip sonra öldürülmesi olayını haberleştiren *Yeni Şafak*, haberde çocuğun mozaiklenmiş fotoğrafına yer verirken, diğer gazeteler çocuğun fotoğrafına açık biçimde yer vermişlerdir. **(EK-2)** Bu durum gazetelerin cinsel istismar olaylarında görsel malzeme kullanımında farklı tavır sergilemelerine örnek gösterilebilir. Yine başka bir tespit de önce tecavüz edilip sonra öldürülen bir çocuğun fotoğrafının bir haberde mozaiklenerek verilirken, başka bir haberde benzer bir olayda aynı yaşlarda olan mağdurun fotoğrafının açık biçimde verilmesidir. **(EK-3)** Bu örnekler ele alındığında, *Yeni Şafak*'ın istismar olgusu içeren çocuk haberlerinde tam anlamıyla standart haber yazım kurallarını ortaya koyamadığı ve bu haberlerin ne şekilde verilmesi gerektiğine dair bir yöntem geliştiremediği söylenebilir. Yine başka bir haberde de önce tecavüze uğrayan ve sonra kaybolan 16 yaşındaki bir kız çocuğunun, fotoğrafına açıkça gazetede yer verilirken, her ne kadar iyi niyetle düşünülp çocuğun kayıp durumundan böyle yapıldığı varsayılsa da çocuk hakları ile ilgili sözleşmelerde istismar durumlarında hele ki cinsel istismar olaylarında 18 yaşından küçüklerin fotoğrafına haberlerde yer verilmemesi ilkesi ihlal edilmiş olmaktadır.

Gazetede sadece 1 haberde istismarcının fotoğrafına yer verildiği tespit edilmiştir.

3.2.1.7. Zaman

Gazetede 5 cinsel istismar haberine yer verilmiştir. Bu haber sayısı, çocuğa yönelik cinsel istismar içeriği taşıyan haberler, gazetede yer alan diğer istismar haberlerinin % 45,5'ini oluşturmaktadır. *Zaman* yer alan bu haberler, tüm cinsel istismar haberlerinin % 2'sini denkleştirmektedir. Gazetenin, inceleme kapsamında ele alınan diğer pek çok

vakayı haberleştirmedeği gözlenmiştir. Genellikle gazetede, çocuklara yönelik cinsel istismar içeriği taşıyan haberler, hükümet yetkililerinin açıklamalarından ibarettir. Ve genellikle bu haberler renkli ve geniş bir biçimde sayfada yer almaktadır. Bu da *Zaman*'ın çocuklara yönelik istismar vakalarını haberleştirme taraftarı olmadığı yönünde bir sonucu aklımıza getirmektedir.

Zaman'da ele alınan cinsel istismar haberlerinin % 60'ı (3 haber) tek sütunda, % 20'si (1 haber) iki sütunda ve yine % 20'si (1 haber) üç sütunda verilmiştir.

Zaman'da,, cinsel istismar içeriği taşıyan vaka haberlerinin başlıkları hep küçük puntolarla ve renksiz olarak veril

Gazetede yer alan haberlerin kaynağına bakıldığında; % 40'ının (2 haber) kaynağı ajans, % 40'nın muhabir ve % 20'sinin ise haber merkezi olduğu görülmüştür.

Cinsel istismar haberlerinde sadece tek haberde mağdur çocuğun fotoğrafının mozaiklenerek kullanıldığı tespit edilmiştir. Diğer gazetelerde aynı haberde Bu tespitten hareketle çocuklarla ilgili çok fazla habere yer verilmeyen *Zaman*'da, etik kodların gözden kaçırıldığı ve çocuklarla ilgili olaylar haberleştirilirken hassasiyetin arada sırada kaybedildiği söylenebilir.

Yapılan araştırma kapsamında, gazetede cinsel istismar haberlerinde, hiçbir istismarcının fotoğrafına yer verilmediği tespit edilmiştir.

Gazetede cinsel istismar ile ilgili yapılan haberlerin hepsinde başlıkların küçük puntolarla yazıldığı ve haberin renksiz, görsel materyal kullanılmadan verildiği tespit edilmiştir.

3.2.2. Duygusal İstismar Haberleri Açısından Gazeteler

3.2.2.1. Cumhuriyet

Araştırma kapsamında yer alan gazetede, çocuğa yönelik duygusal istismar içeriği taşıyan sadece 3 haber tespit edilmiştir. Bu haberler, gazetede diğer istismar haberlerinin % 5,5'ini kaplarken, tüm gazetelerde yer alan duygusal istismar haberlerinin % 15,8'ini kapladığı belirlenmiştir. Gazetede yer alan bu haberler aile tarafından terk edilme ve öğretmen tarafından aşağılanma unsurunu içermektedir.

Duygusal istismar haberlerinin 3'ü de gazetenin ara sayfalarında yer almıştır ve haberlerin hepsinin kaynağı muhabirdir.

Cumhuriyet'te, çocuğa yönelik duygusal istismar içeren haberlerin 1'ine iki sütun, 2'sine üç sütun, halinde yer verilmiştir.

Haberlerin hiçbirinde ne mağdura ne de istismarcıya ait fotoğraf kullanılmadığı tespit edilmiştir.

3.2.2.2. Hürriyet

Gazetede, çocuğa yönelik duygusal istismar içeriği taşıyan 2 haber yer almıştır. Bu haber sayısı ile duygusal istismar diğer istismar haberlerinin % 2,4'ünü, bütün gazetelerde yer alan duygusal istismar haberlerinin de % 10,5'ini kaplamaktadır.

Gazetede yer alan haberlerin kaynağına ve yer aldığı sayfaya bakıldığında; *Hürriyet*'te çocuğa yönelik duygusal istismar içeriği taşıyan haberlerin tümünün gazete muhabirleri tarafından yapıldığı belirlenmiştir. Yine haberlerin gazetenin ara sayfalarında verildiği görülmüştür.

Araştırma kapsamında ele alınan *Hürriyet*'te, çocuğa yönelik duygusal istismara haber-röportaj şeklinde yer verilmiştir. Bu haber

gazetede epeyce geniş yer kaplamıştır. Haberde, aile içinde huzursuz bir ortamda yaşayan ve ablasıyla yaşadığı bir tartışma sonucu evden kaçan bir çocuğun başına gelen olaylar anlatılmıştır. Renkli, büyük karakterde yazılan ‘Hayatım Ders Olsun’ başlıklı haberde ailelere çocuklarına dikkat etmeleri hususunda direktifler de verildiği tespit edilmiştir (10.01.2010). Ve sadece bu haberde çocuğun mozaiklenmiş fotoğrafına yer verilmiştir.

3.2.2.3. Milliyet

Milliyet’te gazetesinde, çocuğa yönelik duygusal istismar içeriği taşıyan tek haber yapılmıştır. Ara sayfada, üç sütun halinde verilen bu haberin kaynağı ajanstır. Annesi tarafından terk edilen bir bebeğin anneannesinin yardım isteği üzerinden kurgulanan haberde, iki görsel materyal kullanıldığı tespit edilmiştir. Anneanneninin kucağında torunuyla ağlamaklı bir fotoğrafı ve istismarcı annenin (17 yaş) mozaiklenmiş görüntüsüne yer verildiği tespit edilmiştir. İstismarcının çocuk oluşu nedeniyle fotoğrafının mozaiklenerek verilmesi doğru bir davranışken aynı zamanda istismara uğrayan çocuğun (1 yaş) fotoğrafının açık biçimde verilmesi gazete tarafından fotoğraf düzeyinde yapılan bir istismar olarak değerlendirilmiştir.

3.2.2.4. Posta

Gazetede, çocuğa yönelik duygusal istismar içeriği taşıyan 6 habere yer verilmiştir. Diğer gazetelerden daha çok bu konuya değinen *Posta*’da, tüm gazetelerdeki duygusal istismar olaylarının % 31,6’sına sayfalarında yer vermiştir.

Posta’da yer alan haberlerin kaynağına bakıldığında; 3 haberin kaynağının ajans, 3 haberinde muhabir olduğu belirlenmiştir.

Duygusal istismar haberlerinin tamamına ara sayfalarda yer verilen gazetede, 2 habere tek sütunda, 4 habere ise üç sütunda yer verildiği

görülmüştür. Haberlerin tamamının büyük karakter başlık kullanılarak ve renkli verilmesi bu haberlere dikkat çekilmek istendiğini göstermektedir. Ancak haber dilinde kullanılan bazı kavramların, mağdur olan çocuğu duygusal olarak zedelediği görülmektedir. Babası tarafından reddedilen, annesi ve kardeşleriyle zor koşullarda yaşayan bir çocuğa yer verilen haberde, çocuğun yaşadığı yerin mağaradan farksız ve pislik içinde olduğu, saçlarının bitli olduğu gibi açıklamalar eşliğinde haber sunulmaktadır (25. 01.2010). Bu tarzda haber dilinin kullanıldığı bu gibi haberlerle, gelişme çağındaki bir çocuğun gururunun incinebileceği, bir de yapılan haberle duygusal olarak çöküntüye uğratıldığı düşünülmektedir. İnsanların “duygusal yönleri” ağlatma ve ağlama şeklinde ortaya çıkarılmaktadır. İnsanların acıma duygusunu doruğa ulaştırmak amacıyla da genelde çocukların eli yüzü kirli, ayaklarında ayakkabı olmayan görüntülerine yer verildiği söylenebilir.

Tamamında görsel materyal kullanılan haberlerde, 1 haberde mağdur çocuğun fotoğrafı mozaiklenirken, diğer haberlerde (5 haber) açık biçimde fotoğraf kullanıldığı belirlenmiştir. Aynı şekilde 3 haberde istismarcı konumunda olan aile bireylerinin de fotoğraflarına açıkça yer verilmiştir.

3.2.2.5. Sabah

Araştırma kapsamında *Sabah*'ta, çocuğa yönelik duygusal istismar içeriği taşıyan haber oranı % 5,3'tür (4 haber). İncelenen bütün gazetelerde yer verilen duygusal istismar haberlerinin % 21,1'ine sayfalarında yer veren *Sabah* gazetesi, bu haberlere *Posta*'dan sonra en çok yer veren ikinci gazete olmuştur.

Gazetede yer alan haberlerden 3'üne muhabir kaynaklık ederken, 1'i ajans tarafından yapılmıştır. 3 habere iki sütunda yer verilirken, 1 haber tek sütun halinde yayımlanmıştır.

Haberlerde istismarcılara dair herhangi bir görsel kullanılmazken, 2 haberde mağdur çocukların fotoğrafına açıkça, 1 haberde de mozaiklenerek yer verilmiştir.

Haberlerden 2'sinde aileleri tarafından terk edilerek yuvaya bırakılan çocuklar haber konusu olurken diğer 2 haberde öğretmenleri tarafından aşağılanan ve hakaret yüzünden mahkemelik olan çocuklar haber konusu olmuştur. **(EK-4)**

3.2.2.6. Zaman

Gazetede % 27,3 (3 haber) oranında çocuğa yönelik duygusal istismar haberine yer verilmiştir.

Gazetenin ara sayfalarında yer bulan haberlerden 1'i tek sütun, 2'si üç sütun halinde verilmiştir. Tamamının muhabir kaynaklı olduğu haberlerde, istismarcılara ait görsel kullanılmazken, 2 haberde mağdur çocukların fotoğrafı açık biçimde, 1 haberde ise mozaiklenerek verilmiştir.

Çocukların haklarına yönelik yapılan bir haberde görsel olarak kullanılan çocuk fotoğrafları mozaiklenirken, ailesi tarafından ocak üstünde tencereye konulmuş bir bebek fotoğrafının 'Bu bir istismardır' ara başlıklı haberde (29.08.2010 açıkça kullanılması dikkat çekici olmasının yanında gazete tarafından görsel malzeme kullanımında çocukların istismar edildiğini göstermektedir.

Yapılan Araştırma kapsamında *Yeni Şafak*'ta 2010 yılı haberlerinde duygusal istismar içeren habere rastlanılmamıştır.

3.2.3. Ekonomik İstismar Açısından Gazeteler

3.2.3.1.Cumhuriyet

Araştırma kapsamında ele alınan gazetede, çocukların ekonomik olarak istismar edilmesine dair haberlere % 7,4 (4 haber) oranında yer verilmiştir. *Cumhuriyet*'te, diğer gazetelerde yer alan ekonomik istismar haberlerinin % 40'ına sayfalarında yer vermektedir.

Ekonomik istismar haberlerinin, 2'si birinci sayfadan, 1'i üçüncü sayfadan ve 1'i de ara sayfalarda verilmekle birlikte tüm haberlerin kaynağı gazetenin haber merkezidir. 2 haber beş sütun, 1 haber üç sütun, 1 haber de iki sütun şeklinde yer almıştır gazetede. Çocukların sokakta mendil satması ya da dilendirilmesi şeklinde gerçekleşen ve genel anlamda sokakta çalışan tüm çocuklara yönelik haberler yapılmıştır. Çocuğa yönelik ekonomik istismar olaylarına genelde *Cumhuriyet*'te geniş yer verilmesi, çocukların çalıştırılması konusuna oldukça önem verildiğın ve çözüm üretmeye yönelik tavır sergilendiğini göstermektedir.

Görsel olarak çocukları istismar eden kişilerin (çoğu aile) fotoğraflarına yer verilmediğı gibi mağdur olan çocukların fotoğrafları da tüm haberlerde mozaiklenerek verilmiştir. Bu da konu çocuk olunca, *Cumhuriyet*'in haberin diline olduğı kadar görsel kullanımında da hassas olduğunu göstermektedir.

3.2.3.2.Hürriyet

Araştırma kapsamında incelenen *Hürriyet*'te, çocuğun ekonomik olarak istismar edilmesine yönelik 5 habere yer verildiğı tespit edilmiştir. Bu haber sayısıyla *Hürriyet*, tüm gazetelerde yer alan ekonomik istismar haberlerinin % 50'sine sayfalarında yer vermiştir.

Tümü birinci sayfadan ve renkli olarak verilen haberlere gazetede geniş bir yer ayrıldığı belirlenmiştir. Gazetede yer alan haberlerin 2'si üç sütun, 1'i dört sütun, 1'i de beş sütun halinde verilmiştir.

Sokakta çalışan çocukların hepsinin fotoğraflarının açık biçimde verilmesi ise gazete tarafından yapılan başka bir ihlaldir.

Hürriyet'te çocuğun ekonomik yönden istismarını içeren haberlerde, daha çok konunun uzmanı kişiler ve pedagogların açıklamalarına yer verildiği, bu sorunlara herhangi bir çözüm önerisi getirilmeye çalışılmadığı görülmüştür.

3.2.3.3. Sabah

Sabah'ta, çocukların ekonomik yönden istismar edilmesine yönelik tek haber yapılmıştır. Gazetenin son sayfasında, üç sütun halinde verilen haberde İstanbul'da sokakta çalışan bir çocuğun dövülmesiyle Ankara Sokakta Çalışan Çocuklar Merkezi'nin gündeme geldiği ve merkezde yapılan çalışmalar haberleştirilmiştir.

Tamamının renkli olarak verildiği haberde merkeze üye olan çocukların fotoğraflarına yer verilmiştir.

Yapılan Araştırma kapsamında *Milliyet*, *Posta*, *Yeni Şafak* ve *Zaman*'da 2010 yılı haberlerinde ekonomik istismar içeren habere rastlanılmamıştır.

3.2.4. Fiziksel İstismar Açısından Gazeteler

3.2.4.1. Cumhuriyet

Cumhuriyet'te çocuğa yönelik fiziksel istismarla ilgili olarak 8 habere yer verilmiştir. Fiziksel istismar haberleri, gazetede yer alan diğer istismar haberlerinin % 14,8'ini oluştururken, tüm gazetelerdeki fiziksel istismar haberlerinin de % 10,3'ünü kaplamaktadır.

Kasten yaralama, öldürme ve dövme şeklinde gerçekleştirilen fiziksel olaylar, gazetede nerede, ne zaman sorularına yanıt verecek şekilde haberleştirilirken, olaylarda kullanılan herhangi bir aletten ve olayın nasıl gerçekleştiğinden söz edilmediği tespit edilmiştir. Bu yüzden olsa gerek haberlerin 1 tanesi iki sütun olmak üzere diğer 7 habere tek sütun halinde yer verilmiştir. Haberlerin tamamı haber merkezi kaynaklıdır.

Sadece birer haberde çocuğun fotoğrafına açık ve mozaiklenmiş şekilde yer verilmiştir. Bu görsel malzemeler kullanılırken de çocuğun şiddeti yansıtan fotoğrafları yerine hareketsiz ve eski fotoğrafları kullanılmıştır. Yani gazete, insanlar gözünde çocuğun aciz ve acınası durumda görülmesini istememiştir. Ayrıca haberlerde bu gibi durumlarda çocukların ve ailelerinin başvurabilecekleri kurum ve kuruluşların neler olduğu bilgisine kısa da olsa değinilmiştir. *Cumhuriyet*'te, fiziksel istismar olayları haberleştirilirken amacı sadece kamuoyunu haberdar etmek olduğu düşünülebilir.

3.2.4.2. Hürriyet

Araştırma kapsamında ele alınan *Hürriyet*'te, çocuğa yönelik fiziksel istismar içeriği taşıyan 27 haber yayımlanmıştır. Diğer gazetelerde yer alan fiziksel istismar olaylarının 34,6'sını bünyesinde barındıran gazete, en fazla fiziksel istismar haberi verme özelliği taşımaktadır.

Gazetede haberler büyük puntolu başlıklarla ve detaylı anlatımla verilmektedir. Bu da bize bu haberlerin verilmesinde amaç toplumu bu konulardan haberdar edip, bilgilendirmek mi yoksa toplumu korkuya sürüklemek mi sorusunu sormaya itmektedir. Gazetede bu haberlerin başlıkları da tıpkı cinsel istismar içeriği taşıyan haberlerde olduğu gibi “vahşet”, “dehşet”, “şiddet terörü” gibi sıfatlar eşliğinde olayları daha fazla dramatize ederek verilmiştir.

Haberlerin, % 14,8'ine (4 haber) muhabir kaynaklık ederken, % 85,2'sinin (23 haber) kaynağı ajanstır. Sadece 4 haberde görsel malzeme kullanıldığı ve bunların da istismara uğrayan mağdur çocukların açık biçimde verilen fotoğrafları olduğu tespit edilmiştir. Bu görsel malzemeler de yine insanların acıma duygusunu perçinleyecek, korku güdüsünü yayacak şekilde çocukların ağlamaklı, vücutlarındaki ezik ve morlukların belirgin olarak görüldüğü fotoğraflardan oluşmaktadır.

3.2.4.3. Milliyet

Gazetede, çocuklara yönelik fiziksel istismar içeriği taşıyan 8 habere yer verilmiştir. Araştırma kapsamında ele alınan gazetelerde yer alan bütün fiziksel istismar haberlerinin % 10,3'üne *Sabah* yer vermiştir.

Haberlerden 7'si yurtiçinde gerçekleşen olayları içerirken, 1'i yurtdışı haberdır. Sadece yurtdışı olan haberde istismarcıya ait fotoğraf kullanılmıştır. Haberlerin hepsinde mağdur çocuğa ait görsel materyala yer verildiği tespit edilmiştir. Kullanılan fotoğraflar çocukların geçmişte çekinmiş ya da vesikalık fotoğraflardır.

Araştırma kapsamında incelenen haberlerden 1'ine birinci sayfada beş sütun halinde, 3'üne üçüncü sayfada iki sütun halinde, 4'üne ara sayfalarda tek sütun halinde yer verilmiştir. Haberlerin kaynağına

bakıldığında; 2'si muhabir kaynaklıyken, 6'sının kaynağı ajans olarak belirlenmiştir.

3.2.4.4. Posta

Araştırma kapsamında incelenen *Posta*'da % 15,2 (12 haber) oranında fiziksel istismar içerikli habere yer verilmiştir. *Posta*, fiziksel istismar haberlerine yer veren diğer gazeteler içinde üçüncü sırada yer almaktadır.

Gazetede yer alan haberlerin, % 75'inin (9 haber) kaynağı ajans iken, % 16,6'sının (2 haber) kaynağı muhabir, % 8,4'ünün (1 haber) kaynağı ise haber merkezidir. *Posta*'da, çocuğa yönelik fiziksel istismar haberlerinde de diğer haberlerde olduğu gibi ajanstan gelen haberlerden yararlanılmıştır.

Tamamına ara sayfalarda yer verilen fiziksel istismar haberlerinin % 41,6'sına (5 haber) tek sütunda yer verilirken, % 33,3'üne (4 haber) iki sütunda, % 16,6'sına (2 haber) üç sütunda, % 8,4'üne (1 haber) ise beş sütun halinde yer verildiği belirlenmiştir.

Posta'da çocuğa yönelik fiziksel istismar haberlerinde görsel materyal kullanımı araştırıldığında; 12 fiziksel istismar haberinin % 33,4'ünde (4 haber) istismara uğrayan çocuğun fotoğrafının açık biçimde, yine % 33,4'ünde (4 haber) mozaiklenerek verildiği tespit edilmiştir. İstismarcıların fotoğraflarının kullanılıp kullanılmadığına bakıldığında ise

Gazetede görsel materyal kullanımında dikkat çeken en önemli nokta aynı yaşta istismarcı konumunda olan çocukları konu alan farklı haberlerin birinde çocuğun fotoğrafına açıkça yer verilirken diğerine yer verilmemesidir. Bu da gazetenin “suçlu” çocukların görsellerine yer verirken neyi baz alacağını tam olarak kestirememiş olmasına dayandırılmaktadır.

3.2.4.5. Sabah

Sabah'ta çocuğa yönelik fiziksel istismar içeriği taşıyan 17 haber (% 22,7) yayımlanmıştır. Araştırma kapsamında incelenen diğer gazetelerde yer alan fiziksel istismar haberlerinin % 21,8'ine sayfalarında yer veren *Sabah* gazetesi, bu içerikte haberleri en çok yayımlayan ikinci gazete olma özelliğini göstermektedir.

Gazetede yer alan fiziksel istismar haberlerinin hepsinin kaynağı muhabirdir. 1 tane yurtdışında gerçekleşen olay dışında bütün olaylar yurtiçinde gerçekleşmiştir. Haberlerin, % 11,7'sine (2 haber) tek sütun halinde, % 41,2'sine (7 haber) iki sütun halinde, % 35,3'üne (6 haber) üç sütun halinde ve yine % 11,7'sine dört sütun halinde yer verildiği belirlenmiştir.

Fiziksel istismar haberlerinin 6'sı üçüncü sayfadan verilirken, 8'i ara sayfalarda, 3 haber de son sayfada verilmiştir.

Sabah'ta 4 haberde mağdur olan çocukların fotoğrafına açıkça yer verilirken, 3 haberde ise mozaiklenmiş fotoğraflar kullanılmıştır.

Sabah'ta da *Posta*'daki gibi 15 yaşındaki istismarcı konumunda olan çocuğun fotoğrafına açıkça yer verildiği görülmüştür. Bu haberde diğer bir nokta ise haberin yurtdışı kaynaklı olmasıdır. Bu da aklımıza yine aynı soruyu getirmektedir. Etik söz konusu olduğunda her 18 yaş altı çocuk mu sayılmalıdır yoksa Türkiye'de 18 yaş altı olanlar mı çocuktur? Bu kuralları gazeteler neye göre belirlemektedirler?

3.2.4.6. Yeni Şafak

Gazetede, çocuğa yönelik fiziksel istismar içeriği taşıyan 3 haber yapılmıştır. Bu haber sayısı ile istismar konulu haberlerin % 30'unu fiziksel istismar haberlerinin oluşturduğu tespit edilmiştir. 1 haberin kaynağı ajans

iken, 2 haberin kaynağı muhabir olarak belirlenmiştir. Haberlerin, 2'sinde mağdur olan çocuğun fotoğrafı açık biçimde verilirken, 1 haberde mozaiklenerek verilmektedir.

3.2.4.7. Zaman

Araştırma kapsamında incelenen *Zaman*'da, çocuğa yönelik fiziksel istismar içeriği taşıyan 3 habere (% 27,3) yer verilmiştir. Haberlerin kaynağına bakıldığında; 1 haberin kaynağı muhabir, 1 haberin kaynağı ajans ve 1 haberinki de haber merkezi olduğu belirlenmiştir.

Haberlerden 2'si ara sayfalarda ve iki sütun halinde, 1'i ise 4 sütun halinde 3. sayfada verilmiştir. İstismarcılara ait görsel materyalin kullanılmadığı bu haberlerin sadece birisinde istismara uğrayan çocuğun yüzünü elleriyle kapattığı fotoğrafı kullanılmıştır. Bu görüntünün de olay anında ya da sonrasında muhabir tarafından çekildiği düşünülmektedir. Ve muhabirin çocuğun isteği dışında ısrarla fotoğrafını çektiğini görüntüde çocuğun yüzünü kapatmasından anlayabiliriz.

Bu bölüm kapsamında yapılan çözümlemenin sonucunda elde edilen bulgulardan da anlaşılmaktadır ki çocuklar, basın tarafından da toplumsal yaşam içinde göz ardı edilen bir kesimi oluşturmaktadırlar. Sıradan çocuklar, yaşam alanlarının tamamında yer alan olaylarla değil sadece mağdur ya da fail oldukları durumlarda basında yer alabilmektedirler. Ve haberin öznesiymiş gibi gösterilerek aslında olayların üzerlerinden anlatıldığı bir nesne haline dönüştürülmektedirler. Çocuklar, basında yer aldıkları bu haberlerde dahi –bir de suçlu iseler dışlayıcı ve damgalayıcı biçimde- duygusal istismar içerikli tanımlamalar eşliğinde verilmektedirler. Basının, çocuk istismarına yoğun biçimde ilgi gösterdiği ancak haberlerde, çocuğa sadece haber olgusu olarak yer verdiği görülmektedir. Aynı zamanda basında yer alan çocuk istismarı haberlerinde sadece konunun bildirildiği, herhangi bir çözüm önerisi geliştirilmeye çalışılmadığı

görülmektedir. Bu yüzden çocukların konu olduğu her haberde – özellikle çocuk istismarı- çocukların zihinsel ve duygusal gelişimlerinin zedelenmediği, mağdur olmalarına neden olacak biçimde kimlik bilgilerinin verilmediği bir yaklaşımın ve gerçek duyarlılığın basında ön plana çıkarılması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

3.3. BULGULARA İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRME

Toplumu oluşturan bireylerin basında temsilleri tıpkı sosyo-kültürel, ekonomik ve demografik açıdan gösterdikleri farklar gibi çeşitli biçimlerde gerçekleştirilmektedir. Bu bireyler gibi çocuklar da farklı biçimde ama en çok da insanlar tarafından mağdur edildikleri olaylarla basında yer bulabilmektedirler. Kazalar ya da doğal felaketler dışında çocukların insan eliyle mağdur edildiği durumlar ise istismardır. Çocuk, basın ve istismarın bir arada araştırıldığı ‘Çocuk İstismarı Haberlerinin Yazılı Basında Sunumu’ adlı bu çalışmada, Türkiye’nin farklı özellikte kitlelerine hitap etmeye çalışan *Cumhuriyet*, *Hürriyet*, *Milliyet*, *Posta*, *Sabah*, *Yeni Şafak* ve *Zaman* gazetelerinde yer alan çocuk istismarı haberleri ele alınarak incelenmiştir. Gazetelerde, çocuğa yönelik istismar türlerinden hangilerine ne kadar, ne şekilde yer verildiği, olaylarda mağdur olanlara ve istismarcılara ait özelliklerin neler olduğu ele alınmaya çalışılmıştır. 2010 yılı boyunca incelenen gazetelerde, çocuğa yönelik istismarı içeren 356 habere yer verildiği tespit edilmiştir. Yedi gazete arasında yapılan karşılaştırmada; *Cumhuriyet*’te 54, *Hürriyet*’te 85, *Milliyet*’te 42, *Posta*’da 79, *Sabah*’ta 75, *Yeni Şafak*’ta 10 ve *Zaman*’da ise 11 istismar haberi verildiği saptanmıştır. Çocuk istismarı içeriği taşıyan en fazla haber *Hürriyet* ve *Posta*’da verilmiştir. Bunun nedeni ise *Hürriyet* ve *Posta*’da “üçüncü sayfa haberciliği”nin fazlasıyla kullanılması ve genelde de çocuk istismarı haberlerinin bu sayfalarda verilmesidir.

Gazetelerde yer alan istismar haberlerinin % 70'inin (249 haber) çocuğa yönelik cinsel istismar içeriği taşıdığı saptanmıştır. Bu da son zamanlarda ülkemizde artan taciz ve tecavüz olaylarının adli kurumlara yansıtılmasından kaynaklanmaktadır. Gazetelerde en az (% 2,7) yer verilen istismar türünün ise küçük yaştaki çocukların elverişsiz ortamlarda ya da sokakta çalıştırılmasını içeren ekonomik istismar olduğu belirlenmiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun (SHÇEK) yaptığı araştırmalar kapsamında ülkemizde 50 bin çocuğun sokakta çalıştığı tespit edilmiş olmasına rağmen inceleme kapsamında ele alınan gazetelerde ekonomik istismar haberlerinin çok az yer aldığı belirlenmiştir. Bu durum da Türkiye'deki ulusal gazetelerin çocukların çalıştırılması konusuna duyarlı yaklaşmadığını göstermektedir. Her insan gibi çocuklar da mecburen çalışmakta/çalıştırılmaktadır. Ancak ülkemizde eğitim ve kültür seviyesinin düşüklüğü, çocukların uygun ortamlarda çalışmaması ve çalışma yaşamlarında şiddetle karşılaşmaları bilinen bir gerçektir. Bedensel ve zihinsel gelişim süreci devam eden çocukların, öğrenme yoluyla davranış kalıpları geliştirdikleri ise başka bir gerçektir. Çocukların toplumsallaşma sürecinde kitle iletişim araçlarının etkin olması ve "Ağaç yaşken eğilir" atasözünden hareketle basın, "çocuk işçiler" ve ekonomik istismar konusuna daha çok yer ayırması, insanları bu konuda bilinçlendirmesi gerekmektedir.

Haberlere konu olan istismar olaylarının çoğu (214 haber) kent merkezi kaynaklı olma özelliği göstermektedir. Aslında ülkenin birçok yerinde çocuk istismarı yaşanmaktadır. Kitle iletişim araçlarının muhabirlerinin çoğunluğunun merkezde bulunması, "kırsal alanda" yaşanan çocuk istismarı haberlerinin yazılı basında yer bulmasına olanak sağlamamaktadır. Çocuk istismarı ile ilgili yayınlanan toplam 356 haberin 214'ü kent merkezinde gerçekleştirilmiştir. Bu haberlerin 129'u kentte çalışmakta olan muhabirler tarafından yapılmıştır. Buradan da anlaşıldığı üzere muhabirler, çocuk istismarı ile ilgili çıkan haberlerin neredeyse yarısına yabancı kalmaktadır. Bu

durum çocuk istismarı ile ilgili çıkan haberin niteliğini etkilemektedir. Çocuk istismarının hassas bir konu olduğu düşünüldüğünde, kitle iletişim araçları bu konuyla ilgili haberi sunarken haberi yerinden yapma konusuna eğilim göstermelidir. Ayrıca gazetelerde yer alan haberlerin % 90'ının yurtiçinde gerçekleşen olaylardan derlendiği görülmektedir. Az da olsa yurtdışından olaylara gazetelerde yer verilmesinde ajans haberciliğinin etkisi olduğu söylenebilmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen gazetelerde, çocuk istismarı içeriği taşıyan haberlerin yarısından fazlasının (% 51) tek sütun halinde verildiği saptanmıştır. Çoğunlukla olay örgüsünün anlatıldığı haberlerin tek sütun halinde verildiği söylenebilmektedir. Haberlerin beş sütun (15 haber) halinde verilmesinde ise devlet yetkililerinin konuyla ilgili yaptığı çalışmalarla ilgili bilgilere ya da konunun uzmanı kişilerin görüşlerine yer verilmesinin etkisi olduğu görülmektedir.

Çocuğa yönelik istismar içeriği taşıyan haberlerden 272'sinin haber metninde ve 41 haberin başlığında istismar kavramının kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum da yaşanan olayların bir istismar olduğunun okuyucuya yansıtıldığı ve bu bakımdan gazetelerin bilgilendirme görevini yerine getirdiğini göstermektedir.

İstismar haberlerinde, gazetenin bu olayla ilgili gördüğü bir meslek grubunun adını geçirip geçirmediğine bakıldığında; istismarın sıklıkla emniyet ve hukuk kurumları ile ilişkilendirildiği, sosyal hizmetler ile ilişkilendirmenin çok düşük olduğu belirlenmiştir. Bu durum, konunun hem koruma hem tedavi açısından çok önemli bir tarafı olan sosyal hizmetlerin değerinin medya tarafından çok az bilindiğini düşündürmektedir.

İnceleme kapsamında ele alınan haberlerin en çok ara sayfalarda yayımlandığı belirlenmiştir. Üçüncü sayfada verilen haber sayısı da az

denmeyecek kadardır. Bu sonuçtan hareketle “önemli” olan haberlerin birinci sayfada yer aldığı düşünüldüğünde, çocuk istismarının bu önemli haberler içinde çok fazla yer alamadığı söylenebilmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen gazetelerde, *Posta* ve *Hürriyet*’in diğer gazetelere oranla çocuk istismarı haberlerini daha fazla, renkli sayfalar eşliğinde ve büyük puntolu – renkli başlıklarla verdiği görülmüştür. Bu durumun da *Posta* ve *Hürriyet*’in “popüler” gazeteler olmasından, daha fazla magazinsel eğilimli yayın politikası izlemelerinden kaynaklandığı söylenebilmektedir.

İstismara uğrayan çocukların özelliklerine bakıldığında; istismar edilen çocukların cinsiyetleri arasında belirgin bir fark olduğu tespit edilmiştir. Haberlerin % 62,7’sinde mağdur olarak görülen kız çocuklarının en çok (175 haberde) cinsel olarak istismar edildiği saptanmıştır. Bu sonuçtan hareketle de cinsel istismarın kız çocuklarına yönelik olduğu düşünülebilmektedir. Erkek çocukların ise fiziksel ve cinsel olarak istismar edilmelerine yönelik olayların yer aldığı haber sayısı birbirine çok yakındır. Erkek çocuklarına yer verilen haberlerin az (54 haber) olmasının, ataerkil özellikte olan toplumumuzda özellikle fiziksel cezalandırmaların “eğitim ve kültür” düzeyi düşük ailelerde normal karşılanması, kitle iletişim araçları yoluyla şiddet içeriği taşıyan enformasyon yoğunluğunda çocukların yetişmesiyle, şiddete duyarsız kalmaları ve adli kurumlara başvurmamalarından kaynaklandığı söylenebilmektedir.

Mağdur çocukların yaşları göz önüne alındığında fiziksel istismar olaylarında 1-5 yaş aralığında olan çocukların sayılarının diğerlerinden fazla (17 haber) olması da fiziksel istismarın aile tarafından ve genelde ev içinde gerçekleştiğini göstermektedir. Fiziksel istismar haberlerinde 10-15 yaş arası ve 15-18 yaş arası çocukların yoğunlukta görülmesi akran istismarının çocuklar arasında fazlaca görüldüğüne örnek teşkil etmektedir. Araştırma

kapsamında incelenen haberlerde, 1 yaş altındaki çocuklara yönelik cinsel istismarın görülmediği ve yaş artışıyla birlikte cinsel istismar olaylarında da artış olduğu tespit edilmiştir. Cinsel istismarın bir nedeni olmaması gerekir ancak cinsel istismar, çocukların yaşlarının artışıyla fiziksel olarak gelişme göstermelerinden dolayı art niyetli insanlar tarafından çocuk olduklarının unutulmasına yönelik bir yaklaşım sergilenmesiyle bağdaştırılabilmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen gazetelerde yer alan haberlerin % 50'sinde mağdur olan çocukların isimlerinin sadece baş harfleri ile verildiği, % 27,6'sında açık biçimde verildiği ve % 5,1'inde de sadece adlarına yer verildiği tespit edilmiştir. Çocukların isimlerine yer verilmeyen haber oranı ise % 17,1'dir. Çocukların isimlerine açık biçimde yer verilmeyen haberlerin bir kısmında kimlik tahmini yapılabilir durumdadır. Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'nde çocukla ilgili haber yapılırken uyulması gereken kurallar arasında "Çocuklarla ilgili suçlarda ve cinsel saldırılarda, sanık, tanık ya da mağdur (maktul) olsun, 18 yaşından küçüklerin açık isimleri ve fotoğrafları yayınlanmamalıdır." kuralı vardır. Araştırmamız sonucunda bu kurala büyük oranda uyulmadığı söylenebilmektedir. Bu şekilde mağdur olan çocuk ve ailesinin basın eliyle tekrar mağdur edildiği söylenebilmektedir. Basının bu açıdan etik ilkeleri gözden geçirerek etkin biçimde kullanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Genel anlamda bütün gazetelerde, cinsel istismar haberlerinde çocuğun adının yukarıda bahsedilen biçimlerde –hiçbir şekilde- kullanılmadığı belirlenmiştir. Mağdur olan çocukların kimliklerinin, özellikle cinsel istismarda gizlenmesi basının bu konuda olumlu bir yaklaşımı olarak değerlendirilebilmektedir. İncelenen gazetelerde çocukların adlarının istismar sonucu gerçekleşen ölümlerde açık olarak verildiği görülmüştür. Ölüm olmadığı durumlarda ise mağdur çocukların en çok fiziksel istismarda isimlerinin açıkça verildiği belirlenmiştir.

İncelenen gazetelerde mağdur çocukların fotoğraflarının kullanıldığı haber sayısı 128 iken fotoğrafsız haber sayısı 228'dir. Fotoğrafsız haber

kullanımının genelde ajanslardan gelen bilgiler aracılığıyla olayların haberleştirilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Açık ya da mozaiklenmiş mağdur fotoğraflarına en fazla *Posta*'da yer verildiği belirlenmiştir. Çeşitli türlerde istismara uğrayan çocukların, fotoğraflarının bozularak verildiği haberlerde, mozaikleme yönteminin kullanıldığı çocukların gözlerinin bantlı olduğu herhangi bir fotoğraf kullanılmadığı tespit edilmiştir. Bunun da çocukların fail değil mağdur olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ancak gazetelerin, çocukların kimliklerini gizlemek adına kullandıkları mozaikli fotoğrafların çok fazla etkili olmadığı görülmektedir. Fotoğraf haber içeriğini tamamlayan bir unsurdur. Bozularak verilen bir fotoğrafın ise görsel yönden haberi tamamlama konusunda çok fazla etkisinin olmadığı düşünülmektedir. Çocukların fotoğraflarının verilmesinin etik ilkeler dahilinde yasaklanmış olması nedeniyle de gazetelerin çocuk fotoğraflarına hiç yer vermemesi gerektiği söylenebilmektedir. Gazetelerde çocuğun kimliğini açık etmeme konusunda yapılan en önemli ihlal: çocukların fotoğrafları mozaiklenilerek verilirken, ailenin isminin ya da açık fotoğraflarının, ikamet ettikleri yer bilgilerinin verilmesi şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu da basında etik açıdan çok önemli bir sorunu teşkil etmektedir.

Araştırma kapsamında ele alınan haberlerin % 56,8'inde (202 haber) istismarcının cinsiyetine dair bilgi verildiği belirlenmiştir. Haberlerde yer alan erkek istismarcıların oranı ise % 48,8'dir. İnceleme kapsamında, erkek istismarcıların sayısının fazla çıkmasının kuramsal olarak istismarın örüntüsüne uygun olduğu söylenebilmektedir. Haberlere konu olan olaylarda istismarcılara yönelik en önemli tespit: çocuğun aileden ya da birinci derecen akrabaları (124 haber) tarafından istismar edildiği yönündedir. Basında, çocukların birinci dereceden akraba ve tanıdıkları (anne-baba, dayı, amca, kuzen, öğretmen vs.) tarafından istismar edildiği yönündeki bilgileri verirken okuyucuların, çevresindeki insanlara karşı aşırı şüpheli yaklaşmasına, çocuklarını kısıtlamaya dönük eğilimler sergilemesine ve bir korku durumu yaratılmasına neden olduğu söylenebilmektedir. İstismarcıların, aile ve

mağdur olan çocukla ilgili yakınlığı olması durumlarında, bunun habere yansıtılmasının ne kadar gerekli olduğu düşünülmektedir.

Gazetelerde istismarcılarla ilgili yapılan en önemli etik ihlal, istismarcının çocuk ve “suçlu” olduğu durumlarda fotoğraf ve isimlerinin açık biçimde verilmesi şeklindedir. Çocuğun mağdur ya da suçlu olduğu hukuken de kanıtlanmış olsa dahi basın meslek ilkelerine göre haberlerde açık biçimde kimliği ve fotoğrafının verilmemesi gerekmektedir.

Araştırma kapsamında çocuk istismarı haberlerinin geçmiş yıllara oranla arttığı tespit edilmiştir. Yalnız basında istismar haberlerinin artmasına rağmen toplumu bilgilendirici ve eğitici haber verme konusunda artış olmadığı görülmüştür. Bilgilendirmeye yönelik olabileceği düşünülen haberler de devletin üst yetkilileri tarafından verilen demeçlerden öteye gidememektedir. Konuyla ilgili uzman görüşlerine çok az haberde yer verildiği belirlenmiştir. Sayısal veriler eşliğinde, genelde “İstismarda Ürkütücü Artış, Tacizde Ürperten Rapor, İstismar Korkutucu Boyutta, Araştırmada Ürküten Sonuç vs.” başlıkları ile verilen bu bilgilerle de toplumsal algı ve bilincin yükseltilmesinden çok toplumsal bir korku yaratıldığı söylenebilmektedir. Basının en temel görevlerinde biri kamuoyunu bilgilendirmektir. Buna rağmen yapılan araştırmada incelenen gazetelerde, çocuk istismarını önlemeye yönelik hiçbir reklama rastlanılmamıştır. Bu da basının bu konuya yeteri kadar ilgi göstermediğinin bir sonucudur. Basında ürün satışını artıran reklamlar yanında sosyal sorumluluk içeren reklamlar, çocuğa yönelik istismarın önlenmesinde önemli bir görevi yerine getirebilecek niteliktedir. Bu nedenle basının, sosyal reklamları istismarı önleyici yönünü göz ardı etmeyerek yoğun biçimde kullanması gerekmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen yedi gazetede çocuk istismarının haberleştirilmesinde görülen farklar, çözüme yönelik özellik taşıdığını düşündüğümüz haberlerde de kendini göstermektedir. Özellikle yayın

politikalarında siyasi görüşlerinin etkin olduğu varsayılan *Cumhuriyet* ve *Zaman*'da bu konuda belirgin bir yaklaşım olduğu görölmüştür. Diğer gazetelere göre nispeten çözüme yönelik haberlere *Cumhuriyet* ve *Zaman*'da daha fazla yer verildiği saptanmıştır. *Cumhuriyet*'te muhalif parti olan CHP'nin yetkililerinin ve bu partiye yakın olan sivil toplum kuruluşlarının çocuk istismarına yönelik çalışmaları yanında iktidar partisi olan Ak Parti yetkililerinin çalışmalarına da az da olsa yer verildiği belirlenmiştir. Ancak *Zaman*'da sadece iktidarda olan parti bakanları ve yetkililerinin çalışmaları ve açıklamalarına yer verildiği tespit edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde medya toplumsal yaşamın belki de en önemli araçlarından biri haline gelmiş bulunmaktadır. Çünkü medyanın işleyişi insan ve toplum yaşamının çok farklı düzlemlerinde, katmanlı biçimde gerçekleşmektedir.

Medya bir kurumdur ve bu kurumun yapısı, işlev ve sorumlulukları sistem içerisinde belirli kurallara bağlanmıştır. Ancak medyanın etki alanının kurallarla belirlenmiş işleyiş sınırlarının çok ötesinde olduğu da söylenebilir. Medya metnlerinin düz anlamlarının yanında yan anlamlarının etkisi; medyanın içeriksel üretimini gerçekleştiren aktörlerin toplum içerisinde bilinenin yanında bilinmeyen veya görünmeyen ilişkileriyle ortaya çıkan etki; izleyicinin çoğu zaman dışarıdan gözlenemeyen, tahmin edilemeyen sosyo psikolojik özelliklerinin etkisiyle ortaya çıkan medya etkisi vb. noktalar medyanın işleyiş ve etki alanının sınırlarının her zaman açıkça saptanmasının önünde büyük engel oluştururlar.

Çocuk istismarı konusundaki haberlerin ve diğer metnlerin sunumunda, izleyiciyle buluşturulması sürecinde de aynı muğlaklığın söz konusu olduğu söylenebilir. Çoğu zaman sıradan bir haber formatında verilen bir metnin bile satır aralarında istismarı pekiştiren anlamların gizli olduğu görülmektedir.

Medya metnlerinde, çoğu zaman izleyicinin ilgisini çekmek ve okunur kılınmak amacına dönük olarak istismara yer verilmekten kaçınılmadığı gözlenmektedir. Haberin üretim sürecinde de aynı kaygının ne yazık ki çoğu zaman belirleyici olduğu anlaşılmaktadır. Okurun veya izleyicinin ilgisini çekmek, reyting ya da tiraj yapmak kaygısıyla birey ve toplum sağlığı düşünülmeden gereksiz veya sömürüye açık metinler halinde inşa edilen haberler izleyiciyle buluşturulmaktadır.

İnsan hakları ile ilgili uluslararası belgelerin ve anayasaların temel ilkeleri olan hürriyet, eşitlik ve demokrasi, bireyin ve toplumun gelişmesi sağlanmadıkça gerçekleştirilemez. Çünkü insan hakları ve demokrasi, ancak halkın belli bir eğitim düzeyine ulaştırılmasıyla korunup gerçekleştirilebilmektedir. Medyanın içerisinde bulunduğu sistem, toplumsal yapı ne olursa olsun, medya hangi yapıyla biçimlenmiş olsun medyanın topluma karşı asıl sorumluluğu bilgilendirmek ve eğitmek olmalıdır. Eğlendirmek, ilgi çekmek, dinlendirmek gibi işlevler ise bilgilendirmek ve eğlendirmek işlevi etrafında, bu iki işleve ilkesel bağlılıkla biçimlendirilmelidir. Medya metinlerinin oluşturulmasında ya da başka bir deyişle haber üretim sürecinde medyanın toplumsal sorumluluğunun asla gözden kaçırılmaması gerekir.

Diğer yandan medya metinlerinin, dolayısıyla da medyada haber üretim sürecinin işleyişinde izleyicinin özellikleri dikkatten uzak tutulmamalıdır. İzleyicinin eğitim durumu, kültürel ve entelektüel özellikleri dikkate alınarak oluşturulacak medya metinleri sağlıklı insan ve toplum için önemli bir etkiye sahiptir.

Bu bağlamda hangi metinlerde, hangi anlamların izleyici tarafından doğru anlaşılacağı, nelerin yanlış anlaşılmalara yol açacağı noktaları göz ardı edilmemelidir.

Oysa günümüzde özellikle de Türkiye’de medyanın bu noktalara yeterince dikkat etmediği gözlenmektedir. Bu tez çalışma sürecinde de görülmektedir ki medyada yer alan haberler çoğunlukla izleyicinin ilgisini çekmek kaygısı etrafında oluşturulmakta. İzleyicinin eğitilmesi, entelektüel açıdan desteklenmesi, toplum ve birey sağlığı gibi konular büyük ölçüde dikkate alınmamaktadır.

Çocuk istismarı konusunda yapılan haberlerin de çoğunda bu durum açıkça dikkati çekmektedir. Çocuk istismarına ilişkin haberler verilirken bir kez daha çocuğun istismarı söz konusu olabilmektedir. Medya metinlerinde, özellikle de görüntülü haberlerde istismara maruz kalmış çocuklar toplum karşısında sergilenirken çocukların ruhsal durumları, kişilik gelişimleri tekrar tekrar zedelenen, yara alan kişilikleri üzerinde durulmamakta, bu konuda gerekli duyarlılık gösterilmemektedir. Bu da en az çocuk istismarının tarafı olan yetişkinlerin işlediği suç kadar ağır bir suç olarak görülmelidir.

Zaman zaman, basın aracılığıyla aktarılanlar, “doğal” karşılanmakta ve kabul edilmektedir. Basın gücünü elinde tutanlar bu güçlerini, bireylere en doğru, en yol gösterici içerik sunmaları yönünde kullanmalıdır. İnsanları etkileme konusunda medyanın rolü bulunduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Ve özellikle de eğitim ve kültür düzeyi düşük insanların, medyada yer alan içeriklere ve görsellere inanmaya hazır bir tavrı da bulunmaktadır. Bütün bunların üzerine haber dili ve haberin veriliş biçimi, okur tarafından sorunun ne olduğunun anlaşılmamasına ve çözüm önerileri getirilmesi yerine öfke boşaltacak, bunu yaparken de bir yandan öfke yaratacak yeni bir istismarın önünü açan bir hal almaktadır.

Türk yazılı basınında çocuğa yönelik istismar olayları haberleştirilirken çoğunlukla cinsel istismar olaylarının yoğun olarak verildiği bir yayın politikasının izlenmesi, istismarın kamuoyu tarafından sıradanlaştırılmasına da neden olmakta. Ve kamuoyunun istismar içerikli haberlere ilişkin doğru çözümler geliştirmesine engel olmaktadır. Basın kuruluşları, çocuğa yönelik istismarın uzun vadede hem mağdur çocuklar ve aileleri üzerinde hem de kamuoyunda olumsuz etki yaratacağını düşünerek hareket etmeli ve istismar içerikli haberlere yer verirken tiraj kaygısı düşünmemelidir. Ayrıca yazılı basında çocuğa yönelik istismar haberlerine çok sık yer verilerek istismar sıradanlaştırılmamalıdır. Çocuklarla ilgili olumlu ve olumsuz haberlere eşit düzeyde yer verilmeye özen gösterilmelidir. Her açıdan

gelişmenin yaşandığı günümüzde, toplumsal gelişmeyi oluşturan temel taşlardan biri olan medyanın, toplumu bilinçlendirmeye yönelik yayın politikası izlemesi gerekir. Konunun duyarlılığından hareketle medya mensuplarının, bu anlamda kendilerine çeki düzen vermeleri, haber üretim sürecinde bu yönde gerekli duyarlılığı göstermeleri gerekmektedir.

İşte bu tez çalışması da çocuk istismarı konusunda medyanın haber üretim sürecini inceleyerek, özellikle medyaya yönelik birtakım öneriler ortaya koymaya yönelik olarak hazırlandı.

KAYNAKÇA

AKALIN, Nejat; **Çocuğun Suça İtilmesinde Toplumsallaşma Ögelerinin Etkisi**, İstanbul, İstanbul Çocuk Vakfı, 2000.

AKÇALI, Selda; **Çocuk ve Medya**, İstanbul, Nobel Yayınevi, 2009.

AKYÜZ, Emine, **Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması**, Ankara, Milli Eğitim Yayınları, 2000, s.710-720.

AKYÜZ, Emine; **Milli Eğitim Dergisi Sayı 5**, Ankara, Milli Eğitim Yayınları, 2001, s.151-170.

ALPTEKİN, K.; **Sağlık Hakkı ve İnsan Hakları Üzerine Bir Değerlendirme. Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi, Sayı 12**, 2004, s.132-150.

ALTSCHULL, -J. Herbert; **Agents of Power**, New York: Longman Inc, 1984.

ARAL, Neriman; **Fiziksel İstismar ve Çocuk**, Ankara, Tekişik Veb Ofset Tesisleri, 1997

ATAUZ, Sevil; **Kitle İletişim Araçlarında Çocuk İstismarı ve İhmali Çocuk İstismarı ve İhmali, Çocukların Kötü Muameleden Korunması 1. Ulusal Kongresi**, Ankara, Gözde Repro Ofset, 1991

BALO, Yusuf Solmaz; **Uluslararası İlişkiler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması**, Ankara, Seçkin Yayıncılık 2005, s.176-190.

BAŞKUT, Cevat Fehmi; **Gazetecilik Dersleri**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yay. 1967.

BERELSON, Bernard; "WhatMissingThe News Paper's" **Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş**, Ünsal Oskay (drl) İstanbul: Der Yayınları: 94, 2000.

BIÇAKÇI, İlker; **İletişim ve Halkla İlişkiler**, Ankara: Mediacat Yayınları, 1998.

BOZDAĞ, İsmet; **Dünya'da ve Türkiye'de Basın İstibdadı**, İstanbul: Emre Yayınevi, 1992.

BYERS, Joy; **Çocuk İstismarını Önleme; Önleyici Programlar ve Halk Eğitimi” Çocuk İstismarı ve İhmali**, Derleyenler, Esin Konanç, İpek Gürkaymak, Ayten Egemen, Ankara, Ofset Tipo Matbaacılık, 1999.

CÜCELOĞLU, Doğan; **İnsan Davranışı-Psikolojinin Temel Kavramları**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1991.

ÇAPLI, Bülent; **Medya ve Etik**, Ankara, İmge Yayınevi, 2002.

ELKİN, Frederick; **Çocuk ve Toplum**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1995, s. 9-50, Çev. Nazife Güngör.

FIRAT, Murat; **Korunmaya Muhtaç Çocuklar-Çalışan Çocuklar ve Hakları- Çocuk Hakları Toplantıları**, İstanbul, İstanbul Tabip Odası, 2000.

GENÇTAN, Engin; **İnsan Olmak**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1996.

GEZGİN Suat, **Basında Fotoğrafçılık**, İstanbul, İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, 2002.

GİRGİN, Atilla; **Haber Yazmak**, İstanbul, Der Yayınları, 2002.

HABERMARS, Jürgen; **İletişimsel Eylem Kuramı**, Kabalcı Yayınları, 1995. Çev. Mustafa Tüzel.

HALL, Stuart; **Medya, İktidar, İdeoloji**, çev. Mehmet Küçük, İstanbul, Bilim Sanat Yayınları, 2005.

İNCEOĞLU-AKINER, Yasemin, Nurdan; **Medya ve Çocuk Rehberi**, Konya, Eğitim Kitapevi Yayınları, 2008.

KANBUROĞLU Özer, **Basında Haber Fotoğrafı Kullanımı**, Ankara, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 2003.

KOZCU, Şeyda; **“Çıraklıkla İlgili Bir Ön Çalışma” Çocuk İstismarı ve İhmali**, Ankara, Ofset Tipo Matbaası, 1999.

LAZAR, Judith, **“İletişim Bilimi”**, çev. Cengiz Anık, Ankara, Vadi Yayınları, 2001.

MCQUAİL, Denis; **MassCommunicationTheory**, London: Sage Publications, 1989.

- NOELLE, ElisabethNeuman; Kamuoyu, - **Suskunluk Sarmalının Keşfi**, Ankara: Dost Kitapevi, Nisan, 1998,Çev. Murat Özkök
- ONUR, Bekir; **Dünyada ve Türkiye’de Değişen Çocukluk**, akt, Hayat Erkanal, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2001.
- OSKAY, Ünsal; **İletişimin ABC’si**, İstanbul, Derin Yayınları, 1997.
- ÖZDEMİR, Uluç, Fatma; **Psiko- Sosyal ve Hukuki Açidan Koruyucu Aile Bakımı**, Ankara, Atilla Kitapevi, 1997.
- ÖZDOĞAN, Berka; **Çocuk ve Oyun**, Ankara, Anı Yayıncılık, 1997.
- POLAT, Oğuz; “**Tıbbi Açidan Çocuk Hakları Ve Çocuk İstismarı**”, **Cumhuriyet Ve Çocuk, 2. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1999.
- POLAT, Oğuz; **Çocuk ve Şiddet**, İstanbul, Der Yayınları, 2001, s.86-100.
- RİGEL, Nurdoğan; **İleti Tasarımında Haber**, Su Yayınları, 2000.
- RİVERS-SCHRAMM- CLIFFORD, William-Wilbur-G.Christians; **Responsibilities in MassCommunication**, New York: Harper&RowPublishers, 1980.
- SAYIL, Melike, “**Televizyon ve Çocuk İstismarı**” Türk Psikoloji Bülteni, Haziran, 1998.
- SEARCH, Gay; **Son Tabu**, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1993.
- SEROZAN, Rona; **Çocuk Hukuku**, İstanbul, Vedat Kitapçılık, 2005, s. 1-11.
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi; **Çocuk Hakları ve Medya**, İstanbul, Çocuk Vakfı Yayınları, 2011.
- TOKGÖZ, Oya; **Temel Gazetecilik**, Ankara, İmge Kitabevi, 5. Baskı. 2003.
- TOKGÖZ, Oya; **Temel Gazetecilik**, Ankara, İmge Kitapevi, 2000.
- TOPBAŞ, Murat; **İnsanlığın En Büyük Ayıbı: Çocuk İstismarı**, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, Sayı 3, Karadeniz Teknik Üniversitesi, 2004.

TOPÇU, Sedat; **Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismarı**, Ankara, Doruk Yayınevi, 1997.

TOPUZ, Hıfzı; **Türk Basın Tarihi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2003.

TOROSLU, Nevzat; “Medya ve Hukuk: Basın Özgürlüğü ve Sınırları” **Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar**, Korkmaz Alemdar (drl) İstanbul: Afa Yayıncılık, Ekim, 1999.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük 1992.

YAVUZER, Haluk; **Ana Baba ve Çocuk**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1995.

YAVUZER, Haluk; **Çocuk ve Suç**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2001.

YENİBAŞ-ŞİRİN, Rukiye-Ahmet; **Ailede Çocuğun İstismarı ve Umutsuzluk**, Ankara, Nobel Yayınevi, 2007.

YILDIZ-SÜMER, Sevil-Haluk Hadi; “Medya ve Ahlaki Panik”, Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi Cilt 1. Sayı: 3. Kayseri, 2010.

YÖRÜKOĞLU, Atalay; **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, İstanbul, 3.Baskı, Özgür Yayın Dağıtım,1989.

Sürelî Yayınlar

Cumhuriyet Gazetesi

Hürriyet Gazetesi

Milliyet Gazetesi

Posta Gazetesi

Sabah Gazetesi

Yeni Şafak Gazetesi

Zaman Gazetesi

Resmî Gazete

İnternet Kaynakları

<http://www.uslanmam.com/hukuk/202777-cocuk-haklari-ve-cocuk-haklari-sozlesmesi.html>

<http://www.uslanmam.com/hukuk/202777-cocuk-haklari-ve-cocuk-haklari-sozlesmesi.html>).

<http://www.sosyoloji.com.tr/toplumsalla-sma-surecinin-yapisi-2445/>).

<http://www.tdk.gov.tr/TR/Genel/SozBul.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EF4376734BED947CDE&Kelime=istismar>).

<http://edergi.sdu.edu.tr/index.php/gsfed/article/viewFile/1158/1277>)

www.cumhuriyet.com.tr

www.hurriyet.com.tr

www.milliyet.com.tr.

www.posta.com.tr.

www.sabah.com.tr.

www.yenisafak.com.tr.

www.zaman.com.tr.

EKLER

EK: 1

01.10.2010 Posta Gazetesi

EK- 2

MAHALLEDE DEHŞET

Erzurum Tortum'da ilköğretim öğrencisi 12 yaşındaki Nuray Akpınar, 5 gün önce kayboldu. Ailesi kayıp başvurusunda bulundu. Jandarma önceki gün bir ihbar üzerine Şenyurt yaylasında ormanlık alanda arama yaptı. Nuray'ın cesedi toprağa gömülü olarak bulundu. Vücudunun çeşitli yerlerinden bıçaklanarak öldürülen Nuray'ın tecavüze uğradığı da belirlendi. Jandarma korkunç olayla ilgili olarak Nuray'la aynı mahallede oturan ve yaşları 14-16 arasında değişen 4 çocuğu gözaltına aldı. Cesedin yerini ihbar eden kişinin, çocuklardan birinin velisi olduğu ortaya çıktı. ■ DHA

Nuray Akpınar

03.09.2010 Posta Gazetesi

EK: 3

03.09.2010 Yeni Şafak Gazetesi

11.11.2010 Yeni Şafak Gazetesi

EK: 4

13.06.2010 Sabah Gazetesi

ÖZET

Çocuklar, genel anlamda insanlığın ve özel anlamda toplumun geleceği açısından önem taşımaktadır. İnsanların bilişsel, davranışsal ve duygusal gelişimleri çocukluk çağında gerçekleşmektedir. Ülkemizde 0-17 yaş arası nüfusun yaklaşık 23 milyon olduğu bilinmektedir. Ve bu yüzden ülkemiz açısından çocukların önemi kat kat artmaktadır. Yaşamımızın her alanında kitle iletişim araçlarının etkin olması, çocukların da gelişim sürecinde onlara maruz kalmasına neden olmaktadır. Çocuklar, hem medya tarafından kendilerine sunulan temsiller aracılığıyla hem de medyada birebir yer alarak bazı davranışlar ve tutumlar edinmektedirler. Ulusal basınımız ele alındığında sıradan olan çocuklarımızın genelde mağdur (istismar edilerek) ya da fail oldukları durumlarda basında yer aldıkları görülmektedir.

Bu çalışmada, çocuğa yönelik istismarın yazılı basında nasıl sunulduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda Türkiye'nin en çok okunan; Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Posta, Sabah, Yeni Şafak ve Zaman gazetelerinin, 2010 yılında yer alan 1 yıllık nüshaları incelenmiştir. Gazetelerde hangi istismar türlerine, ne kadar yer verildiğini tespit etmek amacıyla haber ve fotoğraf sayıları tespit edilmiştir. Çocuğa yönelik istismar haberlerinin verilmesi açısından niceliksel ve niteliksel olarak incelenen gazeteler arasında belirgin farklar olduğu saptanmıştır. Yazılı basında, çocuğa yönelik istismar türleri içinde cinsel istismara yoğun ilgi gösterildiği ve bütün istismar türleri haberleştirilirken, gazetelerin yayın politikalarıyla doğru orantılı olarak ya olayla ilgili sadece bilgi verilmekten öteye gidilmediği, herhangi bir uzman görüşüyle haberlerin desteklenmediği ya da popülerleştirilmeye çalışıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, istismar, taciz, tecavüz, sokak çocuğu, pedofili, ensest.

ABSTRACT

The children have a special and great importance for the future of humanity in general and for the future of society in special. The cognitive, behavioral and emotional development of the people occur during the childhood process. It is known that there are 23 million people who are between the ages of 0-17. Thus, the importance of the children in our country is getting more and more effective. The effectiveness of the mass media in our every field of life cause the children being exposed to it in their childhood process.

The children gain some attitude and behaviour via mass media which they see and take sometimes parts in. When our national media is dealed, the ordinary children are seen on the mass media when they are aggrieved (by being capitalized) or when they are perpetrator.

In this survey, it is established how the abuse of the children is published in the printed media. In this regard, CUMhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Posta, Yeni Şafak and Zaman's one yearling series, the most read papers of Turkey, are searched. In order to identify abuse ment types and their frequencies, the number of the news and photo was designated. As a conclusion it is seen that there are distinctive discrepancy between the newspaper's news about the child abuse. In the mass media, it is concluded that sexual abuse of the children has more attention among the child abuse and while all the abuse types are being made news, by directly proportional the news politics of the newspapers, either the journalists just give information about the incident and there is no specialists view or they try to make popular the news.

Key Words: The Children, abuse, harrassed, rape, street urchin, pedophilia, incest.